

K **Kansallisen metsäohjelman väliarviointi** **Loppuraportti**

Kansallisen metsäohjelman

väliarviointi

Loppuraportti

Maa- ja metsätalousministeriö
MMM:n julkaisuja 5/2005

Julkaisija:

Maa- ja metsätalousministeriö

ISSN 1238-2531

ISBN 952-453-224-7

Tekijät: Petteri Pihlajamäki, Anna Saarentaus, Terttu-Leea Saarenpää, Olli Aulaskari ja Reijo Keränen

Taitto: Ahti Kotisaari

Kansikuva: Metsäteollisuuden kuva-arkisto

Kirjapaino: Vammalan kirjapaino 2005

Kuvailulehti

Julkaisija	Maa- ja metsätalousministeriö	Julkaisuaika	toukokuu 2005
Tekijä(t)	Petteri Pihlajamäki, Anna Saarentaus ja Terttu-Leea Saarenpää, JP Management Consulting (Europe) Oy Olli Aulaskari ja Reijo Keränen, Suomen Aluetutkimus FAR		
Julkaisun nimi	Kansallisen metsäohjelman 2010 väliarviointi. Loppuraportti		
Tiivistelmä	Kansallisen metsäohjelman 2010 (KMO) väliarvioinnin tavoitteena oli määritellä, missä määrin KMO:lle asetetut tavoitteet on saavutettu, ja selvittää, kuinka KMO noudattaa kansallisia metsäohjelmia varten määriteltyjä eurooppalaisia periaatteita. Arviointi tuotti ehdotuksia tavoitteiden saavuttamiseksi ja KMO-prosessin kehittämiseksi. KMO:n toteutuksen puolivälissä on havaittavissa merkittävää edistymistä ohjelmalle asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa. Tärkeimpiä myönteisiä tuloksia ovat kotimaisen ainespuun ja energiapuun kulutuksen kasvu, Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma 2003–2007 (METSO), metsänhoito- ja perusparannustöiden julkinen rahoitus, metsien monikäytön merkityksen huomioiminen, Metsäalan Tulevaisuusfoorumi ja aktiivinen kansainvälinen metsäpolitiikka. Tulosten saavuttamisen kannalta tärkeimmät haasteet liittyvät puutuoteteollisuuden viennin arvon ja kotimaisen ainespuun käytön kehitykseen. Tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan nykyistä laajempi toimenpidevalikoima. Muita haasteita ovat luonnonsuojeluohjelmien toteuttaminen, typen huuhtoutuminen metsämaalta, METSON jatko, ensiharvennukset ja kunnostusojitukset, virkistyskäytön tukemiseen tarvittava rahoitus ja tietopohja sekä metsäsektorin koulutuksen ja tutkimuksen monipuolistaminen. Ohjelmaprosessi todettiin toimivaksi ja eurooppalaisia periaatteita noudattavaksi. KMO ohjaa alueellisia metsäohjelmia melko hyvin ja alueelliset metsäohjelmat puolestaan huomioidaan hyvin KMO:n laadinnassa. KMO on edistänyt ministeriöiden välistä yhteistyötä ja alueelliset metsäohjelmat alueellisiin kehitysprosesseihin osallistuvien sidosryhmien yhteistyötä. Tärkeimmät prosessin kehittämistarpeet liittyvät sekä kansallisella että alueellisella tasolla ristiriitojen hallintamekanismien luomiseen, mahdollisuuksiin vaikuttaa muiden sektoreiden strategioihin ja resurssien jakoon, toimijoiden sitoutumisen vahvistamiseen ja tiedonhallinnan kehittämiseen. Pitkällä aikavälillä suositukset painottuvat ohjelmaperusteisen lähestymistavan tehostamiseen, tavoitteiden asetteluun ja keinovalikoiman kehittämiseen.		
Asiasanat	Kansallinen metsäohjelma 2010, metsätalous, metsäteollisuus, ekologinen kestävyys, metsänhoito, luonnonhoito, osaaminen, kansainvälinen metsäpolitiikka, arviointi		
Julkaisusarjan nimi ja numero	MMM:n julkaisuja 5/2005		
Julkaisun teema			
	ISSN 1238-2531	ISBN	952-453-224-7
	Sivuja 92	Kieli	Suomi
	Luottamuksellisuus Julkinen	Hinta	
Julkaisun myynti/jakaja	Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus (Tike)		
Julkaisun kustantaja	Maa- ja metsätalousministeriö		
Painopaikka ja -aika	Vammalan kirjapaino Oy, Vammala 2005		
Muut tiedot			

Esipuhe

JP Management Consulting (Europe) Oy (JPC) sai maa- ja metsätalousministeriöltä tarjouskilpailun perusteella joulukuussa 2004 toimeksiannon kansallisen metsäohjelman 2010 (KMO) väliarvioinnista. Työ toteutettiin kevään 2005 aikana ja saatiin valmiiksi toukokuussa 2005.

JPC:n lisäksi hankkeen toteuttamiseen osallistui Suomen Aluetutkimus FAR, joka vastasi ohjelmaprosessin arvioinnista. Tulos-/vaikutusarvioinnista sekä työn koordinoinnista vastasi JPC. Hankkeen ohjausryhmään kuuluivat toteuttajien lisäksi Aarne Reunala, Pentti Lähteenoja, Marja Kokkonen ja Matti Heikurainen maa- ja metsätalousministeriöstä. Ohjausryhmältä saatiin arvokasta ohjausta ja palautetta työn eri vaiheissa.

Väliarvioinnin toteutuksessa olivat keskeisessä osassa sidosryhmien haastattelut ja heille lähetetyt kyselyt. Haluamme kiittää haastatteluihin ja kyselyihin osallistuneita henkilöitä merkittävästä panoksesta työn toteutuksessa sekä KMO:n kehittämispäivään 1.4.2005 osallistuneita arvokkaista kommentteista, jotka tukivat työn viimeistelyä.

Toivomme, että KMO:n väliarviointi antaa maa- ja metsätalousministeriölle hyödyllistä taustatukea KMO-prosessin kehittämiseksi.

JP Management Consulting (Europe) Oy

SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä	7
English summary	11
Lyhenneluettelo	15
1 JOHDANTO	17
1.1 Taustaa	17
1.2 Toimeksianto ja työn tavoitteet	17
2 ARVIOINNIN TOTEUTUS	18
2.1 Tehtäväkokonaisuudet	18
2.2 Arviointiasetelmat	18
2.3 Menetelmät ja tietolähteet	18
2.4 Arvioinnin toteuttaminen	19
3 OHJELMAN TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN	20
3.1 Metsäteollisuudella kasvumahdollisuuksia	20
3.2 Metsätalous kannattaa ja työllistää	25
3.3 Ekologinen kestävyys turvataan	29
3.4 Metsät hoidetaan hyvin	38
3.5 Metsistä virkistystä ja luonnontuotteita	43
3.6 Metsäosaamista vahvistetaan	50
3.7 Suomi on aktiivinen kansainvälisessä metsäpolitiikassa	56
4 PROSESSIT JA TOIMINTATAVAT	60
4.1 Prosessiarvioinnin lähtökohdat	60
4.2 KMO:n ohjelmallisuus osana eurooppalaista metsäpolitiikkaa	60
4.3 KMO:n ohjelmallisuus osana suomalaista metsäpolitiikkaa	64
4.4 AMO:n ohjelmallisuus osana suomalaista metsäpolitiikkaa	70
4.5 Pohjois-Pohjanmaan case	76
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	80
5.1 Ohjelman päätavoitteiden toteutuminen	80
5.2 Kansallisille metsäohjelmille määritettyjen periaatteiden noudattaminen	81
5.3 KMO-prosessin toimivuus	81
6 SUOSITUKSET KMO:N KEHITTÄMISEKSI	83
6.1 Keskeiset muutokset metsäsektorin toimintaympäristössä	83
6.2 Lyhyen aikavälin kehittämis ehdotukset	83
6.3 Pidemmän aikavälin kehittämis ehdotukset	86

Lähteet

Liitteet

I Tulosarviointia varten haastatellut henkilöt

II Prosessiarvioinnin tulokset

TIIVISTELMÄ

Seuraavassa esitetään kansallisen metsäohjelman 2010 (KMO) väliarvioinnin tulokset. Arvioinnin tavoitteena oli:

- Määritellä missä määrin KMO:lle asetetut tavoitteet on saavutettu,
- Selvittää kuinka hyvin KMO noudattaa kansallisia metsäohjelmia sääteleviä eurooppalaisia periaatteita
- Määritellä mahdollisia kehitystarpeita ja antaa suosituksia KMO:n jatkokehittämiselle.

Kansallinen metsäohjelma 2010

KMO:n tavoitteena on kehittää metsätaloutta ja metsien suojelua siten, että metsät tarjoavat mahdollisimman paljon työtä ja toimeentuloa, säilyvät terveinä, elinvoimaisina ja monimuotoisina, ja tarjoavat mahdollisuuden henkiseen ja fyysiseen virkistykseen.

Ohjelman tärkeimpiä tavoitteita ovat:

- Metsäteollisuuden vuotuisen kotimaisen puunkäytön lisääminen 5–10 miljoonalla kuutiometrillä vuoteen 2010 mennessä,
- Puutuotteiden vuotuisen vientiarvon kaksinkertaistaminen 4,2 miljardiin euroon,
- Teollisen ainespuun vuotuisen hakkuukertymän nostaminen 63–68 miljoonaan kuutiometriin,
- Energiapuun vuotuisen käytön nostaminen 5 miljoonalla kuutiometrillä,
- Metsien ekologisen kestävyysvarmistaminen,
- Metsänhoito- ja metsänparannusinvestointien nostaminen aikaisemmalle tasolle, eli noin 250 miljoonaan euroon vuodessa,
- Metsien monikäytön huomioon ottaminen metsätalouden ja luonnonsuojelun osana ja metsiin perustuvan aineellisen ja henkisen hyvinvoinnin edistäminen,
- Luontomatkailun edistäminen,
- Metsäosaamisen parantaminen tutkimukseen, koulutukseen ja kansainvälistymiseen perustuvaa innovaatiotoimintaa vahvistamalla, ja

- Kestävän metsätalouden edistäminen aktiivisella metsäpolitiikalla, tutkimus- ja koulutusyhteistyöllä, sekä metsä- ja ympäristöviestinnällä.

Keskeiset saavutukset suhteessa ohjelman tavoitteisiin

KMO:ta pidetään tärkeänä työkaluna metsäsektorin taloudellisen, ekologisen ja sosiaalisesti kestävä kehityksen ohjaamisessa ja edistämiseksi. KMO:ta voidaan pitää sen metsäpolitiikan ja sidosryhmäyhteistyön jatkeena, jonka avulla kuluneen 20 vuoden aikana Suomeen on luotu eräs maailman kaikkein kilpailukykyisimmistä metsäklustereista.

Ohjelman puolella välissä on havaittavissa merkittävää edistystä ohjelmalle asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa. Useimmat tavoitealueet käsittävät kuitenkin myös sektoreita, joiden kohdalla vuodelle 2010 asetettujen tavoitteiden saavuttaminen näyttää epävarmalta. Tärkeimmät syyt tähän ovat toimintaympäristössä ja markkinaolosuhteissa tapahtuneet muutokset, joiden seurauksena valitut toimenpiteet ovat osoittautumassa riittämättömiksi. Lisäksi muutamat ohjelman tavoitteista (esim. virkistykseen, metsäosaimiseen ja kansainväliseen metsäpolitiikkaan liittyvät) on määritelty varsin yleisellä tasolla, jonka seurauksena on vaikea määritellä missä määrin asetetut tavoitteet on saavutettu.

Tärkeimpiä myönteisiä tuloksia ovat mm:

- Kotimaisen ainespuun kulutus on kasvanut 1990-luvun lopun 53,4 miljoonasta kuutiometrillä 57,0 miljoonaan kuutiometriin vuonna 2003. Myös vuotuinen hakkuukertymä on kasvanut vastaavasti.
- Energiapuun kulutus on kasvanut tasaisesti noin 2,5 miljoonaan kuutiometriin vuonna 2004.
- Etelä-Suomen metsien monimuotoisuutta turvaava toimintaohjelma vuosille 2003–2007 (METSO) on käynnistetty ja metsien monimuotoisuuteen liittyvään tutkimukseen ja in-

ventointeihin on investoitu huomattavia rah summia.

- Metsänhoito- ja metsänparannustöiden julkista rahoitusta on lisätty KMO:lle asetettujen tavoitteiden mukaisesti.
- Suomi on osallistunut aktiivisesti kansainväliseen metsäpolitiikkaan ja kehitysyhteistyöhön.

Tärkeimmät haasteet liittyvät puutuotteiden vientiarvon vuotuiselle kasvulle asetettuun tavoitteeseen ja myös kotimaisen ainespuun käytön kasvuun. Viimeaikaisista myönteisistä saavutuksista huolimatta kotimaisen ainespuun kulutukselle ja hakkuukertymälle asetetut kasvutavoitteet ovat haastavia, kun huomioidaan teollisuuden lyhyen aikavälin kasvunäkymät. Kotimaisen ainespuun saatavuutta ja kilpailukykyä uhkaa metsäverouudistuksen loppuun saattaminen. Lisäksi kasvava puun tuonti ja metsäteollisuuden toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset hi-

dastavat kotimaisen puun kysynnän kasvua. Tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittaisiin laajempi toimenpidevalikoima, jonka avulla voitaisiin parantaa kotimaisen ainespuun saatavuutta ja Suomen metsäteollisuuden kilpailuasemaa.

Ekologisia tavoitteita arvioitaessa on ilmeistä, että typen huuhtoutumisen vähentämiselle asetettua tavoitetta todennäköisesti ei saavuteta. Tämän lisäksi KMO:ssa on syytä kiinnittää huomiota eräisiin ekologisiin toimenpiteisiin, esimerkiksi luonnonsuojeluohjelmien toteutukseen ja luonnonsuojelun tehostamiseen Etelä-Suomessa, sekä joihinkin metsänhoidollisiin toimenpiteisiin, ml. ensiharvennukset ja kunnostusojitus. Lisäpanostuksia tarvitaan myös virkistyskäytön ja luontomatkailun edistämiseksi.

Seuraavassa taulukossa esitetään yhteenveto tavoitteista, niiden saavuttamisesta ja tärkeimmistä haasteista.

Taulukko 1. Tavoitteiden saavuttaminen ja tärkeimmät haasteet.

Tavoite	Ohjelman puolivälissä saavutetut tavoitteet	Tärkeimmät haasteet
1. Metsäteollisuudella kasvumahdollisuuksia	Kotimaisen ainespuun kulutus*	Metsäteollisuustuotteiden vienti, puunkäytön lyhyen aikavälin kehitys
2. Metsätalous kannattaa ja työllistää	Energiapuu, vuotuinen hakkuukertymä*	Hakkuukertymän lyhyen aikavälin kehitys
3. Ekologinen kestävyys turvataan	Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma vuosille 2003–2007 (METSO), tutkimuksen ja inventointien rahoittaminen	Luonnonsuojeluohjelmien toteuttaminen, typen huuhtoutuminen, päätös Etelä-Suomeen mahdollisesti tarvittavasta luonnonsuojeluohjelmasta
4. Metsät hoidetaan hyvin	Metsien lannoitus, metsäteiden perusparannus, nuoren metsän hoito, valtion tuki	Ensiharvennukset, kunnostusojitus
5. Metsistä virkistystä ja luonnontuotteita	Metsien monikäytön huomioiminen	Vastualueiden määrittely, virkistyskäytön tukemiseen tarvittavan rahoituksen varmistaminen, tietopohjan laajentaminen
6. Metsäosaamista vahvistetaan	Metsäalan tulevaisuusfoorumi	Koulutuksen ja tutkimuksen monipuolistaminen ja laaja-alastaminen, kansainvälinen viestintä, tulevaisuuteen suuntaava tutkimus
7. Suomi on aktiivinen kansainvälisessä metsäpolitiikassa	Aktiivinen osallistuminen ja yhteistyö kansainvälisesti, EU:n piirissä ja kahdenvälisesti	Kehitysyhteistyövarat

* Kotimaisen ainespuun kulutus ja vuotuinen hakkuukertymä ovat kasvaneet tavoitteiden mukaisesti, kun verrataan nykytasoa vuosien 1995–1999 keskiarvoon. Hakkuumäärä ja kotimaisen ainespuun kulutus eivät kuitenkaan ole kasvaneet vuoden 1999 jälkeen KMO:n ohjelmakauden aikana.

Prosessiarvioinnin keskeiset havainnot

Ohjelmaprosessi todettiin toimivaksi. KMO ohjaa alueellisia metsäohjelmia melko hyvin ja alueelliset metsäohjelmat ovat onnistuneet KMO:n tavoitteiden toteuttamisessa. Alueelliset metsäohjelmat huomioidaan hyvin KMO:n laadinnassa ja KMO mahdollistaa alueellisten erityispiirteiden huomioimisen alueellisissa metsäohjelmis- sa. Toisaalta on myös olemassa kehitystarpeita, jotka liittyvät KMO:n mahdollisuuksiin edistää seurantaraporteissa esitettyjen toimenpide-ehdotusten toteutusta. KMO:lla todettiin myös olevan rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa teollisiin toimijoihin.

KMO on edistänyt ministeriöiden välistä yhteistyötä metsäsektoriin liittyvissä asioissa. Alueellisten metsäohjelmien toteutus on myös selvästi edistänyt alueellisiin kehitysprosesseihin osallistuvien sidosryhmien välistä yhteistyötä.

Arviointi osoittaa myös, että KMO:ssa noudatetaan hyvin kansallisia metsäohjelmia sääteleviä eurooppalaisia periaatteita sekä kansallisella että alueellisella tasolla. Sidosryhmäkyselyn perusteella KMO on tuonut lupaavia tuloksia eri osa-alueilla, joista voidaan mainita osallistumisen, yhteistyön ja kumppanuuksien sekä osaamisen edistäminen, yhdenmukaisuus kansallisen lainsäädännön ja kansallisten toimintaohjeiden kanssa ja ekosysteemilähestymistavan huomioiminen.

Tärkeimmät kehitystarpeet liittyvät ristiriitojen hallintamekanismien luomiseen, KMO:n mahdollisuuksiin vaikuttaa muiden sektoreiden strategioihin ja resurssien jakoon, toimijoiden pitkän aikavälin sitoutumisen vahvistamiseen ja tiedonhallinnan kehittämiseen (esim. seurantatietojen käyttö ja tietoisuuden lisääminen metsäasioissa).

Tärkeimmät suositukset

Lyhyellä aikavälillä tärkeimmät osa-alueet ja kehitystarpeet ovat:

- Muiden ministeriöiden ja sektoreiden kanssa harjoitetun yhteistyön vahvistaminen ohjelman toteuttamisessa.

- Rahoituksen varmistaminen Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelmalle vuoden 2007 jälkeen, luonnonsuojeluohjelmien loppuunsaattamiselle, talousmetsien luonnonsuojelun edistämistoimenpiteille, virkistysalueiden kehittämiselle ja hoidolle sekä metsien monimuotoisuuteen ja virkistyskäyttöön liittyvälle tutkimustyölle.
- Vesiensuojeluun, tärkeiden elinympäristöjen säilyttämiseen ja maiseman suojeluun liittyvän lainsäädännön¹ kehittäminen.
- Metsien virkistyskäyttöön ja luontomatkailun edistämiseen osallistuvien sidosryhmien roolin ja vastuualueiden määrittely.
- Eräiden KMO:ssa käytettyjen termien ja määritelmien terävöittäminen ja täydentävän tutkimustyön suorittaminen ohjelman työllistävän vaikutuksen selvittämiseksi.
- Tutkimustarpeiden ja tulevaisuutta ennustavien signaalien seurannan tehostaminen perinteisen metsäsektorin sisällä ja myös sen ulkopuolella (esimerkiksi Metsäalan tulevaisuusfoorumien kautta, lisäämällä vuorovaikutusta eri osapuolten/sidosryhmien välillä).
- KMO:n seurannan tehostaminen sopivien indikaattoreiden valinnalla, kehitys- ja tutkimustarpeiden jatkuvalla seurannalla ja toimenpiteiden identifiointia ja toteutusta vahvistamalla.

Pitkällä aikavälillä tärkeimmät suositukset liittyvät ohjelmaperustaisen lähestymistavan tehostamiseen sekä tavoitteiden asetteluun ja keinovalikoimaan:

- KMO:n muokkaaminen kehitysohjelmaksi, jossa kehitystarpeet, panokset, toimenpiteet, tuotokset ja vaikutukset esitetään selkeästi loogisten komponenttien, suhteiden ja tehtävien jatkumona. Aktiivinen seurantaohjelma on erottamaton osa kehitysohjelmaa. Mahdollisten korjaustoimenpiteiden ja muutosten toteuttamiseksi tarvitaan lisäksi hyvin toimiva palautejärjestelmä. Prosessiin osallistuvien eri osapuolten (ministeriöt, muut julkisen sektorin

¹ Kestävän metsätalouden rahoituslaki.

organisaatiot, kansalaisjärjestöt ja yksityinen sektori) roolit ja tehtävät on määriteltävä selkeästi.

- Metsätalouden ja -teollisuuden toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten määrittely ja ennakoiminen, sekä voimavarojen ja välineiden sovittaminen näiden muutosten perusteella niin, että KMO:n tavoitteet voidaan saavuttaa. Tärkeimmät osa-alueet KMO:n pitkän aikavälin kehittämisessä liittyvät metsien eri käyttömuotojen (esimerkiksi puuntuotannon, luonnonsuojelun ja virkistyskäytön) yhteensovittamiseen ja metsäteollisuuden toimintaympäristön muutosten ennakkointiin ja kilpailukyvyn varmistamiseen.
- Vaihtoehtoisia puuntuotanto-, luonnonsuojelu- ja metsien hyödyntämisstrategioita ja -skenaarioita selvittävien tutkimusten teettäminen KMO:n uudistamista ja päivittämistä silmällä pitäen. Samalla on syytä selvittää eri

strategioiden taloudellisia, sosiaalisia ja ekologisia vaikutuksia.

Edellä mainittujen selvitysten ohella on syytä käynnistää myös muita tutkimuksia, joiden avulla selvitetään metsäsektorin toimintaympäristössä odotettavissa olevia muutoksia. Niiden tulisi kattaa useita aihepiirejä, erityisesti: metsäteollisuuden kilpailukyvyn varmistaminen ja saha- ja levyteollisuuden rakenteen kehittäminen; infrastruktuurin ylläpitäminen/parantaminen erityisesti haja-asutusalueilla; suomalaisen ainespuun kustannus- ja laatukilpailukyvyn varmistaminen/parantaminen; metsätalouden kannattavuuden varmistaminen; metsänhoitomenetelmien ja yksityismetsänomistajien neuvonnan monipuolistaminen; julkisen tuen kehittäminen; metsä- ja ympäristöviestinnän tehostaminen; ja metsäsektorin sopeutuminen ilmastomuutokseen.

Summary

This report presents findings of an interim evaluation of Finland's National Forest Programme 2010 (NFP). The objectives of the evaluation were

- To determine to what extent the targets set in NFP have been accomplished,
- To analyse how NFP complies with the European principles for national forest programmes and,
- To identify possible development needs and give recommendations on the further development of NFP.

Finland's National Forest Programme 2010

NFP aims at developing forest management and protection so that the forests will provide the Finns with as much work and sources of livelihood as possible, remain healthy, vital and diverse, and provide spiritual and physical recreation for the Finnish people.

Main targets of the programme include

- Increasing the forest industry's annual use of domestic roundwood by 5–10 million m³ by the year 2010,
- Doubling the value of wood product industry exports to EUR 4.2 billion per year,
- Increasing the production of industrial roundwood to 63–68 million m³ per year,
- Increasing the annual use of wood for energy production by 5 million m³,
- Securing the ecological sustainability of forests,
- Raising silvicultural and forest improvement investments to their former level of approximately EUR 250 million per year,
- Taking into account the multiple use of forests in conjunction with forest management and nature conservation, and promoting diverse forest-based material and spiritual well-being,
- Developing the nature-based tourism,

- Improving know-how within the forest sector by strengthening innovation processes based on research, education and internationalisation, and
- Promoting sustainable forest management by active international forest policy and cooperation in forest research and education, as well as by forest-related and environmental communication.

Main Results of Target Achievement Assessment

NFP is seen as an important tool for directing and promoting economically, ecologically and socially sustainable development in the forest sector. NFP can be seen as a continuation of the policy process and stakeholder cooperation, which has facilitated Finland to create one of the most competitive forest industry clusters in the world during the past 20 years.

In the midterm of the programme, considerable progress towards reaching the targets can be observed. However, most target areas also include specific sectors for which reaching the target by 2010 seems uncertain. The main reasons for this are changes in the operating environment and market conditions, which have led to an insufficient selection of measures. Moreover, some of the targets (e.g. those related to recreation, forest know-how and international forest policy) are set on a very general level, which makes it difficult to evaluate the achievement of the targets.

The main positive developments include

- Domestic roundwood consumption has increased from 53.4 million m³ in late 1990s to 57.0 million m³ in 2003 and annual fellings have increased accordingly.
- The consumption of energy wood has increased steadily to 2.5 million m³ in 2004.
- Forest Biodiversity Programme for Southern Finland 2003–2007 (METSO) has been launched and there have been considerable invest-

ments in biodiversity related research and inventories.

- Public financing for silvicultural and forest improvement works has increased according to targets set in NFP.
- Finland has been an active player in international forest policy and development cooperation.

Main challenges relate to the growth target for wood product industry's export value and, also, domestic roundwood consumption. Despite of the recent positive developments, the growth targets for domestic roundwood consumption and fellings will be challenging given the short term outlook of the industry. The availability and cost competitiveness of domestic roundwood will be threatened by the forthcoming completion of the forest tax reform. Increasing wood imports and changes in the wood product industry's operating

environment are slowing down the demand for domestic wood. In order to achieve the targets, a broader selection of measures would be needed to improve the domestic roundwood availability and the competitive position of the Finnish wood product industry.

With regard to ecological objectives, it is evident that the target to reduce the leaching of nitrogen will not be achieved. In addition, NFP needs to pay attention to certain ecological measures such as the implementation of nature conservation programmes and improving nature conservation in Southern Finland as well as to some forestry works such as first thinning, ditch cleaning and supplementary ditching. Additional measures are also needed in the field of recreation and development of nature based tourism.

A summary of targets, their realisation and main challenges are presented in the table below.

Table 1. Realisation of Targets and Main Challenges

Target area	Targets realised by midterm	Main challenges
1. Growth opportunities for forest industry	Domestic roundwood consumption*	Wood product industry's exports, short term development of wood consumption
2. Profitability and employment from forestry	Energy wood, annual felling*	Short term development of fellings
3. Ensuring the ecological sustainability	Forest Biodiversity Programme for Southern Finland 2003-2007 (METSO), financing of research and inventories	Implementation of nature conservation programmes, leaching of nitrogen, decision on the need for a nature conservation programme for Southern Finland
4. Silviculture	Forest fertilisation, basic improvement of forest roads, improvement of young stands, state grants	First thinning, ditch cleaning and supplementary ditching
5. Multiple use and recreation	Paying attention to the multiple use of forests	Determining responsibilities, ensuring adequate funding for recreation, improvement of knowledge base
6. Development of forest-related know-how	Future Forum on Forests	Diversifying and widening education and research, international communication, forward-looking research
7. Finland is active in international forest policy	Active participation and cooperation at international, EU and bilateral levels	Development cooperation funds

* Domestic roundwood consumption and annual felling have increased according to the targets when comparing the current level with 1995–1999 average. However, harvest volume and domestic roundwood consumption have not increased since 1999 (after launching of the NFP).

Main Results of Process Assessment

The programme process was found functional. NFP directs the regional forest programmes rather well and the regional forest programmes have succeeded in implementing NFP. The regional forest programmes are taken into account by formulating NFP which enables presenting the regional viewpoints in regional forest programmes. On the other hand, there are some development needs related to NFP's possibilities to contribute to the implementation of the proposals for action presented in follow-up reports. Moreover, NFP was found to have limited possibilities to influence on industrial operators.

NFP has contributed to cooperation between ministries in issues related to the forest sector. Implementation of the regional forest programmes has also clearly contributed to cooperation between various stakeholders participating in regional development processes.

Moreover, the evaluation shows that NFP corresponds well to the European principles for national forest programmes both at the national and regional levels. According to a stakeholder survey, NFP has succeeded in elements such as public participation, collaboration, capacity building, consistency with national legislation and policies, and ecosystem approach.

The main development needs relate to developing mechanisms for conflict management, improving the effectiveness of NFP in terms of influencing on strategies and resource allocation in other sectors, improving long-term commitment by stakeholders to NFP, and developing knowledge management (e.g. utilisation of follow-up data, awareness raising).

Main Recommendations

In the short term, key focus areas and development needs are as follows:

- Strengthen cooperation with other ministries and sectors in programme implementation

- Ensure financing for the Forest Biodiversity Programme for Southern Finland (beyond 2007), for finishing the implementation of nature conservation programmes, for nature management in commercial forests, for the management of recreational areas, and for biodiversity and recreation related research.
- Develop legislation¹ with regard to water protection, designation of habitats of special importance and landscape protection.
- Define roles and responsibilities of various stakeholders in the promotion of recreational use of forests and for the development of nature-based tourism.
- Improve certain terms and definitions used in NFP and carry out complementary research on the employment effects of the programme.
- Develop monitoring of research needs and future signals within and outside the traditional forest cluster (for example through the Future Forum on Forests by increasing interaction with various parties/stakeholders).
- Improve the follow-up of NFP by selecting a set of indicators, by continuous monitoring of development and research needs, and by strengthening the identification and implementation of measures.

In the long term, the main recommendations relate to improvement of programme-based approach as well as to target setting and selection of resources and means, as follows:

- Formulate NFP as a development programme, in which development needs, inputs, actions, outputs and impacts are clearly presented as a sequence of logical components, relationships and tasks. An active follow-up process shall be an inseparable part of the development programme. An active feedback system is also a prerequisite for the possible corrections and modifications during the process. The roles and tasks of the parties (various ministries, other public sector organisations, NGOs and private sector) participating in the process shall be clearly defined.

¹ Act on the Financing of Sustainable Forestry

- Define and foresee changes in the operation environment of forestry and forest industry and, consequently, align the target setting and the selection of resources and means to reach the targets of NFP. The key issues in the development of NFP in a longer term relate to reconciliation of different forms of forest use (such as wood production, nature conservation and recreation) and ensuring favourable operation environment and competitiveness of the forest industry.
- Launch studies concerning alternative wood production, conservation and forest utilisation strategies and scenarios and their economic, social and ecological impacts in order to support the reform/updating of NFP.

In addition to the issues mentioned above, other studies on anticipated future changes in the operating environment of the forest sector should be initiated. They should cover issues such as securing the competitiveness of forest industry and developing the structure of sawmilling and panel industry, developing infrastructure especially in rural areas, securing/improving the cost and quality competitiveness of Finnish roundwood, securing the profitability of forestry, diversifying forestry practices and advice for the private forest owners, developing the allocation of subsidies, developing of forest and environmental communication and adapting of forest sector to the climate change.

LYHENNELUETTELO

AMN	Alueellinen metsäneuvosto
AMO	Alueellinen metsäohjelma
BD	Biodiversiteetti
BKT	Bruttokansantuote
CEI-Bois	European Confederation of woodworking industries
CEPF	Confederation of European Forest Owners
CEPI	Confederation of European Paper Industries
ETFAG	European Tropical Forest Advisory Group
FAO	Food and Agriculture Organization
FAR	Suomen Aluetutkimus
ITTO	International Tropical Timber Organization
JPC	Jaakko Pöyry Consulting
KEMERA	Kestävän metsätalouden rahoituslaki
KMO	Kansallinen metsäohjelma
KMN	Kansallinen metsäneuvosto
LIFE+	EU:n ympäristöä koskeva rahoitusohjelma
LVVI	Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi
MESUVE	Metsäsuunnitteluun integroitu vesiensuojelu - hanke
METSO	Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma
MMM	Maa- ja metsätalousministeriö
NFP	National Forest Programme (KMO)
TM	Työministeriö
UM	Ulkoasiainministeriö
YK	Yhdistyneet kansakunnat
YM	Ympäristöministeriö

1. JOHDANTO

1.1 TAUSTAA

Kansallinen metsäohjelma 2010 (KMO) on valtioneuvoston vuonna 1999 hyväksymä ohjelma, jonka visiona on tuottaa kestävää hyvinvointia monimuotoisista metsistä.

Ohjelman tavoitteena on vuoteen 2010 mennessä

- lisätä metsäteollisuuden kotimaisen ainespuun vuotuista käyttöä 5–10 miljoonalla m³:llä
- kaksinkertaistaa puuteollisuuden viennin arvo
- nostaa hakkuukertymä 63–68 miljoonaan m³:iin vuodessa
- lisätä vuotuista energiapuun käyttöä 5 miljoonalla m³:llä
- saavuttaa ja ylläpitää suotuisa suojelutaso riittävällä suojelualueiden ja monimuotoisesti käsiteltyjen talousmetsien yhdistelmällä
- nostaa metsänhoidon ja metsänparannuksen kokonaisinvestoinnit takaisin aikaisemmalle noin 0,25 mrd. € tasolle vuodessa
- ottaa huomioon metsien monikäyttö metsien käytön ja suojelun yhteydessä ja edistää metsistä saatavaa monipuolista aineellista ja henkistä hyvinvointia
- kehittää luontomatkailupalvelujen tuotteistamista ja markkinointia
- parantaa metsäosaamista vahvistamalla edelleen tutkimukseen, koulutukseen ja kansainvälistymiseen perustuvaa metsäalan innovaatiotoimintaa, ja
- edistää kestävää metsätaloutta aktiivisella kansainvälisellä metsäpolitiikalla, kansainvälisellä metsäntutkimus- ja koulutusyhteistyöllä sekä metsä- ja ympäristöviestinnällä.

Ohjelmaa koordinoi MMM ja sitä toteutetaan useiden eri hallinnonalojen yhteistyöllä. Oh-

jelman toteutuksesta vastaa metsäneuvosto, jota tukevat pääsihteeri, sihteeristö ja määräaikaiset työryhmät. Oleellisia ohjelman osia ovat myös aluetasolla laaditut alueelliset metsäohjelmat ja alueelliset metsäneuvostot, Etelä Suomen metsien monimuotoisuusohjelma (METSO, 2003–7) sekä Metsäalan tulevaisuusfoorumi (2003–5).

Ohjelman toteutumista seurataan vuosittain ja seurantaraporteissa kuvataan tavoitteiden toteutumista. Ohjelman laatimiseen, toteuttamiseen ja seurantaan on pyritty saamaan laaja metsätalouden ja sidosryhmien edustus.

1.2 TOIMEKSIANTO JA TYÖN TAVOITTEET

KMO:n väliarviointi on toteutettu maa- ja metsätalousministeriön tilauksesta. Toimeksianton mukaan arviointi jakautuu kahteen osaan:

- 1) Ohjelman tulosten arvioinnissa tarkastellaan, kuinka hyvin KMO:n päätavoitteita kohden on edetty. Arvioinnissa identifioidaan keskeisimmät puutteet ohjelman päätavoitteiden toteutumisessa, tunnistetaan puutteisiin vaikuttaneet tekijät ja arvioidaan voidaanko niihin vaikuttaa.
- 2) Eurooppalaisessa vertailussa selvitetään, kuinka hyvin KMO noudattaa Wienin ministerikonferenssin päätöslauselmassa V1 kansalliselle metsäohjelmalle määritettyjä eurooppalaisia periaatteita sekä COST E19-ohjelmassa esitettyjä keskeisiä kriteereitä. Arviointi osoittaa ne Suomen oloissa keskeiset tekijät, joissa KMO-prosessissa on eniten parannettavaa.

Arvioinnin tavoitteena on tuottaa ehdotuksia tavoitteiden saavuttamiseksi ja KMO-prosessin kehittämiseksi.

2 ARVIOINNIN TOTEUTUS

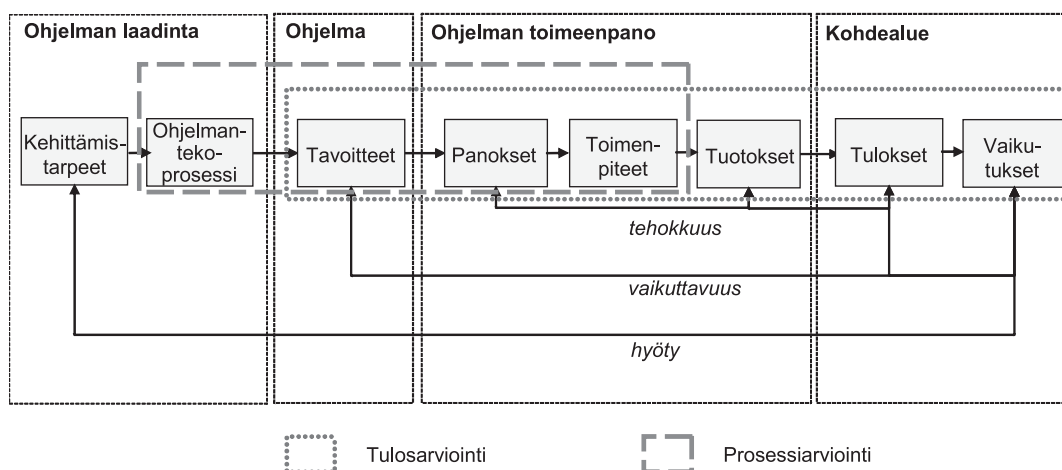
2.1 TEHTÄVÄKOKONAISUUDET

Toimeksiannon mukaisesti arvioinnin voidaan katsoa koostuvan kahdesta tehtäväkokonaisuudesta:

- 1) Tulosarviointi, jossa tarkastellaan saavutettuja tuloksia suhteessa ohjelman tavoitteisiin ja käytettyihin keinoihin, ja

- 2) Ohjelmanprosessin toimivuuden arviointi, jossa selvitetään, kuinka hyvin KMO noudattaa eurooppalaisia kansallisille metsäohjelmille sovittuja periaatteita ja kriteereitä.

Nämä tehtäväkokonaisuudet on esitetty kuvassa 2-1.

Kuva 2-1. Arvioinnin viitekehys ja tehtäväkokonaisuudet.

2.2 ARVIOINTIASETELMAT

Tulosten arvioinnissa arvioinnin kohteena on KMO:n määrällisten ja laadullisten päätavoitteiden toteutuminen. Asetettuja tavoitteita verrataan tähän mennessä saavuttuihin tuloksiin ja arvioidaan tavoitteiden saavuttamista vuoteen 2010 mennessä kansallisella tasolla. Samalla tarkastellaan tavoitteiden mielekkyyttä sekä valitun keinovalikoiman riittävyyttä.

Prosessin arvioinnissa arviointiasetelmia on kolme. Ensiksi arvioidaan KMO:n toiminnan suhdetta eurooppalaiseen metsäpolitiikkaan, jota kuvataan metsäohjelmia koskein Wienin periaattein (MMM 2004c) ja sekä COST E19-ohjelmassa laadituin keskeisin kriteerein (Glück et al. 2003). Asetelman lähtökohtana on ajatus, jonka mukaan kansainväliset politiikat ja varsinkin yleiseurooppalaiset politiikat vaikuttavat suomalaisen metsäpolitiikkaan.

Toisena arviointiasetelmana on suhteuttaa alueellista toimintaa kansalliseen toimintaan. Käytännössä tämä asetelma kiteytyy alueellisten toimijoiden ja kansallisten toimijoiden välisen vuorovaikutuksen arvioimiseen.

Kolmantena arviointiasetelmana, ja samalla koko prosessinarvioinnin viitekehyksenä, on KMO:n kokonaisuuden hallinta. Tätä asetelmaa kutsutaan jatkossa KMO:n ohjelmallisuuden arvioinniksi.

2.3 MENETELMÄT JA TIETOLÄHTEET

Tulosarviointi

Tulosarvioinnissa on hyödynnetty KMO:n väliraportteja ja muita ohjelmadokumentteja, tilastoja, tutkimusraportteja, sidosryhmien haastattelua sekä Jaakko Pöyry Consultingin omaa toimialaosaamista. Luettelot haastatelluista hen-

kilöistä sekä arvioinnissa käytetystä kirjallisesta aineistosta ovat tämän raportin liitteenä.

Ohjelmaprosessin toimivuuden arviointi

Prosessin arvioinnin perusmenetelminä ovat asiakirjojen sisältöanalyysi, tunnistettujen toimijoiden tuottamien näkemysten kiteyttäminen kuituanalyysillä sekä havaittujen tietovajeiden täydentäminen haastattelujen tulkinnoilla.

Julkaistu aineisto siis tulkitaan suhteessa ohjelmallisen kehittämisen prosessiin, prosessin kehittämiskohteet nostetaan esille kyselyillä ja tiedolliset aukot täydennetään haastatteluilla ja mahdollisesti uudella kyselyllä.

2.4 ARVIOINNIN TOTEUTTAMINEN

Tulosarviointi

Tulosarviointiin liittyvät haastattelut tehtiin tammi-maaliskuussa 2005 henkilökohtaisina tai puhelinhaastatteluina. Keskeisiä kysymyksiä, joihin haastattelujen avulla etsittiin vastauksia, olivat

- Miten asetetut tavoitteet ovat toteutuneet tai alkaneet toteutua?
- Mitkä ovat ne yleiset toimintaympäristöön liittyvät tekijät, jotka ovat vaikuttaneet KMO:n tavoitteiden toteutumiseen?
- Mitkä ovat mahdollisia ongelmia ja esteitä tai muita kriittisiä tekijöitä?
- Mitä vaikutuksia valituilla toimenpiteillä on ollut?
- Mikä on ollut KMO:n lisäarvo?

- Miten tavoitteiden saavuttamista voidaan/tulisi mitata?
- Miten KMO:aa voisi tulevaisuudessa kehittää?

Ohjelmaprosessin toimivuuden arviointi

Prosessin arvioinnille hankittiin ensimmäinen kyselyaineisto helmikuussa 2005. Kyselyllä muodostettiin kuvaa KMO:n mahdollisuudesta vastata nykyiseen eurooppalaiseen metsäpolitiikan haasteeseen. Kysely antoi myös suuntaviivat aluetason (AMO:t) ja kansallisen tason (KMO) ohjelmaprosessien suhteesta. Kyselyyn osallistui 45 henkilöä/toimijaa.

Ensimmäisen kyselyn tuottamien ohjelmaprosessin kehittämistarpeiden ja hyvien käytäntöjen tarkentamiseksi tehtiin ensimmäisen kyselyn kohdejoukolle maaliskuussa 2005 toinen kysely (21 vastaajaa).

Ohjelmaprosessin toimivuudesta kirjallisen aineiston ja kyselyjen perusteella saatua kuvaa tarkennettiin maaliskuussa 2005 tehdyllä Pohjois-Pohjanmaan AMO:n toimijoiden (9 henkilöä) haastattelulla.

Raportin viimeistely

Luonnosta arviointiraportiksi ovat kommentoineet ohjausryhmän jäsenet maa- ja metsätalousministeriöstä. Lisäksi arvioinnista ja sen alustavista tuloksista on ennen tämän raportin viimeistelyä keskusteltu sidosryhmäseminaarissa (KMO:n kehittämispäivä Helsingissä) 1.4.2005.

3 OHJELMAN TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

3.1 METSÄTEOLLISUUDELLA KASVUMAHDOLLISUUKSIA

KMO:n tavoitteena on säilyttää metsäteollisuuden toimintaedellytykset Suomessa kilpailukykyisinä niin, että teollisuus lisää vuotuista kotimaista puunkäyttöä 5–10 miljoonaa m³ vuoteen 2010 mennessä. KMO:n tavoitteena on myös puutuotteiden vientiarvon kaksinkertaistaminen vuoteen 2010 mennessä.

3.1.1 Valitut toimenpiteet

Puutuoteteollisuuden osalta KMO:ssa on mainittu puualan pk-yritysten toiminnan ja verkottumisen tukeminen Puun Aika-kampanjalla sekä siihen liittyvällä Puu-Suomi toimintaohjelmalla. Lisäksi KMO:n seurantaraporteissa mainitaan PuuEurooppa-hanke. Puutuoteteollisuuden ja valtiovallan yhteisten hankkeiden päättyessä esitetään laadittavaksi uusi ohjelma, joka tukee kansainvälistä yhteistyötä tuotteiden standardisoinnissa, tutkimuksessa ja menekinedistämisessä sekä pk- ja muun teollisuuden verkostoitumis-

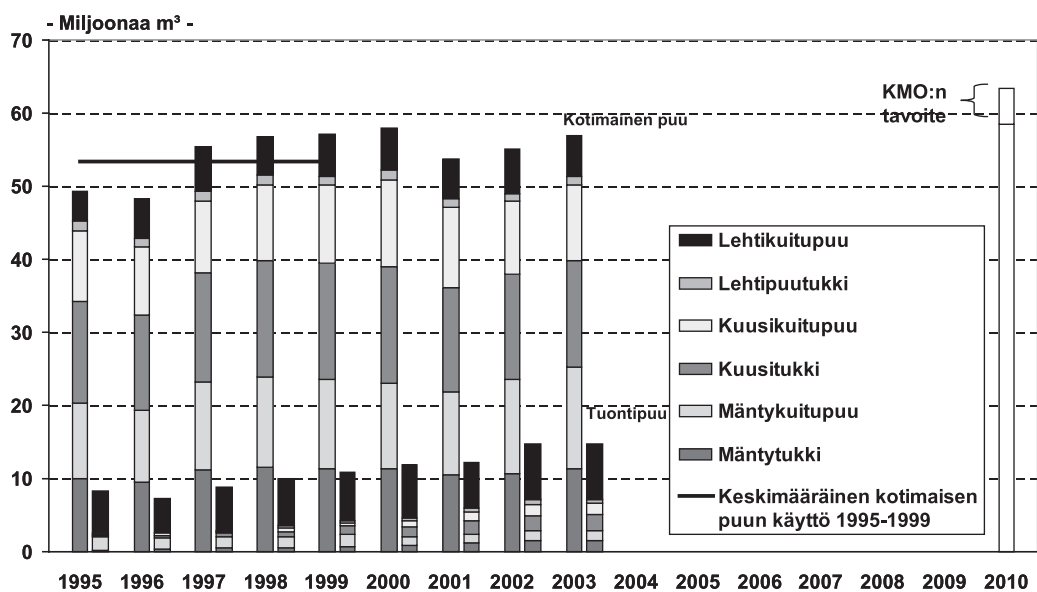
sa. Lisäksi esitetään tähän liittyvän rahoitusmallin kehittämistä.

Muut KMO:ssa ja sen seurantaraporteissa esitetty toimenpiteet ovat luonteeltaan yleisiä metsäteollisuuden kasvumahdollisuuksia tukevia toimenpiteitä. Toimenpide-ehdotukset keskittyvät pääosin puutuotealan toiminnan kehittämiseen, mutta teollisuuden kotimaan puunkäytön edistämiseksi ei juuri esitetä konkreettisia toimenpiteitä lukuun ottamatta yksityisteiden kunnossapidon valtion tuen kolminkertaistamista.

3.1.2 Tavoitteen saavuttaminen

Kotimaisen puun käyttö

Metsäteollisuuden kotimaisen (pyöreän puun) käyttö oli yhteensä 57,0 miljoonaa m³ vuonna 2003. Jos tätä verrataan vuosien 1995–1999 keskiarvoon (53,4 miljoonaa m³), on metsäteollisuuden puunkäyttö kasvanut KMO:n tavoitteen mukaisesti. KMO:n ohjelmakauden aikana (1999–2003) teollisuuden kotimaisen puun käyttö ei kuitenkaan ole juuri kasvanut (Kuva

Lähde: Metsäntutkimuslaitos, Metsätalastollinen vuosikirja

Kuva 3-1. Metsäteollisuuden ainespuun käyttö.

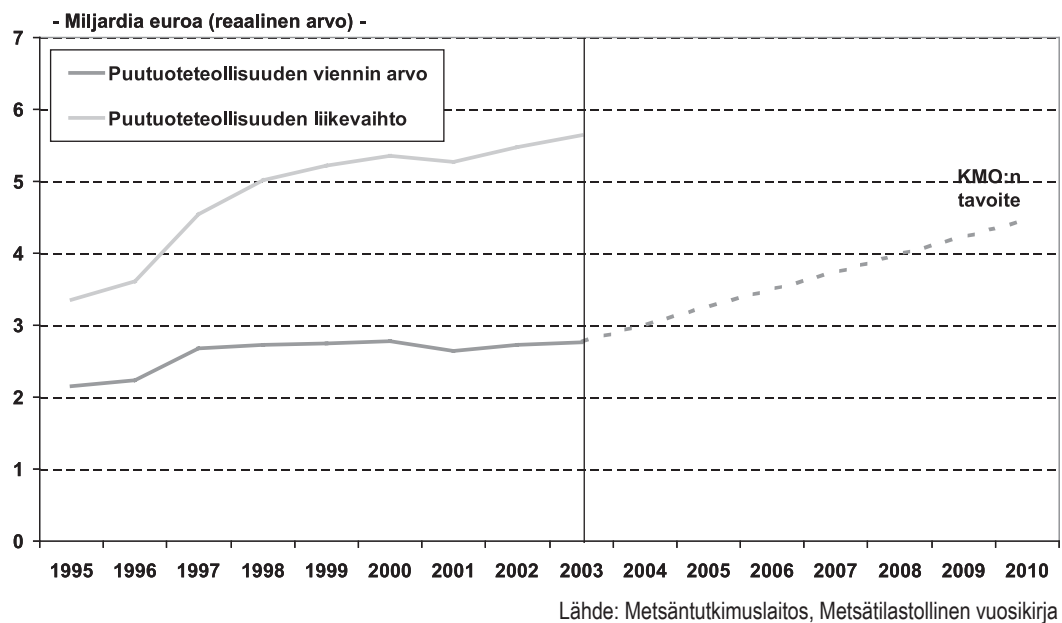
3-1). Sen sijaan tuontipuun käyttö metsäteollisuudessa on kasvanut voimakkaasti. Vuonna 2003 tuontipuun (pyöreän puun) käyttö metsäteollisuudessa oli 14,8 miljoonaa m³, mikä on 5,8 miljoonaa m³ enemmän kuin vuosien 1995–1999 keskimääräinen käyttö. Suhteellisesti eniten on kasvanut havutukkien ja kuusikuitupuun tuonti. Hake mukaan luettuna tuontipuun käyttö metsäteollisuudessa on kasvanut 6,7 miljoonaa m³ ajanjaksolla 1995–1999 ja 2003.

Puutuoteteollisuuden vienti

Puutuoteteollisuuden viennin arvo on pysynyt reaalisesti samalla tasolla vuodesta 1997 asti (Kuva 3-2), vaikka massa- ja paperiteollisuuden

euromääräinen viennin arvo on ollut laskussa vuoden 2000 jälkeen epäedullisen suhdanne- ja valuuttakurssikehityksen seurauksena. Puutuoteteollisuuden liikevaihto on kuitenkin kasvanut reaalisesti 1,1 miljardia euroa ajanjaksolla 1997–2003, joten puutuoteteollisuuden kasvu on ollut pääosin kotimarkkinoiden varassa.

Puutuoteteollisuuden viennin arvo ei ole kehittynyt tavoitteiden mukaisesti ja puutuotteiden viennin arvon kaksinkertaistaminen vuoteen 2010 mennessä on suuri haaste². Jopa nykyisen viennin arvon säilyttäminen voi olla haasteellista erityisesti sahateollisuuden heikon kilpailukyvyn vuoksi. Jatkossa puurakentamisen mahdollinen lisääntyminen voi kuitenkin jonkin verran kasvattaa sahatavaran markkinoita kotimaassa.

Kuva 3-2. Puutuoteollisuuden viennin arvon ja liikevaihdon kehitys.

² KMO:n tavoite 4,2 miljardin euron viennin arvosta (vuoden 2003 reaaliarvossa mitattuna 4,5 miljardia euroa) vastaa puutuoteteollisuuden viennin arvon kaksinkertaistamista vuodesta 1996. Puutuoteteollisuuteen sisältyy siten sahatavara, vaneri, viilu, lastulevy, kuitulevy, puiset huonekalut, muut puuteokset sekä puutalot.

3.1.3 Johtopäätökset ja kehittämisehdotukset

Tavoitteen toteutuminen

Metsäteollisuuden kotimaisen ainespuun käyttö on kasvanut KMO:n tavoitteen mukaisesti, kun verrataan vuoden 2003 käyttöä vuosien 1995–1999 keskiarvoon. KMO:n ohjelmakauden aikana (1999–2003) teollisuuden kotimaisen puun käyttö ei kuitenkaan ole juuri kasvanut, mutta metsäteollisuuden kokonaispuunkäyttö (ml. hake) on epäedullisesta suhdannekehityksestä huolimatta kasvanut 4,2 miljoonaa m³ ajanjaksolla 1999–2003. Puutuoteteollisuuden viennin arvo ei ole kasvanut KMO:n tavoitteen mukaisesti.

Keinovalikoiman riittävyys

KMO:ssa esitetyt keinot kotimaisen puun käytön ja puutuoteteollisuuden viennin arvon kasvattamiseksi ovat olleet oikean suuntaisia mutta riittämättömiä johtaakseen vakaaseen kasvuun edellä mainittujen tavoitteiden osalta. Toisaalta teollisuuden puunkäytön ja puutuoteteollisuuden viennin arvon kehitys ovat ensisijaisesti riippuvaisia metsäteollisuuden yleisestä suhdanne- ja markkinakehityksestä sekä metsäteollisuuden kilpailukyvyistä. Näin ollen KMO:n yhteydessä esitetyt ohjelmia ja kampanjoita esimerkiksi puutuoteteollisuuden edistämisen osalta (ml. puutuoteteollisuuden elinkeinopoliittinen ohjelma ja puurakentamisen edistämishjelma) voidaan ensisijaisesti pitää tavoiteltua kehitystä tukevin toimenpiteinä, eikä niinkään tavoiteltuun kehitykseen johtavina toimenpiteinä.

Tähän mennessä suurin osa metsäteollisuuden puunkäytön kasvusta on tapahtunut tuontipuun varassa. Tärkeimmät syyt puun tuonnin kasvulle ovat olleet kotimaisen puun heikko saatavuus (erityisesti koivukuitupuuta) sekä korkea hinta (erityisesti havutukki). Puutuoteteollisuuden osalta viennin arvon kasvu jatkui voimakkaana vuoteen 1997 asti, jonka jälkeen puutuoteteollisuuden viennin arvo on pysytellyt pääosin nykyisellä ta-

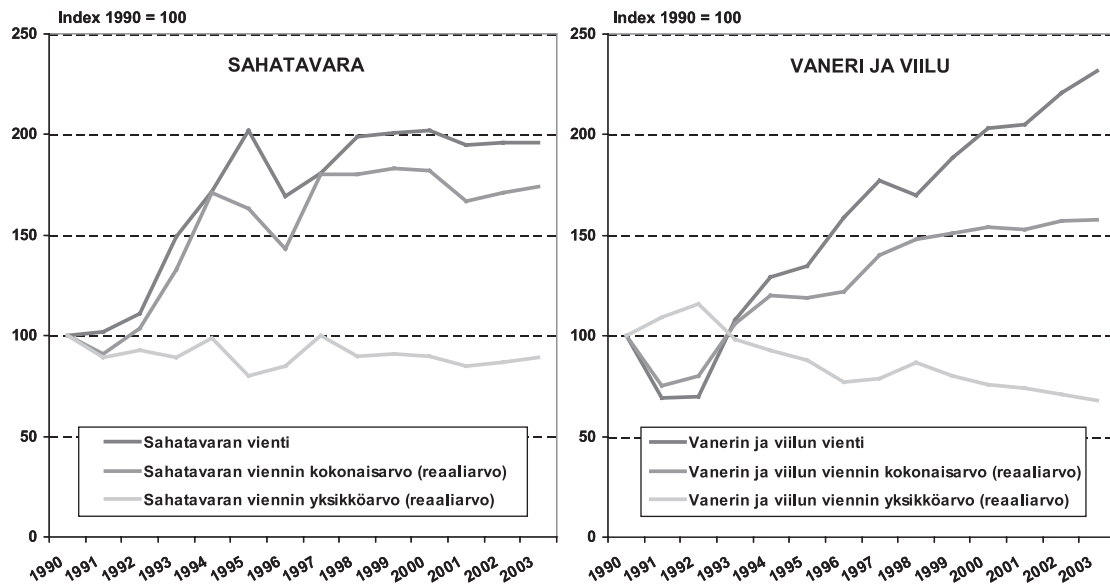
solla. Viennin arvon kehitykseen on vaikuttanut sahatavaran sekä vanerin ja viilun vientihintojen (reaaliarvo) loiva lasku, vaikka esimerkiksi vanerin ja viilun vientimäärät ovat kasvaneet voimakkaasti vuoteen 2003 asti (Kuva 3-3). Sahatavaran vientimäärä ei kuitenkaan ole juuri kasvanut vuoden 1998 jälkeen, mikä johtuu pääosin sahateteollisuuden heikosta kilpailukyvyistä tärkeimpiin kilpailijamaihin verrattuna (perinteisesti Ruotsi ja Keski-Eurooppa, nykyään myös Venäjä ja Itä-Eurooppa).

Jatkossa metsäteollisuusyritysten kansainvälistyminen voi heikentää Suomen suhteellista asemaa yritysten tuotannon ja toiminnan strategisessa suunnittelussa. Kansainvälisessä vertailussa raakapuun saatavuudesta on tullut aiempaa merkittävämpi rajoite metsäteollisuuden voimakkaalle kasvulle Suomessa. Metsäteollisuuden uusinvestoinnit ja tuotannon kasvu keskittyvät alueille, joilla on parhaimmat edellytykset lisätä kilpailukykyisen raaka-aineen saatavuutta (Etelä-Amerikka, Itä- ja Kaakkois-Aasia sekä Venäjä).

Sellu- ja paperiteollisuudella on kiristyvää kilpailutilanteesta huolimatta myös jatkossa hyvät edellytykset säilyttää vahva kilpailuasema korkealaatuisen ja nykyaikaisen tuotantoteknologian ansiosta. Nykyisen kapasiteetin uusimiseen ja parantamiseen tähtäävät investoinnit lisäävät kuitupuun kysyntää myös jatkossa, tosin kasvu tapahtuu huomattavasti hitaampana kuin 1990-luvulla.

Puutuoteteollisuuden osalta kilpailukykyä heikentää saha- ja levyteollisuuden tuotannon kasvu erityisesti Venäjällä ja Itä-Euroopassa. Korkea investointiriski on toistaiseksi pitänyt teollisuuden kasvun Venäjällä maltillisena, mutta kasvu on nopeutumassa ja se voi merkittävästi lisätä kilpailua Suomen metsäteollisuuden päämarkkinoilla Länsi-Euroopassa. Venäjän Siperiassa ja Kaukoidässä toimivilla yrityksillä on tulevaisuudessa edellytykset laajentaa korkealaatuisen sahatavaran vientiä myös Aasiaan, joka on viime vuosina ollut kasvava markkina-alue suomalaiselle sahateteollisuudelle.

Kannattavuuskriisissä painiva sahateteollisuus joutuu todennäköisesti supistamaan tuotantoaan

Kuva 3-3. Sahatavaran, vanerin ja viilun viennin sekä viennin arvon kehitys.

jo lyhyellä tähtäimellä, kun metsäverouudistuksen loppuunsaattaminen vuonna 2005 vähentää tukkileimikoiden määrää ja laajeneva Venäjän sahateollisuus lisää kilpailua lopputuotemarkkinoilla käyttäen osan Suomen nykyisistä tuontitukeista. Pidemmälläkin tähtäimellä sahauskapasiteetti supistuu tasolle, jonka tulee taata kannattava markkinaosuus etenkin kasvavan venäläisen teollisuuden rinnalla.

Kokonaisuutena tarkasteltuna teollisuuden kasvunäkymät ovat jatkossa huomattavasti maltillisemmat kuin 1990-luvulla ja suomalaisen metsäteollisuuden kehityksen voidaankin nähdä olevan merkittävässä epäjatkuvuuskohdassa. Metsäteollisuuden kasvumahdollisuudet Suomessa ovat vahvasti sidoksissa teollisuuden kilpailukykyyn kansainvälisillä markkinoilla. Tällä hetkellä suomalaisen metsäteollisuuden tärkein kilpailuetu esimerkiksi Venäjään ja Itä-Eurooppaan sekä Etelä-Amerikkaan verrattuna ovat muun muassa korkealaatuinen teknologia, vakaat yhteiskunnalliset olot, kehittynyt raaka-ainehuolto ja infrastruktuuri sekä korkea osaamisen taso. Nämä ovat myös jatkossa tärkeitä tekijöitä teollisuuden toimintaedellytysten kannalta, mutta kiristynyt kansainvälinen kilpailu ja lopputuotehintojen trendinomaisen lasku luo paineita teol-

lisuuden tuottavuuden parantamiselle ja tuotantokustannusten alentamiselle kilpailukykyyn ylläpitämiseksi.

Suomessa puuraaka-aine muodostaa metsäteollisuuden tuotantokustannuksista huomattavan suuren osan tärkeimpiin kilpailijamaihin verrattuna. Paine alentaa raaka-ainekustannuksia on osittain johtanut kilpailukykyisesti hinnoitellun raakapuun tuonnin kasvuun Venäjältä. Lehtikuitupuun ja kuusitukin osalta suomalainen metsäteollisuus on osittain riippuvainen tuontipuusta, sillä näiden puutavaralajien kysyntä ylittää tällä hetkellä kotimaan hakkuumahdollisuudet. Muiden puutavaralajien osalta tuonti korvaa osittain kotimaan puun tarjontaa. Jatkossa metsäteollisuuden riippuvuus tuontipuusta jatkuu ja puuntuonti todennäköisesti kasvaa jonkin verran vuoteen 2010 asti.

Puun saatavuuden lisäksi puun korkea hinta on merkittävin este kotimaisen puun käytön kasvulle Suomessa. Metsäteollisuuden puunhankintaketju on tällä hetkellä tehokkuudessaan maailman huippuluokkaa, joten jatkossa paineet kohdistuvat yhä enemmän raakapuun kantohintaan ja hinnoittelumekanismien kehittämiseen. Teollisuuden kilpailukykyyn ja yksityismetsätalouden kannattavuuden ylläpitämiseksi on kehitettävä

edellytyksiä alentaa raakapuun tuotantokustannuksia. Tämä on maaseudun infrastruktuurin ylläpitämisen lisäksi keskeisin teollisuuden kasvumahdollisuuksiin (sekä teollisuuden kotimaisen

puun käytön että puutuoteteollisuuden viennin arvoon) vaikuttava tekijä, johon KMO:lla voidaan vaikuttaa ja jota metsäpoliittisilla päätöksillä voidaan edistää.

Kehittämisehdotukset

Tavoite	Tavoitteen ”metsäteollisuudella kasvumahdollisuuksia” yhteydessä tulisi ensisijaisesti pyrkiä teollisuuden toiminta- ja kilpailuedellytysten vahvistamiseen. Metsäteollisuuden kotimaisen puun käyttötavoite tulisi sitoa kotimaisen puun hinta- ja laatukilpailukykyyn. Lisäksi metsäteollisuuden kasvumahdollisuuksia kuvaa paremmin puun kokonaiskäytön kehittyminen kuin kotimaisen puunkäytön kehittyminen. Puutuoteteollisuuden viennin arvon kasvattamisen sijasta tulisi ensisijaisesti tavoitella liikevaihdon/jalostusarvon kasvattamista.
Keinot	KMO-prosessin yhteydessä tulisi aktiivisesti etsiä keinoja erityisesti puuntuotantokustannusten alentamiseksi sekä raakapuumarkkinoiden toiminta- ja hinnoittelumekanismien (esim. laatuhinnoittelu) kehittämiseksi. Metsäteollisuuden toiminta- ja kilpailuedellytysten edistämiseksi tulisi määrittää ne toimenpiteet, joiden toteuttamiseksi tarvitaan yhteistyötä metsäsektorin ulkopuolisten tahojen kanssa (esim. infrastruktuurin ylläpito). Näiden toimenpiteiden toteutuminen tulisi varmistaa selkeyttämällä vastuunjakoa ja vahvistamalla sitoutumista eri tahojen kesken.
Seuranta	Puun käytön ja viennin arvon tavoitetasot tai vastaavasti vertailuajankohdat tulisi täsmentää. Termin ”puutuoteteollisuus” määritelmä tulisi selkeyttää. Tiedon keruuta ja seurantaa MMM:n ulkopuolisten hallinnonalojen toteuttamista toimenpiteistä KMO:n edistämiseksi tulee tehostaa ja yhtenäistää.
Lisäselvitykset	Raakapuun hinnoittelun ja raakapuumarkkinoiden kehittäminen Saha- ja levyteollisuuden rakenteen kehittäminen (jalostusasteen nostamiseen tähtäävien hankkeiden rinnalla tulisi etsiä keinoja myös perinteisen sahateollisuuden toimintaedellytysten parantamiseksi).

3.2 METSÄTALOUS KANNATTAA JA TYÖLLISTÄÄ

KMO:n tavoitteena on ainespuun vuotuisen hakkuukertymän nostaminen 63–68 miljoonaan m³:iin vuoteen 2010 mennessä huolehtimalla samalla metsänhoidon ja metsätalouden ympäristöhoidon korkeasta tasosta. Tavoitteena on myös vuotuisen energiapuun käytön lisääminen 5 miljoonalla m³:llä.

3.2.1 Valitut toimenpiteet

KMO:n mukaan hakkuukertymän lisääminen edellyttää metsänhoidon toteuttamista suositusten mukaan. Konkreettisena keinona metsänhoidon edistämiseksi KMO:ssa esitetään 10 miljoonan euron valtion tuen lisäys metsänhoito- ja perusparannustöihin sekä 9 miljoonan euron valtion tuen lisäys suunnitteluun, koulutukseen ja neuvontaan, minkä johdosta metsänomistajat lisäävät omaa panostaan metsänhoito- ja perusparannustöissä 65 miljoonalla eurolla.

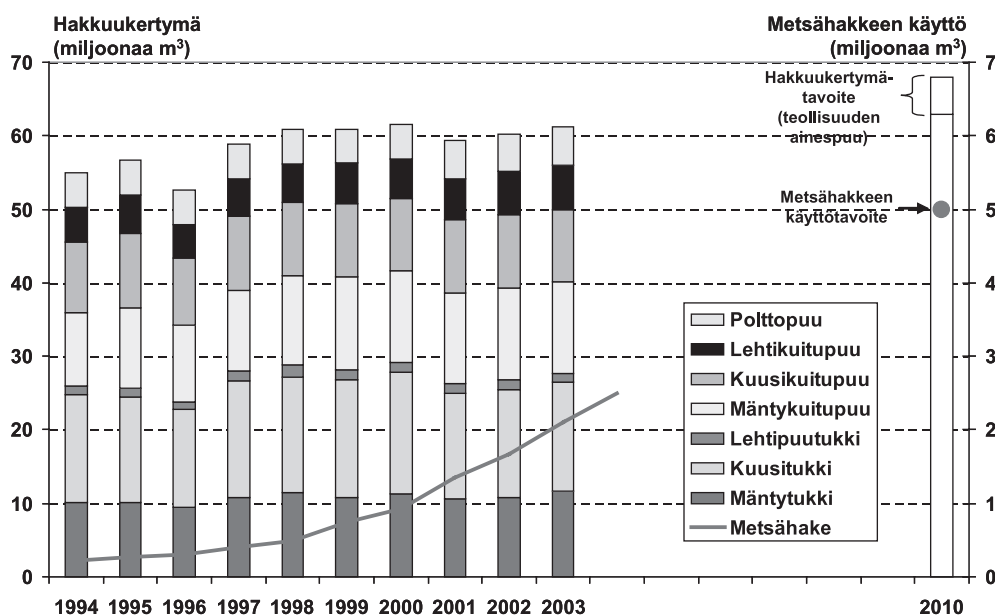
3.2.2 Tavoitteen saavuttaminen

KMO:n valmisteluvaiheen eli vuosien 1995–1999 keskimääräinen hakkuukertymä oli 58,0

miljoonaa m³, josta ainespuuta oli keskimäärin 53,3 miljoonaa m³ ja polttopuuta 4,7 miljoonaa m³. KMO:n tavoite ainespuun hakkuukertymän nostamiseksi 63–68 miljoonan m³:iin vuoteen 2010 mennessä merkitsisi ainespuun hakkuiden kasvua noin 10–15 miljoonaa m³, mikä on ristiriidassa kotimaisen puun käyttötavoitteen kanssa. Oletettavasti KMO:ssa on kuitenkin tarkoitettu ainespuun hakkuukertymän sijasta kokonaishakkuukertymän kasvua (ml. polttopuu), jolloin hakkuukertymätavoite vastaa määrällisesti kotimaisen puun käyttötavoitetta.

Kokonaishakkuukertymä oli yhteensä 61,1 miljoonaa m³ vuonna 2003 (ainespuuta 55,9 ja polttopuuta 5,2 miljoonaa m³). Kun tätä verrataan vuosien 1995–1999 keskiarvoon 58,0 miljoonaa m³, on hakkuukertymä kasvanut KMO:n tavoitteen mukaisesti. KMO:n ohjelmakauden aikana (1999–2003) hakkuukertymä ei kuitenkaan ole juuri kasvanut (Kuva 3-4). Mäntykuitupuun osuus ainespuun hakkuukertymästä on säilynyt pääosin nykyisellä tasolla, vaikka KMO:n tavoitteena on siirtää hakkuiden rakennetta nykyistä enemmän mäntykuitupuuhun ja turvemaille.

Metsähakkeen käyttö on kasvanut tasaisesti 1990-luvun lopusta lähtien ja vuonna 2004 metsähakkeen käytön on arvioitu saavuttaneen 2,5

Lähde: Metsäntutkimuslaitos, Metsätilastollinen vuosikirja

Kuva 3-4. Hakkuukertymän ja metsähakkeen käytön kehitys.

miljoonan m³:n tason. Myönteisen kehityksen ansiosta metsähakkeen 5 miljoonan m³:n käyttötavoite on pääpiirteittäin saavutettavissa, mikäli metsähakkeen tuotannon ja käytön kehittämiseen panostetaan myös jatkossa.

Työllisyyden kehitys

Työllisten määrä metsäsektorilla oli 95 000 henkilöä KMO:n valmisteluvaiheessa vuonna 1997 ja 1999 (metsätalous 23 000 henkilöä ja metsäteollisuus 72 000 henkilöä, pois lukien metsänparannuksen ja puutavaran autokuljetuksen työlliset). KMO:n mukaan Työvoima 2017-ohjelmatyöryhmä ennakoii metsäsektorin työvoimaksi 80 000 vuonna 2010 (metsäteollisuus 60 000 ja metsätalous 20 000). KMO:n tavoitteena on hidastaa metsäsektorin työllisyyden laskua 10 000–15 000:llä työvuodella, jolloin metsäsektorin työllisyys olisi 90 000–95 000 henkilöä vuonna 2010 (olettaen, että 1 henkilötyövuosi = 1 työllinen). KMO:n seurannassa tavoitteena on kuitenkin ollut 80 000 henkilön työllisyys vuonna 2010. Metsäsektorin työllisyys oli 89 000 henkilöä vuonna 2003, joten työllisyys on kehittynyt tavoitteen mukaisesti, mikäli tavoitetasona pidetään 80 000 henkilön työllisyyttä.

Metsätalouden ja metsäteollisuuden työllisyystilastot eivät ole kovin tarkkoja (mittatarkkuus 1000 henkilöä) eivätkä välttämättä kovin kattavia erityisesti puutuoteteollisuuden jatkojalostuksen osalta, mikä osaltaan vaikeuttaa työllisyyskehityksen arviointia lyhyellä aikavälillä. Lisäksi on huomioitava, että metsäsektorin työllisten määrä ei välttämättä vastaa työmäärää henkilötyövuosissa mitattuna. Esimerkiksi jatkossa työvoiman tarjonnan ennakoitu lasku metsätalouden suorittavassa työssä voi teoriassa johdattaa metsätalouden työllisyyden laskuun, vaikka työmäärä metsätaloudessa ei laskisi.

3.2.3 Johtopäätökset ja kehittämisehdotukset

Tavoitteen toteutuminen

Kokonaishakkuukertymä on kasvanut KMO:n tavoitteen mukaisesti, kun verrataan vuoden 2003 käyttöä vuosien 1995–1999 keskiarvoon. KMO:n ohjelmakauden aikana (1999–2003) hakkuukertymä ei kuitenkaan ole juuri kasvanut. Metsähakkeen käyttö on kasvanut tavoitteen mukaisesti.

Keinovalikoiman riittävyys

KMO:n mukaan hakkuukertymän lisääminen edellyttää metsänhoidon toteuttamista suositusten mukaan. Esitetyt toimenpiteet valtion tuen lisäämiseksi metsänhoito- ja perusparannustöissä, suunnittelussa, koulutuksessa ja neuvonnassa eivät kuitenkaan ole KMO:n toimintakaudella johdaneet toivottuun kehityssuuntaan hakkuukertymän osalta. Hakkuukertymän osalta tavoitteen toteutumiseen vaikuttavat tekijät sekä KMO:n mahdollisuudet vaikuttaa tavoitteen toteutumiseen ovat pääosin samat kuin kohdassa 3.1.

Energiapuun osalta kehitys on ollut KMO:n tavoitteen mukainen, vaikka konkreettisia toimenpiteitä tavoitteen saavuttamiseksi ei esitetä lukuun ottamatta puuenergiaa hankkivien ja tuottavien pk-yritysten investointien alkuvaiheen tukemista. Metsähakkeen käytön kasvua ovat edistäneet muun muassa bio- ja puuenergian käyttöä suosiva energiapolitiikka, metsähakkeen tuotantoa ja käyttöä kehittävät tutkimushankkeet, KEMERA:n mukaisessa nuoren metsän hoidossa energiakäyttöön myydyn puun korjuun ja metsäkuljetuksen tuki sekä energiapuun hakeutuksen tuki.

Metsähakkeen tuotanto on tällä hetkellä kilpailukykyinen vaihtoehto kuusen päätehakkuun yhteydessä syntyvän hakkuutähteen korjuussa, mutta myös kannoissa ja nuoren metsän kunnostus- ja ensiharvennusleimikoissa on lisäpotentiaalia metsähakkeen tuotannon kasvattamiseksi. Metsähakkeen käytön kasvu edellyttääkin

korjuun ulottamista yhä kaukaisemmille ja tuotantokustannusten kannalta epäedullisimmille kohteille. Metsähakkeen käyttötavoitteen saavuttaminen edellyttää myös jatkossa voimakasta panostusta metsähakkeen käytön ja tuotannon edistämiseksi. KMO:n ja MMM:n osalta tämä merkitsee energiapuun korjuun ja haketuksen tukemisen rinnalla panostusta metsähakemarkkinoiden toimivuutta edistäviin tutkimus- ja kehityshankkeisiin. Jatkossa biomassan käyttöä edistävä EU-tason ja kansallinen energiapolitiikka (päästökauppa, mahdolliset vihreän sähkön sertifikaatit, energiaverotus) parantavat metsähakkeen kilpailukykyä fossiilisiin polttoaineisiin verrattuna, mikä voi osaltaan edistää metsähakemarkkinoiden toimivuutta.

KMO:n mukaan merkittävimmät työllisyysvaikutukset saavutetaan energiapuun korjuun lisäämisellä ja puutuoteteollisuuden jalostusasteen nostamisella. Metsähakkeen käytön kasvu onkin osaltaan vaikuttanut positiivisesti metsätalouden työllisyyteen. Mikäli KMO:n tavoitteena pidetään 80 000 henkilön työllisyyttä metsäsektorilla vuonna 2010, on työllisyys kehittynyt tavoitteen mukaisesti, vaikka puutuoteteollisuuden liikevaihto on kasvanut vain maltillisesti. Tässä yhteydessä mainittakoon, että puutuoteteollisuuden jalostusasteen nostaminen voi lisätä työllisyyttä

puutuoteteollisuudessa, mutta ei suoranaisesti hakkuissa, puunkuljetuksissa tai metsänhoitoissa.

KMO:n työllisyysvaikutuksia on käsitelty muun muassa KMO:n toimeenpanon tarkastuskertomuksessa (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2004). Tarkastuskertomuksen mukaan ohjelmalla voi toteutuessaan olla positiivisia vaikutuksia metsätalouden työllisyyteen, tosin selvästi lievempänä kuin mitä ohjelmassa on alun perin arvioitu. Ohjelman työllisyysvaikutukset ovat herättäneet keskustelua myös muissa yhteyksissä, joten vertaileva selvitys ohjelman työllisyysvaikutuksista on tarpeellinen (erityisesti, jos työllisyyden merkitys KMO:ssa korostuu jatkossa).

Tavoite työllisyyden laskun hidastamisesta ei ole täysin yhdenmukainen metsäteollisuuden tuottavuuden ja kilpailukyvyn parantamisen sekä metsätalouden kannattavuustavoitteen kanssa. Toisaalta KMO/MMM voi vaikuttaa metsätalouden työmäärään ja siten työllisyyteen metsänhoito- ja metsänparannustöiden sekä energiapuun korjuun ja haketuksen tuen avulla. Sen sijaan hakkuiden ja metsäteollisuuden osalta työllisyyskehitykseen vaikuttavat pääosin nykyisen KMO:n ulkopuoliset tekijät, kuten metsäteollisuuden yleinen suhdannekehitys, kilpailukyky ja työn tuottavuuden kehitys.

Kehittämisehdotukset

Tavoite	Tavoitteen ”metsätalous kannattaa ja työllistää” yhteydessä tulisi pyrkiä yksityismetsätalouden kannattavuusedellytysten ylläpitämiseen myös etsimällä keinoja puuntuotantokustannusten alentamiseksi.
Keinot	Metsätalouden kannattavuuden edistämiseksi ja puuntuotantokustannusten alentamiseksi tulisi jatkossa kiinnittää huomiota metsänhoitomenetelmien monipuolistamiseen ja joustavuuden lisäämiseen puuntuotantostrategioiden valinnassa.
Seuranta	Metsäsektorin työllisyyden tavoitetaso tulee tarkentaa ja selkeyttää (80 000 vs. 90 000–95 000 henkilöä vuonna 2010). Lisäksi työllisyyden mittarit tulisi yhtenäistää siten, että mitataan joko työllisten määrää tai henkilötyövuosien määrää (henkilötyövuosi on mittarina yksiselitteisempi). Työllisyyden tilastointi tulee olla yhdenmukainen seurattavien mittarien kanssa (nykyinen tilastointi mittaa työllisten määrää). Työllisyyden tilastointia tulisi kehittää myös puutuoteteollisuuden jatkojalostuksen osalta. Hakkuukertymätavoitteen osalta termi ”ainespuu” tulee selkeyttää (ristiriita ainespuun hakkuukertymätavoitteen ja kotimaisen puun käyttötavoitteen kanssa). Tiedon keruuta ja seurantaa MMM:n ulkopuolisten hallinnonalojen toteuttamista toimenpiteistä KMO:n edistämiseksi tulee tehostaa ja yhtenäistää erityisesti energiapuun osalta.
Lisäselvitykset	KMO:n työllisyysvaikutuksien selvittäminen Metsähakemarkkinoiden toimivuuden parantaminen

3.3 EKOLOGINEN KESTÄVYYS TURVATAAN

KMO:n 2010 tavoitteena on metsien eliölajien ja elinympäristöjen suotuisan suojelutason saavuttaminen ja ylläpitäminen riittävällä suojelualueiden ja monimuotoisesti käsiteltävien talousmetsien yhdistelmällä.

3.3.1 Valitut toimenpiteet

Tavoitteen toteutumiseen pyritään KMO:ssa etenkin valtioneuvoston vuonna 2002 hyväksymän Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman (METSO) avulla. Se sisältää 17 toimenpidekokonaisuutta, joiden toteutus on maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön vastuulla. Lisäksi KMO:ssa ja sen seurantaraporteissa esitetään toimenpiteinä mm. olemassa olevien suojeluohjelmien toteuttamista talouspoliittisen ministerivaliokunnan vuonna 1996 hyväksymän suojeluohjelmien rahoitusohjelman mukaisesti sekä metsätalouden vesistökuormituksen vähentämistä valtioneuvoston vesiensuojelun periaatepäätöksen (1998) mukaisesti.

3.3.2 Tavoitteen saavuttaminen

Tavoitteen toteutumista arvioidaan alla Suomen kansallisen biodiversiteettiohjelman väliarvioinnin (Suomen ympäristökeskus 2005) ja toisaalta keskeisten toimenpiteiden toteutumisen perusteella. Toimenpiteiden toteutumista on puolestaan arvioitu sekä tilastotiedon että haastatte- luissa kootun tiedon pohjalta.

Biodiversiteettiohjelman väliarviointi

Vuoden 2000 uhanalaisuustarkastelun mukaan uhanalaisista metsälajeista 56 % on lehtojen, 32 % kangasmetsien, 4 % harjumetsien ja 5 % paloalueiden lajeja. Metsien lajien uhanalaistuminen arvellaan 1990-luvulla hidastuneen tehostuneiden suojelutoimien ansiosta. Vuoteen 2010 mennessä uhanalaisten metsälajien määrän arvioidaan kuitenkin kasvavan nisäkkäitä sekä hyönteisistä kovakuoriaisia lukuun ottamatta

kaikissa muissa eliöryhmissä. Myös hävinneiden lajien määrän uskotaan kasvavan useissa eliöryhmissä.

Soilla eniten uhanalaisia lajeja on letoilla. Uhanalaisten ja hävinneiden suolajien määrän arvioidaan kasvavan vuoteen 2010 mennessä tiettyjen hyönteisryhmien takia (uhanalaisuuden nousu välillä 2000–2010 on osin tekninen ilmiö, joka johtuu parantuneesta tiedon tasosta, kun aiemmin puutteellisesti tunnetut lajit tunnetaan paremmin tai kokonaan uusia lajeja löydetään). Putkilokasvien, jäkälien ja hyönteisistä kovakuoriaisten tilanteen arvioidaan säilyvän ennallaan.

Lajien taantumisen, uhanalaistumisen ja häviämisen suurin syy on sopivan elinympäristön väheneminen. Vanhan metsän ja lahopuun määrän väheneminen on ollut huomattavaa etenkin Etelä-Suomessa, jossa luonnontilaisen kaltaisten metsien määrä on vähentynyt alle prosenttiin ja lahopuumäärä muutamaa prosenttiin luontaisesta määrästä. Luonnonmetsäpiirteiden palautumista talousmetsiin on viime vuosina pyritty edistämään mm. metsälain määrittelemien erityisen tärkeiden elinympäristöjen kartoituksella (Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio 2005a) ja hoidolla sekä lahopuun ja elävien säästöpuiden säästämällä hakkuissa. Nämä viimeaikaiset toimenpiteet ja suositukset lahopuumäärien lisäämiseksi todetaan oikean suuntaisiksi, mutta hitaiksi. Esimerkkilaskelmassa toimien arvioitiin vaikuttavan vain vähän vuoteen 2010 mennessä, mutta kaksin- tai kolminkertaistavan lahopuun tilavuuden talousmetsissä 50 vuodessa.

Metsäelinympäristöjen erityispiirteiden säilyttämiseen on pyritty myös suojeluohjelmien toteuttamisen, ennallistamisen ja vapaaehtoisten metsiensuojelun kokeiluhankkeiden avulla. Ennallistamistoimien raportti kuitenkin toteaa jääneen jälkeen ennallistamistyöryhmän vuonna 2003 asettamista tavoitteista.

Luonnonmetsien pinta-alan vähenemisen vaikutusta lisää niiden pirstoutuminen uudistushakuiden ja metsäteiden rakentamisen johdosta. Tämä on vahvistanut elinympäristön kokonaispinta-alan vähenemisen negatiivisia vaikutuksia viimeisen 50 vuoden aikana. Avohakkuumäärien

kasvaessa ja uusien metsäteiden rakentamismäärän pienentyessä vaikuttaa todennäköiseltä, että metsien pirstoutuneisuuden aste säilyy kutakuinkin nykyisellä tasolla vuoteen 2010 saakka.

Metsien suojelun puutteena todetaan, että hemi-, etelä- ja keskiborealisilla metsäkasvillisuusvyöhykkeillä on metsiä suojeltu vähän. Hemi- ja eteläborealisilla vyöhykkeillä on suojeltu metsämaasta noin prosentti ja keskiborealisella vyöhykkeellä runsaat kaksi prosenttia. Pohjoisborealisella vyöhykkeellä 17 prosenttia metsämaasta on suojelun piirissä.

Lisäksi biodiversiteetin suojelun puutteena mainitaan, että metsälain erityisen tärkeiden elinympäristöjen ja luonnonsuojelulain suojeltavien luontotyyppien suojeluaste ei ole yhtä tiukka kuin perinteisillä luonnonsuojelualueilla, vaan sallii elinympäristön ominaispiirteiden säilymistä vaarantavat toimenpiteet. Samoin metsälakikohteiden ja muiden arvokkaiden luontokohteiden rajauksessa ja hoidossa nähdään kehitettävää. Metsäsektorin toimintatavoista kritisoidaan mo-

nimuotoisuuden turvaamisen pientä rahoitusosuutta sekä sitä, että monimuotoisuuden turvaaminen on metsätalouden laadunvarmistusta eikä erillinen toimintamuoto, jota markkinoitaisiin metsänomistajille.

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma (METSO)

Valtioneuvoston vuonna 2002 tekemän periaatepäätöksen mukaan METSOa toteutetaan vuosina 2003–2007 toimenpitein, joita suunnataan mm.

- luonnonsuojelualueiden inventointeihin, ennallistamiseen ja hoitoon,
- kokeiluhankkeisiin, kuten tarjouskilpailuihin, luonnonarvokauppaan, yhteistoimintaverkostoihin ja luonnonhoitoalueisiin,
- talousmetsien luonnonhoitoon sekä
- tutkimukseen (Kuva 3-5).

Kuva 3-5. METSON toimenpiteiden aikataulutus.

Ohjelman rahoitus on YM:n osalta toteutunut valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti, mutta MMM:n luonnonhoidon määräraha jää valtion vuoden 2005 talousarvioesityksen mukaan 275 000 euroa pienemmäksi kuin mitä METSOssa on asetettu tavoitteeksi (Kuva 3-6). Kuvassa esitettyjen MMM:n ja YM:n rahoituksen myös Metsähallitus on osallistunut METSON kustannuksiin.

Ohjelman toimenpiteiden toteutumista ja onnistuneisuutta arvioidaan erikseen METSON väliarvioinnissa.

Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että sidosryhmät pitävät monimuotoisuusohjelmaa yleisesti onnistuneena sekä keinovalikoiman, toimenpiteiden käyntiinlähdön että tietopohjan parantumisen osalta. Myös asenteiden nähdään kehittyneen positiiviseen suuntaan ja yhteistyön eri sidosryhmien välillä parantuneen.

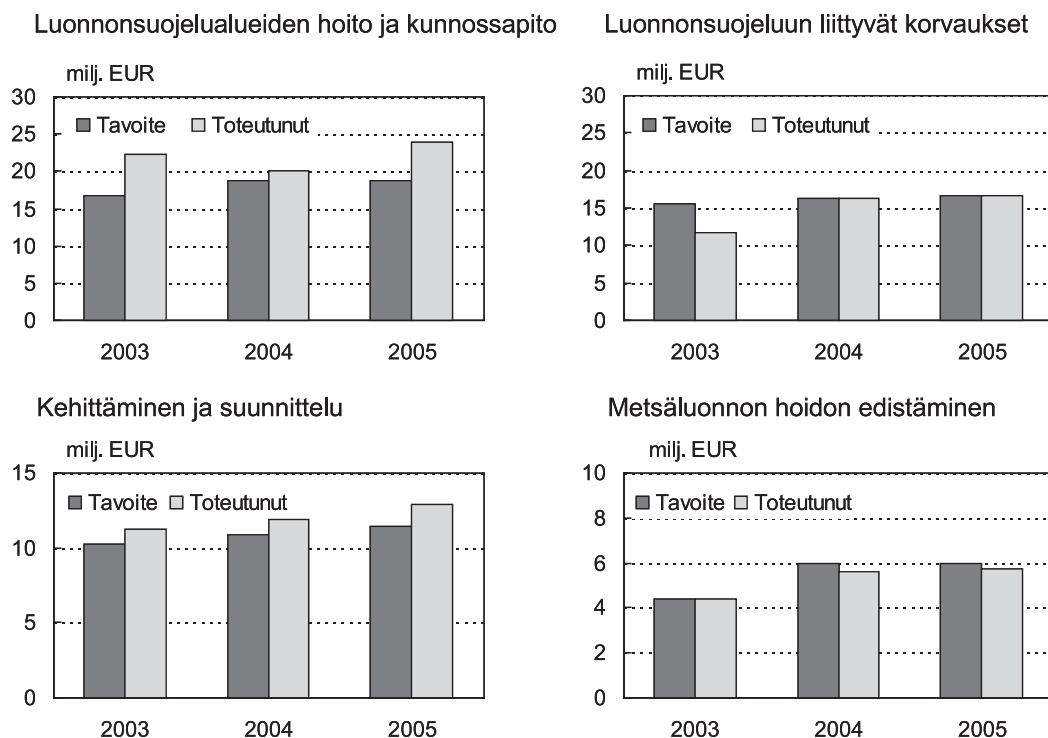
Kriittiset huomiot kohdistuvat METSON vähäisiin odotettavissa oleviin monimuotoisuusvaikutuksiin. Huolena tuli esiin myös riittävän

rahoituksen turvaaminen METSOlle vuodesta 2007 eteenpäin ja toiminnan kustannustehokkuus: ohjelman koneisto koettiin raskaaksi ja toistuvan määräaikaisen suojelun epäiltiin olevan pitkän päälle kannattamattomampaa kuin maan lunastaminen valtiolle.

Voimavaroja toivottiin myös mm: käytännön metsätalouteen liittyvään monimuotoisuustutkimukseen ja olemassa olevien tutkimustulosten synteisiin, ennallistamisen lajistovaikutusten ja vesiensuojelun vaikuttavuuden pitkäjänteiseen seurantaan, karujen elinympäristöjen monimuotoisuustutkimukseen, metsänomistajien neuvontaan, viestintään ja monimuotoisuusohjelman aluetaloudellisten vaikutusten seurantaan.

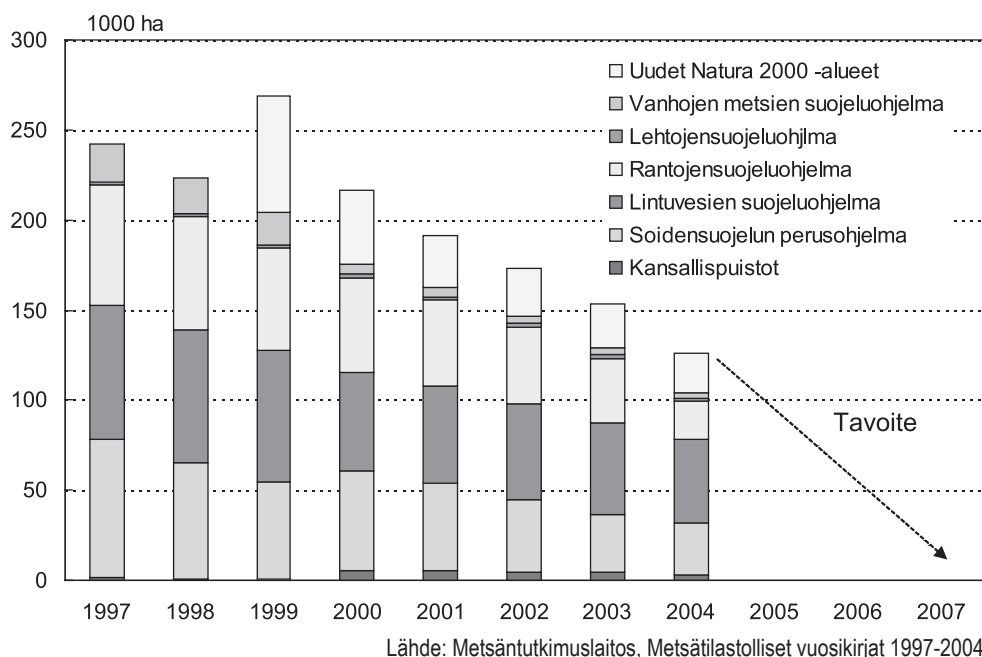
Luonnonsuojeluohjelmien toteuttaminen

Tavoitteessa toteuttaa pääosa luonnonsuojeluohjelmista yksityismailla vuoteen 2007 mennessä on edistytty alla olevan kuvan mukaisesti (Kuva 3-7). YM:n mukaan tavoitteesta jäädään

Lähde: Valtion tulo- ja menoarviot 2003-2005 (Huom. kuvissa käytetty asteikko vaihtelee).

Kuva 3-6. METSON rahoitussuunnitelman toteutuminen (YM ja MMM).

Kuva 3–7. Toteuttamattomat luonnonsuojeluohjelmat yksityismailla.

kuitenkin jälkeen Länsi- ja Lounais-Suomen ympäristökeskusten alueilla. Valtaosa toteuttamatta olevista alueista liittyy soiden-, lintuvesien tai rantojensuojeluohjelmaan tai uusiin Natura 2000 -alueisiin.

YM:n mukaan rahoitusohjelmaa on tarkoitus tarkistaa syksyllä 2005 johtuen siitä, että ohjelman toteuttamiseen varattu budjettirahoitus on jäänyt jonkin verran jälkeen rahoitusohjelmassa päätetystä tasosta ja toisaalta toteuttamisvastuita on jonkin verran lisätty rahoitusohjelmapäätöksen jälkeen mm. Natura-verkoston täydennyspäätöksillä.

Vesiensuojelu

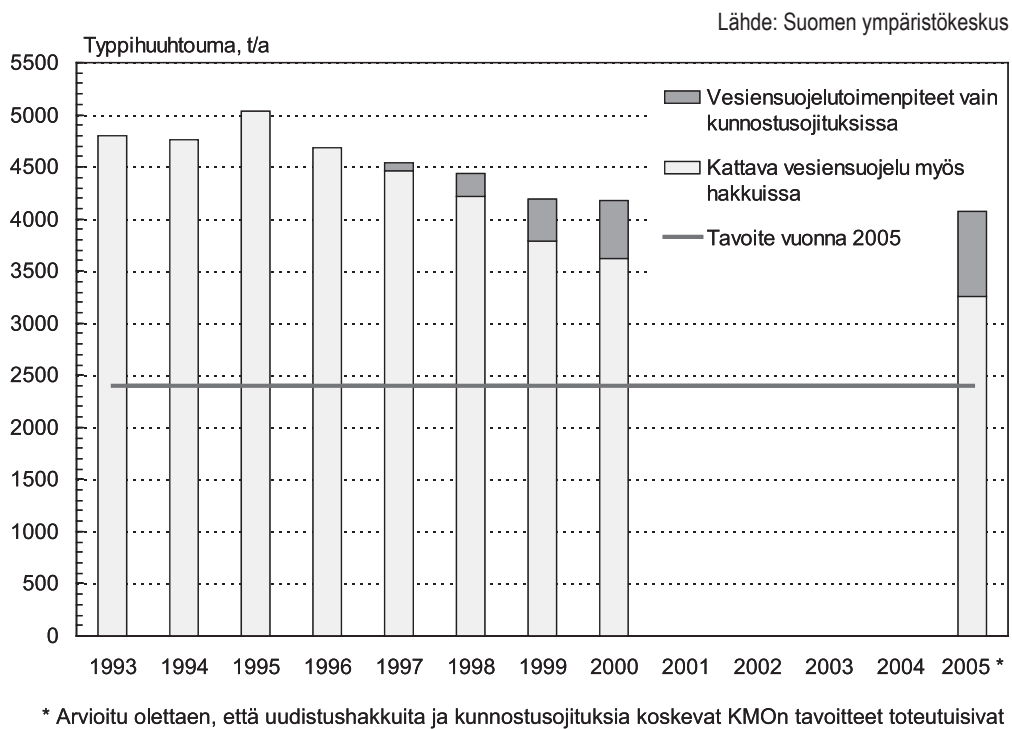
Metsätaloudesta sisävesiin ja Itämereen joutuvaa ravinnemäärää pitää vesiensuojelun tavoiteohjelman mukaan vähentää vähintään 50 % vuoden 1993 arvioidusta tasosta vuoteen 2005 mennessä. Silvon ym. (2002) laskelmien mukaan metsätalouden typpihuuhtouman lasku ei tule kehittymään tavoitteiden edellyttämällä tavalla (Kuva 3-8). Tämä johtaa metsätalouden kuormittamien järvien vähittäiseen rehevöitymiseen. Sen sijaan fosforin huuhtoutuman vä-

heneminen lienee jo saavuttanut tavoitetason (Kuva 3-9).

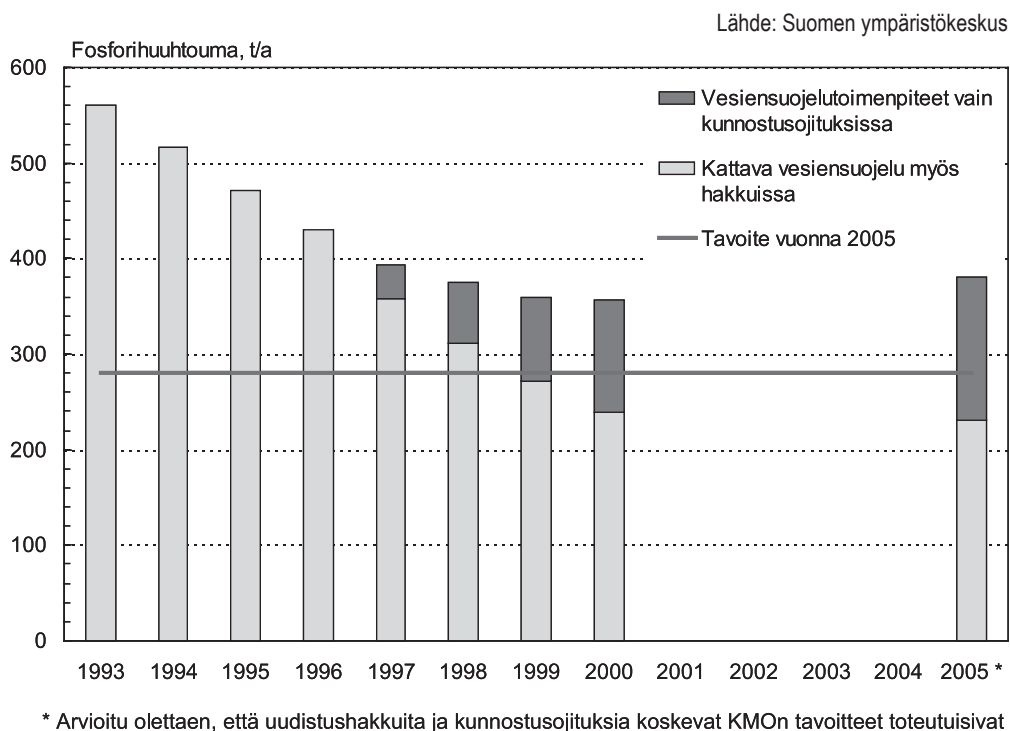
Suomen ympäristökeskuksen laatimat vuotta 2005 koskevat arviot on tehty olettaen, että KMO:n uudistushakkuista ja kunnostusojituksia koskevat tavoitteet olisivat toteutuneet. Näin ei todellisuudessa ole tapahtunut ja huuhtouma on jäänyt jonkin verran arvioita alhaisemmaksi. Uusia laskelmia huuhtouman kehittymisestä saadaan Suomen ympäristökeskuksen kesällä 2005 käynnistettävästä vesiensuojelun tavoiteohjelman toteutumisen arvioinnista.

Metsätalouden ravinnehuuhtoumaa on pyritty vähentämään seuraavin toimin:

- Metsäojitusalueiden vesiensuojelua on parannettu 114 metsäluonnon hoitohankkeessa (Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio 2005a).
- Metsäkeskusten, Metsäntutkimuslaitoksen ja Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion “Metsätalouden vesistökuormituksen vähentäminen ja seuranta” -hankkeessa (2002–2004) pyrittiin parantamaan metsätalouden vesiensuojelutoimenpiteiden laatua ohjeistuksen, esitteiden ja koulutuksen avul-

Kuva 3-8. Metsätalouden aiheuttama typpihuuhtouma Suomessa vuosina 1993–2000 ja 2005 (arvio) sekä tavoitetaso vuodelle 2005.

Kuva 3-9. Metsätalouden aiheuttama fosforihuhtouma Suomessa vuosina 1993–2000 ja 2005 (arvio) sekä tavoitetaso vuodelle 2005.

la. Hankkeessa luotiin myös malli erityisesti kunnostusojituksia koskevasta ilmoitus- ja lausuntomenettelystä metsäkeskuksen ja ympäristökeskuksen välillä. Malli sisällytetään osaksi lainsäädäntöä vesilainsäädännön kokonaisuudistuksessa.

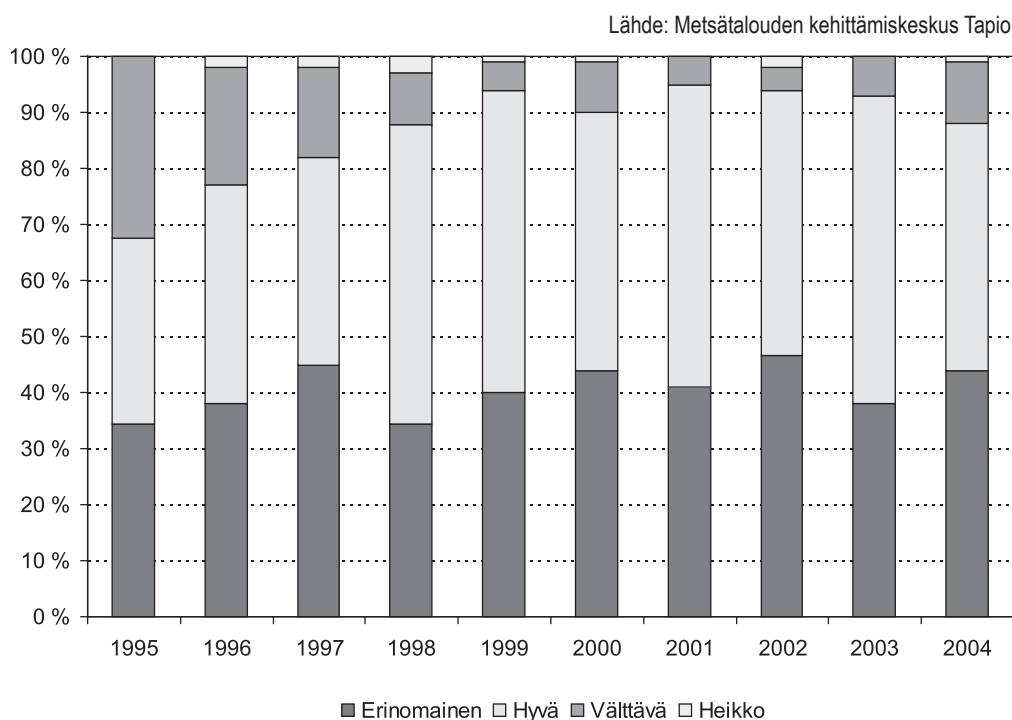
- Karjaanjoki Life- ja Metsäsuunnitteluun integroitu vesiensuojelu (MESUVE) -hankkeissa kehitetään vesiensuojelun suunnittelun yhdistämistä alueelliseen metsäsuunnitteluun ja maaperätietoon. Hankkeet valmistuvat vuonna 2005.

Vesiensuojelun rahoitusta pyritään kehittämään vuonna 2004 käynnistetyssä kestävässä metsätalouden rahoituslain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Uudistusta koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle vuonna 2005. MMM:n asettama metsätalouden rahoituslakityöryhmä esitti toukokuussa 2004, että kestävässä metsätalouden rahoituslakia muutettaisiin mm. siten, että metsäluonnon hoitohankkeena voitaisiin kokonaan valtion tuella rahoittaa kunnostusojitushankkeen ulkopuolisen tilan mailla tehtävistä vesiensuojelutoimenpiteistä aiheutu-

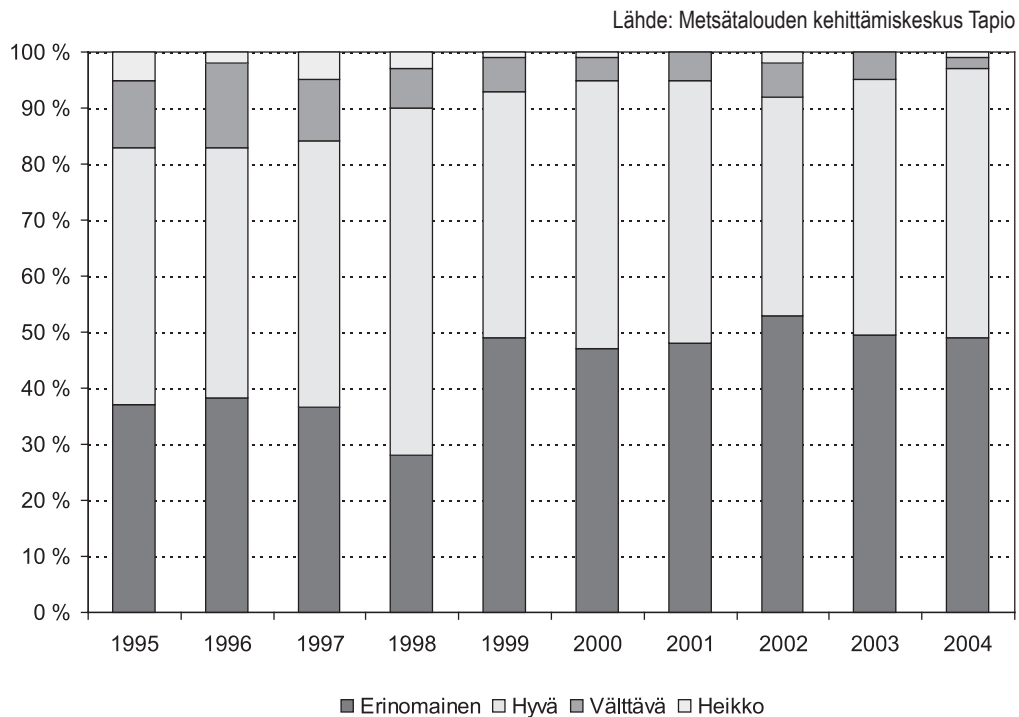
vat kustannukset ja maksaa ulkopuoliselle tilalle esimerkiksi pintavalutuskentäksi tarvittavasta alueesta korvaus.

Metsätalouden vesiensuojeluun vaikuttaa myös joulukuussa 2000 voimaan tullut Euroopan yhteisön vesipuitedirektiivi. Direktiivi on pantu Suomessa täytäntöön vesilainsäädännön muutoksilla vuoden 2004 lopussa (laki vesienhoidon järjestämisestä 1299/2004, laki ympäristönsuojelulain muuttamisesta 1300/2004, laki vesilain 2 ja 16 luvun muuttamisesta 1301/2004, laki maasta toiseen ulottuvien vesistöjen sekä kansainvälisten järvien suojelusta ja käytöstä tehdyn vuoden 1992 yleissopimuksen vesivaroja ja terveyttä koskevan pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 1302/2004). Tulevaisuudessa vesiensuojelua ohjaavat mm. vesienhoitoalueittain laadittavat vesienhoitosuunnitelmat ja toimenpideohjelmat.

Metsätalouden vesiensuojelun onnistumisesta on saatu tietoa Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion talousmetsien luonnonhoidon tason arvioinneissa. Alla olevien kuvien (Kuva 3-10, Kuva 3-11) perusteella voidaan todeta, että vesiensuojelun taso näyttää parantuneen verrattu-

Kuva 3-10. Vesiensuojelu maanmuokkauksessa.

Kuva 3-11. Vesiensuojelu puunkorjuussa.

na kymmenen vuoden takaiseen tilaan. Sen sijaan KMO:n aikana (1999–2004) ei kehitystä näytä tapahtuneen, vaan maanmuokkauksen osalta vesiensuojelun taso on viime vuosina heikentynyt ja puunkorjuun vesiensuojelun taso pysynyt ennallaan.

3.3.3 Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset

Tavoitteen toteutuminen

“Ekologinen kestävyys turvataan” - tavoitteessa on edetty mm. METSO-monimuotoisuusohjelman toimenpiteiden, luonnonsuojeluohjelmien toteuttamisen ja tutkimustoiminnan ansiosista. Näiden panostusten vaikutukset ekologiseen kestävyteen ovat havaittavissa tulevina vuosina.

Biodiversiteettiohjelman arvioinnin mukaan suotuisaa suojelun tasoa koskeva tavoite ei kuitenkaan ole Suomessa toteutumassa. Tavoitetta ei olla saavuttamassa kaikkien tässä tarkasteltujen näkökulmien osalta, vaan tavoitteista ollaan jäämässä jälkeen suojeluohjelmien toteutta-

misessa muutamilla alueilla sekä metsätalouden typpihuuhtouman vähentämisessä. Lisäksi KMO:ssa tavoitteeksi asetettua lähivuosien Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lounais-Lapin metsiensuojelun tavoite-, rahoitus- ja toimintaohjelmaa koskien on linjattu, että päätös suojeluohjelman tarpeesta tehdään vasta vuonna 2007.

Keinovalikoiman riittävyys

KMO on lisännyt määrärahoja suojelualueiden hoitoon ja metsäluonnon hoidon edistämiseen. Investoinnit etenkin luonnonsuojelualueiden perustamiseen ja hoitoon sekä inventointeihin ja tutkimukseen ovat olleet mittavia, ja samalla tietopohja ja keinovalikoima ovat laajentuneet merkittävästi. KMO:lla on ollut merkittävä rooli myös eri tahojen yhteistyön tiivistymisessä.

Lisäpanostusta tarvitaan metsätalouden vesiensuojeluun ja suojeluohjelmien toteuttamiseen. Lisäksi tulisi tehdä Etelä-Suomen metsien suojelutarvearvio ja esitys jatkotoimista METSO-monimuotoisuusohjelman suunnitelman mukaisesti v. 2007. Myös metsäluonnon hoidon määräraha

tulisi nostaa METSOssa asetetun tavoitteen mukaiselle tasolle.

Sidosryhmät näkevät nykyiset toimet oikean suuntaisina, mutta niiden ei suojeleohjelman puuttumisen takia koeta riittävän tavoitteen saavuttamiseen. Toisaalta on myös niitä, joiden mielestä ekologiselta kannalta Etelä-Suomessa ei ole

tarvetta uusille suojelualueille. Monet toimijat ovat huolissaan luonnonsuojelualueiden hoidon ja kunnossapidon, luonnonsuojeluun liittyvien korvausten sekä metsäluonnonhoidon edistämisen määrärahojen riittävydestä sekä METSON kustannustehokkuudesta.

Kehittämisehdotukset

Tavoite	Tavoitteenasettelussa olisi realistista todeta, että nyt toteutettavien toimenpiteiden vaikutus ei välttämättä ole nähtävissä ohjelmakaudella vaan vasta pitemmällä aikavälillä.
Keinot	Tavoitteen saavuttamiseksi on jatkettava KMO:ssa tunnistettujen toimien toteuttamista (suojeleohjelmien toteuttaminen, vesiensuojelun kehittäminen ja kestävän metsätalouden rahoituslain uudistaminen) sekä harkittava lisätoimia (Etelä-Suomen metsien suojelutarvearvio ja esitys jatkotoimista METSO-monimuotoisuusohjelman suunnitelman mukaisesti v. 2007). Metsäluonnon hoidon määräraha tulisi nostaa METSOssa asetetun tavoitteen mukaiselle tasolle.
Seuranta	KMO:n seurannassa tulisi täsmällisemmin raportoida, kuinka toimien toteuttamisessa on edistytty ja mitä on vielä kesken. Raportointiin tulisi liittää mukaan myös havainnot toimenpiteiden vaikuttavuudesta heti kun tietoa on saatavilla. Jatkossa olisi tärkeää myös METSON kustannustehokkuuden seuraaminen ja raportointi. Tällöin voitaisiin esitellä myös käytettävien panostusten jakautumista palkka- yms. kuluihin ja toisaalta investointeihin.
Lisäselvitykset	Eri sidosryhmillä on tällä hetkellä erilaiset käsitykset tavoitteen sisällöstä ja siihen pääsemiseksi vaadittavista toimista. Tilanne vaatii tieteellisen pohjan edelleen vahvistamista ja sen pohjalta tapahtuvaa toimenpiteiden priorisointia. Esimerkiksi talousmetsien käsittelyn monimuotoisuusvaikutuksiin liittyy tutkimustarpeita, joiden selvittämiseen tulisi panostaa. Kansallisella ja alueellisella tasolla tulisi selvittää puuntuotannon ja metsien suojelun yhteensovittamisen uusia vaihtoehtoja sekä niiden taloudellisia, sosiaalisia ja ekologisia vaikutuksia.

Sidosryhmien kommentteja

Alla olevaan laatikkoon on koottu valittuja sidosryhmien kommentteja.

Tavoite ”Ekologinen kestävyys turvataan”

- KMO:ssa pitäisi olla selkeä tavoite suojelualueiden ja talousmetsien hoidon osalta. Nyt kun tavoite on epäselvä, ei ole selvää päämäärää. Raportoitaessa sanotaan, että on edistytty, vaikkei sitä voidakaan mitata. Muut määrälliset tavoitteet otetaan huomioon metsäkeskusten tulostavoitteissa ja niiden toteuttaminen on siksi määrätietoisempaa ja tehokkaampaa.
- Lajikohtaiset suojelusuunnitelmat pitäisi toteuttaa (vuonna 1994 niiden arvioitiin kattavan 5 000 ha)
- METSON uusille keinoille on kysyntää ja ne tulisi ottaa käyttöön koko maassa. Luonnonarvokauppa ja metsäluonnon monimuotoisuuden yhteistoimintaverkosto – hankkeet vaikuttavat koko maata ajatellen toimivilta ratkaisuilta.
- Kuntien, kaupunkien ja yhteisöjen virkistysmetsillä voisi olla metsien suojelun kannalta suurempi rooli kuin nykyisellään. Niillä ei ole useinkaan tuottovaatimuksia ja niillä voitaisiin hyödyntää alue-ekologista suunnittelua (suojeluarvojen huomioon ottaminen, lahoppuun lisääminen).
- Talousmetsien ja suojelualueiden väliin tulisi luoda pehmeämmin käsitelty luokka, millä voitaisiin saavuttaa sekä monikäyttö- että monimuotoisuustavoitteita (ei avohakkuita). Keinoina neuvonta ja rahoitus.
- Metsälain erityisen tärkeiden elinympäristöjen rajauksen ja käsittelyn lähtökohdaksi tulisi ottaa luonnonhoito eikä taloudellisen haitan minimoiminen.
- Metsälakiin ja KEMERA-lakiin tarvitaan muutoksia, jotta myös tietyt puustoiset elinympäristöt (esim. puustoiset suot, paisterinteet) voitaisiin lukea erityisen tärkeiksi elinympäristöiksi.
- Kunnostusojituksen yhteydessä on arvioitava asiallisesti pilaantumisvaikutukset ja viranomaisen on suoritettava lupaharkinta. Päätehakkuisiin tulisi ohjeistaa tai lainsäädännössä määrätä suojavyöhykkeet.
- Rahaa pitäisi suunnata myös metsänomistajien neuvontaan ja viestintään suurelle yleisölle (esim. lehtipuiden, lahoppuun, säästöpuiden ja avainbiotooppien merkitys talousmetsien monimuotoisuudelle).
- Valtion metsissä monimuotoisuuskehitys olisi tapahtunut myös ilman KMO:ta. Kuntien, seurakuntien, yhtiöiden metsissä ei ole tapahtunut juuri mitään.
- Valtionmetsiin kohdistuvat METSO-toimenpiteet perustuvat vapaaehtoisuuteen. Näin ei saisi olla.

3.4 METSÄT HOIDETAAN HYVIN

KMO:n tavoitteena on huolehtia metsänhoidosta ja metsänparannustöistä siten, että 63–68 miljoonaan m³:iin kohoava vuotuinen ainespuun hakkuukertymä on kestäväällä pohjalla.

3.4.1 Valitut toimenpiteet

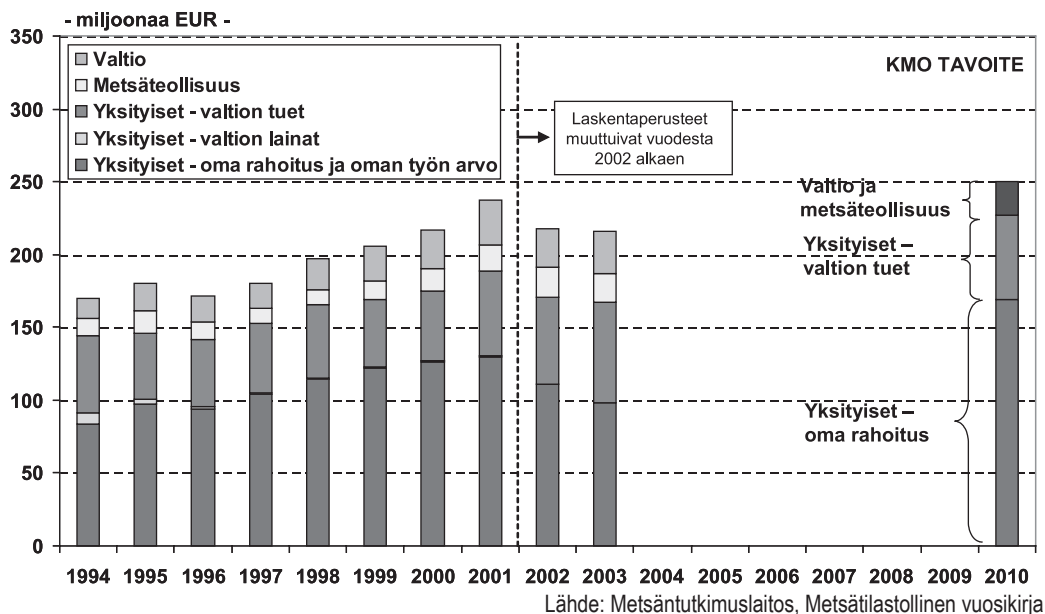
KMO:n tavoitteen “metsätalous kannattaa ja työllistää” yhteydessä mainitaan, että hakkuukertymän lisääminen edellyttää metsänhoidon toteuttamista suositusten mukaan ja kokonaisuutena metsänhoidon ja metsänparannuksen investointien määrän nostamista takaisin noin 250 miljoonan euron tasolle. Metsänhoidon edistämiseksi esitetään 10 miljoonan euron valtion tuen lisäys metsänhoito- ja perusparannustöihin sekä 9 miljoonan euron valtion tuen lisäys suunnitteluun, koulutukseen ja neuvontaan, minkä perusteella metsänomistajat lisäävät omaa panostaan metsänhoito- ja perusparannustöissä 65 miljoonalla eurolla.

Nuoren metsän hoidon osalta ohjelman tavoite esitetään saavutettavaksi nuoren metsän

hoidon kampanjalla vuosina 1998–2002, jonka jälkeen nuorten metsät pidetään kunnossa tehostetun neuvonnan ja energiapuun korjuun lisääntymisen avulla. Lisäksi KMO:n seurantaraporteissa esitetään Huomisen metsät -kampanjan toteuttaminen, jonka tarkoituksena on tehostaa metsänhoito- ja perusparannustöiden markkinointia metsänomistajille.

3.4.2 Tavoitteen saavuttaminen

KMO:ssa esitetyn 9 miljoonan euron valtion tuen lisäyksen tarkoituksena oli suunnittelun, koulutuksen ja neuvonnan kautta lisätä metsänomistajien omaa panosta metsänhoito- ja perusparannustöihin 65 miljoonalla eurolla. Metsätilastollisen vuosikirjan tilastojen perusteella metsänomistajien oma rahoitus ja oman työn arvo kasvoi 8 miljoonaa euroa vuosina 1999–2001, jonka jälkeen määrä laski yli 30 miljoonaa euroa vuoteen 2003 mennessä (Kuva 3-12). Vastaavasti valtionapu metsätalouden edistämisen ja valvontaorganisaatioille (neuvonta, suunnittelu, koulutus) on lisääntynyt pääosin KMO:n tavoitteen mukaisesti (nimellisarvossa mitattuna 1,4

Kuva 3-12. Metsänhoito- ja perusparannustöiden kokonaiskustannukset omistajaryhmittäin.

³ Valtionapu metsätalouden edistämisen ja valvontaorganisaatioille oli 33,3 miljoonaa euroa vuonna 1999 ja vastaava talousarvio vuodelle 2005 on 43,7 miljoonaa euroa. Tuki puuntuotannon kestävyuden edistämiseksi oli 48,8 miljoonaa euroa vuonna 1999 ja vastaava talousarvio vuodelle 2005 on 63,4 miljoonaa euroa.

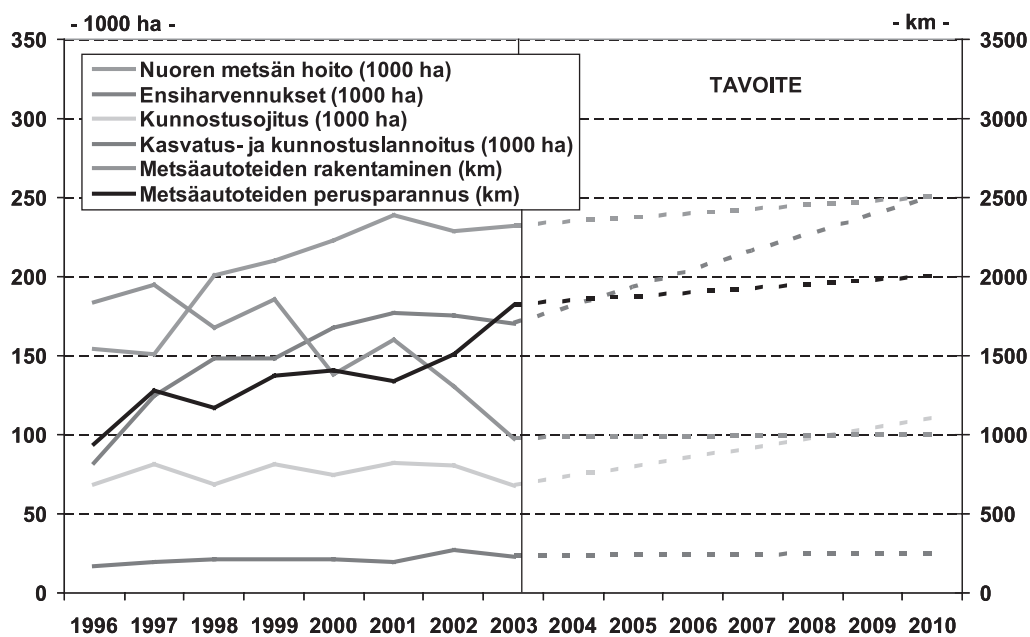
miljoonaa euroa tavoitetta enemmän) ja tuki puuntuotannon kestävyden edistämiseksi 4,6 miljoonaa euroa KMO:n tavoitetta enemmän (nimellisarvossa mitattuna)³.

Metsänhoito- ja perusparannustöiden kustannusten laskentaperusteet ovat muuttuneet vuodesta 2002 alkaen, joten tavoitteen saavuttamisen mittaaminen tilastoidulla metsänhoito- ja metsänparannusinvestointien kokonaismäärällä ei välttämättä kerro todellista kuvaa yksityismetsänomistajien oman rahoituksen ja/tai valtion tuen kehityksestä. Vuodesta 2002 alkaen kustannukset sisältävät myös työläjiin liittyvät työsuojelutaruste- ja työmaakuljetuskulut sekä sääpäivä-, koulutuspäivä-, sairaspäivä- ja pekkasvapaakustannukset. Laskentaperusteiden muutoksesta johtuen oli oletettavissa, että metsänhoito- ja metsänparannuksen yksikkö- ja kokonaiskustannukset kasvavat vuosien 2001 ja 2002 välillä. Selvää ja yhdenmukaista kustannusten nousua ei kuitenkaan ole havaittavissa.

Yksityismetsien metsänhoito- ja metsänparannustöiden kokonaiskustannukset (ml. oma rahoitus ja oman työn arvo sekä valtion lainat ja tuet) ovat laskentaperusteiden muutoksen jälkeen

laskeneet yhteensä 22 miljoonaa euroa vuosina 2001–2003. Istutuksen kokonaiskustannukset yksityismetsissä laskivat 12,4 miljoonaa euroa vuosina 2001–2002 ja metsäteiden kunnossapidon 11,8 miljoonaa euroa vuosina 2002–2003, mikä selittää suurimman osan kustannusten laskusta. Istutuksen kokonaiskustannusten laskuun yksityismetsissä on pääosin vaikuttanut istutuksen yksikkökustannusten lasku toistaiseksi selittämättömästä syystä (689 EUR/ha vuonna 2001 ja 599 EUR/ha vuonna 2002). Toisaalta nykyinen taso vastaa paremmin historiallista kustannustasoa (esim. vuosina 1995–1998), sillä istutuksen yksikkökustannukset nousivat voimakkaasti vuosina 1999–2000. Myös metsäteiden kunnossapidon kokonaiskustannusten lasku vuosina 2002–2003 johtuu yksikkökustannusten päivittämisestä aiempaa huomattavasti alhaisemmaksi.

Yksityismetsien omalla rahoituksella toteutettujen metsänhoito- ja metsänparannustöiden kustannukset lasketaan vähentämällä valtion tuen ja lainan määrä kokonaiskustannuksista, jolloin jäännös kuvaa metsänomistajien oman rahoituksen osuutta metsänhoito- ja perusparannustöissä.

Lähde: Metsäntutkimuslaitos, Metsätilastollinen vuosikirja

Kuva 3-13. Metsänhoito- ja perusparannustöiden kehitys ja tavoitteet vuodelle 2010.

Näin ollen yksityismetsänomistajien oman rahoituksen lasku vuoden 2001 jälkeen ei ole todellinen, mikäli kokonaiskustannusten lasku johtuu kokonaisuudessaan laskentaperusteiden muutoksesta.

Metsänhoito- ja perusparannustöiden kustannusten laskentaperusteiden muutoksesta johtuen tavoitteen "metsät hoidetaan hyvin" saavuttamista arvioidaan tässä yhteydessä työmääräkohtaisten tavoitteiden perusteella siltä osin, kun niitä on KMO:ssa esitetty. Ohjelmassa ei kaikkien työläjien osalta esitetä yksityiskohtaisia työmääräkohtaisia tavoitteita, vaan tarpeita ja oletettuja kehityssuuntia, jotka KMO:n seurantaraporteissa ja siten myös tässä yhteydessä käsitellään tavoitteina. Metsänhoito- ja perusparannustyömiärien kehitys ja tavoitteet on esitetty kuvassa 3-13.

Nuoren metsän hoitoalat kasvoivat voimakkaasti (80 000 ha) KMO:n valmisteluvaiheesta vuonna 1997 vuoteen 2003, jolloin nuoren metsän hoitoala oli yhteensä 232 000 ha. Voimakkain kasvu oli vuosina 1997–1999, jolloin nuoren metsän hoitoalat kasvoivat 60 000 ha. KMO:n ohjelmakauden aikana (1999–2003) nuoren metsän hoitoala on kasvanut noin 20 000 ha. Suhteellisesti eniten nuoren metsän hoito on lisääntynyt metsäteollisuuden metsissä, joissa nuoren metsän hoitoalat ovat yli kaksinkertaistuneet ajanjaksolla 1997–2003. Myös valtion metsissä nuoren metsän hoito on lähes kaksinkertaistunut ja yksityismetsissä se on lisääntynyt 43 %. Suurimmillaan nuoren metsän hoitoalat olivat vuonna 2001 (239 000 ha), jonka jälkeen ne ovat olleet lievässä laskussa (232 000 ha vuonna 2003). KMO:n tavoitteen saavuttamiseksi nuoren metsän hoitoaloja on lisättävä nykyisestä tasosta (2003) noin 20 000 ha, mikä on kokonaistavoitteeseen nähden melko vähäinen lisästarve.

Ensiharvennusten osalta KMO:n tavoite merkitsee ensiharvennusalojen kaksinkertaistamista ohjelman valmisteluvaiheen tasosta vuonna 1997. Vuonna 2003 ensiharvennuksia tehtiin 170 000 ha, mikä on 45 000 ha enemmän kuin vuonna 1997. Noin puolet tästä kasvusta on tapahtunut KMO:n ohjelmakauden aikana (1999–

2003). Suhteellisesti eniten ensiharvennuksia on lisätty metsäteollisuuden metsissä, joissa ensiharvennukset ovat lähes kaksinkertaistuneet ajanjaksolla 1997–2003. Yksityismetsissä ja valtion metsissä ensiharvennukset ovat lisääntyneet yli 30 %. Suurimmillaan ensiharvennusten määrä oli vuonna 2001 (177 000 ha), jonka jälkeen ensiharvennukset ovat vähentyneet. Tavoitteen saavuttamiseksi vuotuisia ensiharvennuksia on lisättävä 80 000 ha nykyisestä tasosta. Tavoitetta ei tulla saavuttamaan, mikäli kehitys jatkuu viime vuosien kaltaisena.

Kunnostusojituspinta-ala on pääosin pysytellyt KMO:n alkuvaiheen tasolla, mutta vuonna 2003 kunnostusojituspinta-ala laski 68 000 hehtaariin. KMO:n tavoitteen saavuttamiseksi vuotuisista kunnostusojitusta tulisi lisätä yli 40 000 ha. Tavoitetta ei tulla saavuttamaan, mikäli kehitys jatkuu viime vuosien kaltaisena.

Kasvatus- ja kunnostuslannoitus on lisääntynyt KMO:n ohjelmakauden aikana. Vuonna 2002 tavoite 25 000 hehtaarin lannoituspinta-alasta ylitettiin (27 000 ha vuonna 2002) ja vuonna 2003 metsiä lannoitettiin noin 23 000 ha. Lannoituksen osalta kehitys on ollut KMO:n tavoitteiden mukainen. Yksityismetsissä lannoituspinta-alat ovat lähes kaksinkertaistuneet ja myös metsäteollisuuden metsissä lannoitus on lisääntynyt voimakkaasti. Valtion metsissä lannoitus on vähentynyt KMO:n ohjelmakauden aikana.

Metsäautoteiden rakentaminen on vähentynyt ja painopiste on siirtynyt metsäautoteiden perusparannukseen KMO:n tavoitteiden mukaisesti. Metsäautoteiden perusparannus on lisääntynyt vuosittain melko tasaisesti siten, että vuonna 2003 metsäautoteiden perusparannusmäärä oli yhteensä 1 800 km. Mikäli kehitys jatkuu viime vuosien kaltaisena, KMO:n tavoite tullaan saavuttamaan. Metsäautoteiden perusparannus on lisääntynyt erityisesti yksityismetsissä, joissa perusparannusmäärät ovat lähes kaksinkertaistuneet KMO:n ohjelmakauden aikana. Metsäteollisuuden ja valtion metsissä metsäautoteiden perusparannus ei ole juuri lisääntynyt ohjelmakaudella.

3.4.3 Johtopäätökset ja kehittämisehdotukset

Tavoitteen toteutuminen

Metsälannoitus, metsäautoteiden perusparannus ja myös nuoren metsän hoitoalat ovat lisääntyneet pääosin KMO:n tavoitteen mukaisesti. Kunnostusojitus ja ensiharvennukset ovat jääneet jälkeen KMO:n tavoitteesta. Metsänhoito- ja metsänparannustöiden kustannusten laskentaperusteiden muutoksesta johtuen yksityismetsänomistajien omalla rahoituksella toteutettujen metsänhoito- ja metsänparannusinvestointien kokonaismäärää on vaikea arvioida luotettavasti vuodesta 2002 lähtien. Laskentaperusteiden muutokseen asti (vuoteen 2001 asti) yksityismetsänomistajien omalla rahoituksella toteutettujen metsänhoito- ja metsänparannusinvestointien määrä kasvoi pääosin KMO:n tavoitteen mukaisesti. KMO:n ohjelmakaudella valtionapua metsätalouden edistämisen ja valvontaorganisaatioille on nimellisarvossa mitattuna myönnetty pääosin tavoitteen mukaisesti ja tukea puuntuotannon kestävyysedistämiseksi hieman KMO:n tavoitetta enemmän (vertailuvuosi 1999).

Keinovalikoiman riittävyys

Valtion tuen lisäys metsänhoito- ja perusparannustöihin sekä suunnitteluun, koulutukseen ja neuvontaan on vaikuttanut positiivisesti metsälannoitukseen, metsäteiden perusparannukseen sekä myös nuoren metsän hoitoon. Kunnostusojituksen osalta kehitys ei kuitenkaan ole ollut tavoitteen mukainen, vaikka kokonaisuutena valtion tuki metsänhoito- ja metsänparannustöihin on lisääntynyt hieman KMO:n tavoitetta enemmän. Valtion tuen määrää ovat ensisijaisesti kasvattaneet KEMERA-tuen piiriin kuuluvien työmäärien kasvu (esim. juurikäävän torjunta, metsäteiden perusparannus, nuoren metsänhoito ja erityisesti nuoren metsän kunnostus sekä siihen liittyvä energiapuun korjuu ja haketus) sekä tukiehtojen muutokset/laajeneminen (esim. metsäteiden perusparannus, juurikäävän torjunta).

KMO:n tavoitteiden saavuttamiseksi metsänhoito- ja perusparannustöiden osalta suurimmat haasteet ovat ensiharvennusten ja kunnostusojitusmäärien lisäämisessä. Ensiharvennusten osalta kehitys on noudattanut pääosin kotimaan hakkuiden kehitystä, joten syyt ensiharvennusten määrän hitaaseen kasvuun johtuvat pitkälti vallinneesta markkinatilanteesta, johon ei juuri voida KMO:n kaltaisella poliittisella ohjelmalla vaikuttaa (toisaalta raja ensiharvennuksen ja nuoren metsän kunnostuksen välillä voi olla häilyvä). Kunnostusojituksen tavoitetta heikompaan kehitykseen on muun muassa KMO:n seurantaraporttien mukaan vaikuttanut ojitetuilla soilla kasvaneen puun huono laatu ja korjuuongelmat ja siten heikko menekki.

KMO:n tavoite "metsät hoidetaan hyvin" noudattaa perinteitä metsien hoidon tasosta ja hoitomenetelmistä, jotka ensisijaisesti tähtäävät järeän puun kasvattamiseen. Jatkossa sahateollisuuden todennäköinen tuotannon supistuminen vähentää tukkipuun kysyntää. Järeään puuhun perustuvan sahatavaran tulevaisuuden näkymiin vaikuttavat myös pieniläpimittaisista tukeista ja kuitupuusta valmistettavat insinööripuutuotteet, jotka pienentävät sahatavaran markkinaosuutta. Kuitupuusta valmistettava OSB (Oriented Strand Board) muodostaa vastaavan uhan rakennevalmistukselle. Lisäksi massateollisuuden puunkäyttö jatkaa kasvuaan maltillisesti, joten jatkossa teollisuuden puun kysyntä painottuu yhä enemmän pieniläpimittaiseen puuhun.

Teollisuuden puun kysynnän painottuminen pieniläpimittaiseen puuhun sekä teollisuuden puustamaksukyvyn heikkeneminen lopputuotehintojen trendinomaisen laskun seurauksena voi pitkällä aikavälillä johtaa yksityismetsänomistajien kantohintatulojen laskuun. Yksityismetsätalouden kannattavuusedellytysten ylläpitämisen lisäksi metsänhoitoa koskevassa tavoitteessa tulisi huomioida metsänomistajien erilaiset tavoitteet (sijoitetun pääoman tuoton maksimointi vs. luonto- ja suojeluarvojen maksimointi) ja siten metsänomistajien mahdollisuudet vaihtoehtoisien metsänhoitomenetelmien harjoittamiseen

(esim. tehostettu puuntuotanto vs. luonnonmukainen metsänhoito).

Teollisuuden toimintaympäristön muutos, yksityismetsätalouden kannattavuusedellytysten ylläpitäminen ja metsänomistajien erilaiset tavoitteet johtavat tarpeeseen muuttaa nykyisiä puuntuotantostrategioita ja metsänhoitomenetelmiä. Tehokkaaseen puuntuotantoon tähtäävässä met-

sänhoidossa edellä mainitut tekijät edellyttävät harvennushakkuiden lisäämistä ja/tai kiertoaikojen lyhentämistä. Muutostarvetta voidaan tosin jonkin verran lieventää, jos teollisuus pystyy lyhyellä tähtäimellä lisäämään kuitupuun tuontia. Vuoden 2010 jälkeen mahdollinen uusi massatehdas Luoteis-Venäjällä tulee kuitenkin vaikeutamaan puun tuontia merkittävästi.

Kehittämisehdotukset

Tavoite	Tavoitteen ”metsät hoidetaan hyvin” yhteydessä tulisi jatkossa huomioida metsäteollisuuden ja –talouden toimintaympäristön muutosten vaikutus puuntuotantostrategioihin ja eri metsänhoitomenetelmien tarpeellisuuteen. Tavoitteen yhteydessä tulisi jatkossa myös huomioida metsänomistajien erilaiset metsänhoidolliset tavoitteet.
Keinot	Metsänhoito- ja metsänparannustöiden osalta tulisi ensisijaisesti miettiä keinoja alentaa näiden työläjien kustannuksia. Kunnostusojitustavoite ja tarvittavat toimenpiteet tulisi kohdentaa tarkemmin alueittain.
Seuranta	Tavoitetta valtion ja yksityismetsänomistajien investoinneista tulisi muuttaa metsänhoito- ja perusparannustöiden kustannusten laskentaperusteiden muutosta vastaavaksi, jotta tavoitteen toteutumista voidaan luotettavasti seurata (tai vastaavasti tilastoinnin on oltava vertailukelpoinen tavoitteen kanssa).
Lisäselvitykset	Puuntuotantostrategioiden ja metsänhoitomenetelmien kehittäminen metsätalouden kannattavuuden turvaamiseksi. Metsätalouden julkisen tuen allokoinnin kehittäminen Suometsien hoito ja ojitetuilla soilla kasvaneen puun käyttömahdollisuuksien kehittäminen

3.5 METSISTÄ VIRKISTYSTÄ JA LUONNONTUOTTEITA

KMO:ssa huolehditaan siitä, että metsien käytössä ja suojelussa otetaan huomioon metsien perinteiset käyttömuodot ja edistetään metsistä saatavaa monipuolista aineellista ja henkistä hyvinvointia. Luontomatkailupalveluiden tuotteistamista ja markkinointia kehitetään.

3.5.1 Valitut toimenpiteet

Tavoitteen toteutumiseen pyritään KMO:ssa ja sen seurantaraporteissa etenkin

- YM:n valmisteleman luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun toimenpideohjelman avulla. Ehdotus toimenpideohjelmaksi valmistui vuonna 2002 ja siitä tehtiin valtioneuvoston periaatepäätös 13.2.2003.
- Turvaamalla valtion talousarviossa riittävät varat retkeily- ja muiden virkistyspalvelujen rakentamiseen ja ylläpitoon valtion mailla.
- Kehittämällä metsänhoitosuosituksia ja metsäsuunnittelua (maisemanhoito, eri käyttömuotojen yhteensovittaminen), sekä
- Parantamalla monikäyttöön ja luontoyrittäjyyteen liittyvää tietopohjaa.

Lisäksi tavoitteen toteutumista on edistetty luonnontuotealan kehittämisohjelman 2000–2006 ja luontoyrittäjyyden kansallisen kehitysohjelman avulla.

3.5.2 Tavoitteen saavuttaminen

Tavoitteen toteutumista voidaan osittain arvioida virkistyspalvelujen kysynnän ja kävijätyytyväisyystiedon sekä luontomatkailun tarjoamien työpaikkojen perusteella. Alla on myös kuvattu keskeisten toimenpiteiden toteutumista sekä tilastotiedon että haastatteluissa kootun tiedon valossa.

Virkistyskäytön kysyntä ja kävijätyytyväisyys

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallisen inventoinnin (LVVI, 1997–2000) mukaan ulkoilu

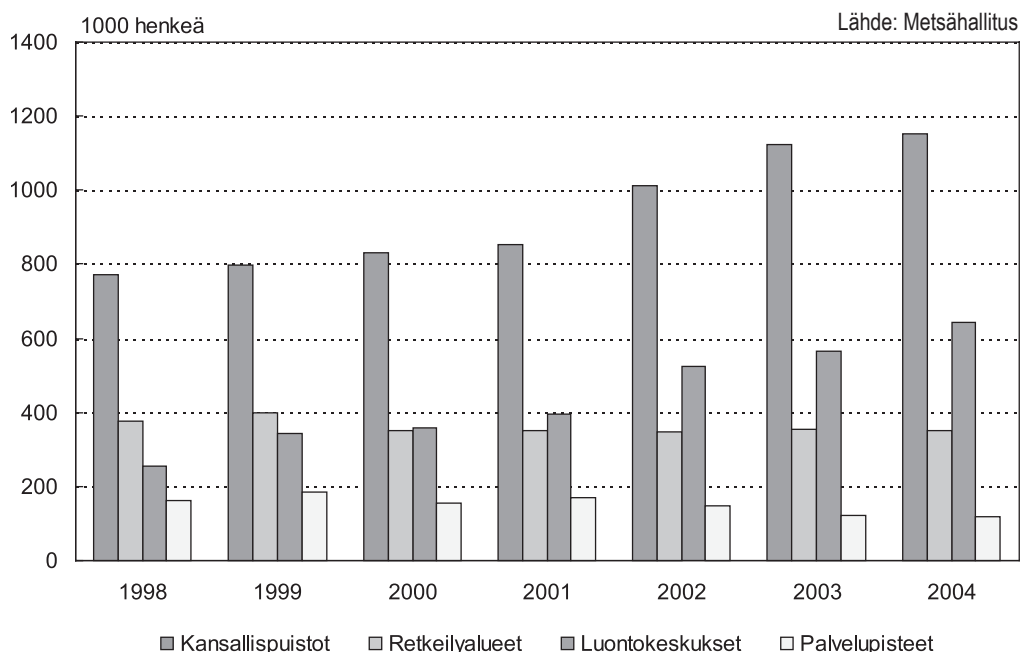
on merkittävä osa suomalaisten elämäntapaa, sillä 97 % suomalaisista osallistuu jollakin tavoin ulkoiluun vuoden aikana, ja kaksi kolmesta harrastaa ulkoilua viikoittain. Suosituimpia ulkoiluharrastuksia ovat kävely, uinti luonnon vesissä, mökkeily, marjastus, pyöräily, kalastus, veneily, hiihto, sienestys ja auringonotto rannalla. Lähiulkoilua harrastetaan tasaisesti vuoden ympäri, keskimäärin 1,5 tuntia kerrallaan. Kolme neljästä suomalaisesta virkistyy luonnossa jokamiehenoikeudella, kaksi viidestä kunnan virkistysalueilla ja yksi viidestä käyttää valtion virkistysalueita.

Noin 40 % suomalaisista tekee luontomatkoja, jotka kestävät keskimäärin 4–5 päivää, ja suuntautuvat joko vapaa-ajan asunnolle tai usein myös valtion virkistysalueille erityisesti Pohjois-Suomeen. Suomalaiset viettävät luontolomansa mieluummin omassa rauhassa kuin ohjatusti ja seurassa. Luontomatkailijoiden mielestä vetovoimaisella luontokohteella tulee olla ulkoilukäyttöön tarkoitettuja rakenteita ja retkeilyreittejä. Useimmat eivät tarvitse välinevuokrausta, mutta soutuveneille, kanooteille, laskettelu- ja lumilautavälineille on kysyntää (LVVI-tutkimus).

LVVI-tutkimuksen seurannan myötä voitaisiin tarkkailla virkistyskäytön kysynnässä mahdollisesti tapahtuvia muutoksia.

Metsähallituksen keräämien tietojen mukaan kansallispuistojen ja luontokeskusten kävijämäärä on ollut jatkuvassa kasvussa (Kuva 3-14). Retkeilyalueiden ja palvelupisteiden kävijämäärä on pysynyt ennallaan tai hieman laskenut. Käyntimäärien muutokset ovat osin seurausta alueiden ja kohteiden todellisista kävijämäärien muutoksista, mutta niissä heijastuvat myös eräiden Metsäntutkimuslaitoksen hallinnassa aiemmin olleiden kansallispuistojen siirtyminen Metsähallituksen hallintaan sekä uusien palvelupisteiden ja luontokeskusten avaaminen ja palvelupisteiden sulkeminen.

Asiakastytyväisyyskyselyjen perusteella kansalaiset ovat sangen tyytyväisiä virkistyspalveluiden tarjontaan ja rakenteisiin (Taulukko 3-1).

Kuva 3-14. Valtion maiden virkistyskäyttö (käyntikerrat, 1000 henkeä).

Taulukko 3-1. Kävijätyytyväisyys valtion maiden luontomatkailu- ja retkeilykohteissa.

Lähde: Metsähallitus

	2000	2001	2002	2003
Kävijätyytyväisyys luontomatkailu- ja retkeilykohteissa (asteikko 1–5) *	4,3	4,4	4,3	4,3

*) Kävijätutkimukset tehdään vuosittain eri kohteissa ja tulos on kunkin vuoden keskiarvo

Luontomatkailun ja luonnon virkistyskäytön työllistävyys

Vilmat-työryhmä (2002) arvioi luontomatkailun ja luonnon virkistyskäytön työpaikkojen kokonaismääräksi vuonna 2000 noin 32 000 henkilötyövuotta. Työpaikkojen kokonaismäärästä arvioitiin kotimaisen kysynnän tuottamiksi 23 000 htv ja ulkomaisen kysynnän tuottamiksi 7 500 htv. Valtion ja kuntien työpaikkoja arvioitiin olleen 1 500 htv⁴.

Päivitettyä tietoa luontomatkailutulojen tai luontomatkailun ja virkistyskäytön työpaikkojen

kehityksestä tai yritysten määrästä ei ole saatavissa.

Virkistyskäytön ja luontomatkailun toimenpideohjelma

Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi (Ympäristöministeriö 2002) ja siihen liittyvä valtioneuvoston periaatepäättös luontomatkailusta vuodelta 2003 asettavat tavoitteeksi kaksinkertaistaa luontomatkailuun liittyvien työpaikkojen määrä vuoteen 2010 mennessä. Tavoitteeseen pyritään 29 alan kehit-

⁴ Näitä arvioita voidaan pitää suuntaa-antavina, eikä niitä voi suoraan verrata metsätalouden työllisten määrään. (Lähinnä vertailukelpoinen taso olisi metsäklusterin työllisten määrä.)

tämisvastuita, toimintaedellytyksiä, matkailupalvelujen tuotteistamista ja yhteistyön kehittämistä sekä kysyntälähtöisyyden, tiedon ja osaamisen parantamista koskevan toimenpide-ehdotuksen avulla.

Ohjelmasta ei ole vielä saatavilla seurantatietoa, mutta YM:n mielikuva on, että toimenpide-ehdotukset ovat toteutuneet hyvin erityisesti valtionmaiden osalta. Parannettavaa on vielä niiden "isännättömien" toimenpide-ehdotusten osalta, joita ei voida osoittaa suoraan kenenkään vastuulle. Tällaisia ovat mm. jokamiehenoikeuksiin liittyvät kysymykset ja yli kuntarajojen tapahtuva matkailun kehittäminen.

Ohjelmaa toteutetaan pääosin suuntaamalla uudelleen nykyisiä määrärahoja. Lisäksi tunnistettiin tiettyjä luonnonsuojelu- ja virkistysalueiden lisärahoitustarpeita. Osin rahoitustarpeet jäivät myös erikseen selvitettäväksi. Lisärahoituksesta päätetään ympäristöministeriön pääluokan kehysten yhteydessä.

Retkeily- ja muiden virkistyspalvelujen määrärahat

Metsähallituksen ylläpitämiä retkeily- ja virkistyspalveluita rahoittavat MMM, YM sekä TM (Taulukko 3-2). KMO:n aikana YM on osoittanut Metsähallitukselle valtioneuvoston luontomatkailua koskevaan periaatepäätökseen perustuvaa lisärahoitusta 2 miljoonaa euroa vuonna 2003, mutta vuosille 2004 ja 2005 ei tätä lisärahoitusta saatu.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti Metsähallitus on laatinut vuoteen 2010 ulottuvat toimenpideohjelmat luonnon virkistyskäytöstä ja luontomatkailusta. Toimenpideohjelmissa on kuvattu luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kestävä kehittäminen ja kasvun vaatimat toimenpiteet ja niiden rahoitustarve. Valtioneuvoston luontomatkailua koskevan periaatepäätöksen tavoitteiden toteuttamisen arvioidaan vaativan seitsenvuotiskaudella 2004–2010 yhteensä noin 56 miljoonan euron lisäinvestoinnit. Lisäksi vuoden 2010 jälkeen nämä investoinnit johtavat lisääntyneeseen palvelujen ylläpitorahoituksen tarpeeseen.

Taulukko 3-2. Toteutunut rahoitus retkeily- ja muiden virkistyspalvelujen rakentamiseen ja ylläpitoon valtion mailla (milj. euroa).

	1999	2003
Ympäristöministeriö	11	18
Maa- ja metsätalousministeriö	4,0–4,5	4,0–4,5
Työministeriö	4,0–4,5	4,0–4,5
Rahoitus yhteensä	19–20	26–27

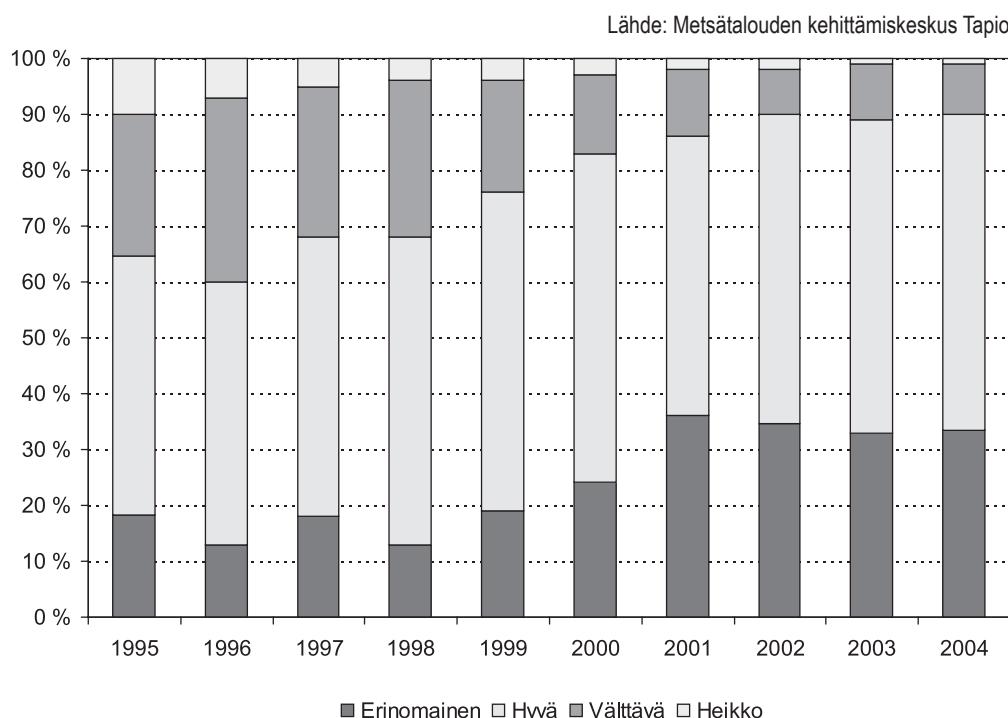
Lähde: Metsähallitus

Metsänhoitosuosituksen ja metsäsuunnittelun kehittäminen

Eri organisaatioiden metsänhoitosuosituksia on ekologisen tiedon karttuessa pyritty muuttamaan metsäluonnon monimuotoisuutta huomioivaan suuntaan. Monikäytön edellytyksiä on parannettu myös lisäämällä maisemanhoito-ohjeita metsänhoitosuosituksissa.

Metsähallitus on jatkuvasti kehittänyt luonnonvara- ja alue-ekologista suunnitteluaan. Tämän seurauksena on talous- ja virkistysmetsiin rajattu suojeltavia luontokohteita ja otettu rajoitetun metsänkäsittelyn piiriin maisema-, riista- ja muita erityiskohteita. Organisaatiossa toimii vuoden 2005 alusta alkaen monikäyttöpäällikkö.

Yksi monikäytön edellytyksiä kuvaava mittari on maiseman huomioon ottaminen uudistushak-

Kuva 3-15. Maiseman huomioon ottaminen uudistushakkuukohteilla.

kuukohteilla. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion arvion mukaan sekä kuvioiden rajauksessa että maisemaan sopivien puiden jättämisessä on tapahtunut huomattavaa kehitystä parempaan suuntaan. Maisemaan sopivien säästöpuiden sijoittelussa ja valinnassa on silti vielä parantamisen varaa (Kuva 3-15).

Sidosryhmien haastatteluissa tuli esiin joitakin kommentteja, joissa koettiin nykyisten metsänhoito-ohjeiden ja suunnittelusta vastaavien tahojen asenteiden jättävän huomioimatta metsänomistajakunnan erilaiset tavoitteet metsänomistukselleen. Metsänomistajan tarpeista lähtevän palvelun sijaan tarjolla koettiin olevan kaikille samanlaisia puuntuotannollisia tavoitteita ja metsienkäsittelyohjeita. Toisaalta käytännön metsänomistajien neuvontatyötä lähellä olevat tahot kokivat muunlaisen kuin perinteisen neuvonnan kysynnän olevan olematonta/vähäistä ja toisaalta metsänomistajien olevan haluttomia luopumaan osasta puunmyyntituloistaan muiden tavoitteiden hyväksi.

Tietopohjan parantaminen

Luontomatkailuun ja virkistyskäyttöön liittyy monia tietotarpeita ja puutteita alan tilastoinnissa ja seurannassa.

Viime vuosina tiedon tuottamisessa on edistytty lähinnä palvelujen tarjontapuolella, mistä voidaan mainita esimerkkeinä

- Metsähallituksen Luontoon.fi -verkkopalvelu,
- Jyväskylän yliopiston “Luonnon virkistystarjonnan tietojärjestelmä” (www.sport.jyu.fi/lvvi/), joka sisältää paikkatietoa Suomen virkistysalueista, ulkoilureiteistä ja virkistyspaikoista, sekä
- Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen (Seinäjoki) ylläpitämä luontoyrittäjyyden tietopankki (www.luontoyrittaja.net), joka sisältää paitsi tarjontatietoa myös muuta luontoyrittämiseen liittyvää materiaalia.

Lisäksi Lapin yliopistoon on saatu määräaikainen luontomatkailun professuuri. Metsäntutkimuslaitos laatii satoennusteita metsämarjoille ja kauppasienille.

Sidosryhmät näkevät tutkimustarpeita liittyvän mm.

- virkistyskäytön kysynnän ja tarjonnan trendien ja muutosten selvittämiseen,
- hakkuutapojen monipuolistamiseen ja vaihtoehtoisten käsittelytapojen metsänhoidolliseen tutkimukseen,
- metsien ei-puuntuotannollisten hyötyjen arvottamiseen, sekä
- poronhoidon ja metsätalouden yhteensovittamiseen.

Myös tutkimustiedon saatavuus koettiin paikoin ongelmalliseksi.

3.5.3 Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset

Tavoitteen toteutuminen

Virkistyskäyttötavoite on asetettu niin yleisellä tasolla, että sen toteutumisen arvioiminen on vaikeaa. Lisäksi tilastotietoa luontomatkailun kehittymisestä on heikosti saatavilla. Yleisesti voidaan kuitenkin todeta, että metsien monikäyttö otetaan enenevässä määrin huomioon metsäsuunnittelussa ja metsänhoito-ohjeissa sekä toimenpiteiden toteutuksessa. Luontomatkailuelinkeino on kasvanut voimakkaammin kuin matkailu keskimäärin ja ala on myös ollut entistä enemmän esillä mm. aluekehityshankkeissa.

Sen sijaan virkistys- ja retkeilyalueiden määrärahoja koskevan tavoitteen toteutuminen näyttää epävarmalta. Lisäksi monikäyttöön liittyvässä tietopohjassa on vielä huomattavia esimerkiksi luontomatkailun ja virkistyskäytön volyyymiä, ky-

syntää ja tarjontaa sekä taloudellisia vaikutuksia koskevia puutteita.

Sidosryhmien mielestä tavoite on hyvä, mutta kaipaava konkreettisuutta ja päivittämistä luontomatkailun kasvavan roolin takia. Tavoitteen saavuttamisessa koetaan edistytyn viime vuosina etenkin Pohjois-Suomessa.

Keinovalikoiman riittävyys

KMO:n roolin tavoitteessa edistymisessä voidaan katsoa jääneen melko vähäiseksi. Ohjelma ja sen seurantaraportit sisältävät vain harvoja konkreettisia toimia eikä niihin liity taloudellisia panostuksia. Lisäksi osa ehdotetuistakin toimenpiteistä on jäänyt toteutumatta.

Jatkossa KMO:ssa tulisi kiinnittää huomiota metsien virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisen vastuutahojen selkiyttämiseen sekä konkreettisten toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen. Metsien virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisen kannalta keskeisistä toimenpiteistä ja määrärahoista päätetään KTM:n, MMM:n ja SM:n hallinnonaloilla, ja alan kehittämisessä tulisi nykyistä paremmin hyödyntää elinkeino-, maaseutu- ja aluekehityspolitiikkoja.

Sidosryhmät näkivät positiivisina esimerkeinä mm. valtioneuvoston periaatepäätöksen toimintaohjelmasta luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi (2003) sekä toimintatapojen kehittymisen (esim. maiseman huomioon ottaminen metsäsuunnittelussa, Metsähallituksen uusi ympäristöopas). Kehitystarpeita havaittiin alan hallinnon vastuuttamisessa sekä KMO:n kyvyssä vastata yhteiskunnan arvojen muuttumiseen ja ajankohtaisiin kiistoihin (metsien käsittelyn monipuolistaminen muiden maankäyttömuotojen huomioimiseksi, porotalouden ja metsätalouden yhteensovittaminen). Osa vastaajista oli myös huolissaan matkailuun liittyvän koulutuksen sisällöstä ja laadusta.

Kehittämisehdotukset

Tavoite	Tavoitteenasettelua tulisi täsmentää nykyisestä ja tarkistaa ottaen huomioon luontomatkailun viimeaikainen kasvu ja toiminnan aluetaloudellinen merkitys.
Keinot	Ohjelmassa tulisi täsmällisemmin kuvata, millä toimin tavoitteet pyritään saavuttamaan. Jatkossa toimenpiteet tulisi myös suunnitella niin konkreettisiksi, että ne ohjaisivat määrärahojen käyttöä. KMO:n tulisi linjata olemassa olevien resurssien kohdentamista oikein virkistyskäytön kysynnän näkökulmasta ja lisäresurssien suuntaamista aluetaloudellisten vaikutusten perusteella. Erityisen kiireellistä olisi sopia metsien virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisen ja seurannan vastuutahoista. Seurantaraporteissa esitetyistä toimista virkistys- ja retkeilyalueiden määrärahat ja tietopohjan parantaminen vaativat vielä panostusta toteutuakseen (lähtökohtina virkistyspalvelujen kehittäminen kysyntälähtöisesti ja alan tutkimustarpeiden arviointi). KMO:n tulisi kannustaa erilaisten metsien käsittelyvaihtoehtojen esilletuomiseen metsänomistajien neuvonnassa ja neuvojen koulutuksessa. KMO:n tulisi vaikuttaa siihen, että luontomatkailualan koulutuksen sisällöllinen ja määrällinen taso arvioidaan ja opetusohjelmia kehitetään.
Seuranta	KMO:n seurannassa tulisi täsmällisemmin raportoida, kuinka toimien toteuttamisessa on edistetty ja mitä on vielä kesken. Raportointiin tulisi liittää mukaan myös havainnot toimenpiteiden vaikuttavuudesta heti kun tietoa on saatavilla. Tiedon keruuta ja seuranta MM:n ulkopuolisten hallinnonalojen toteuttamista toimenpiteistä KMO:n edistämiseksi tulee tehostaa ja yhtenäistää.
Lisäselvitykset	Alan tutkimustarpeiden arviointi

Sidosryhmien kommentteja

Alla olevaan laatikkoon on koottu valittuja sidosryhmien kommentteja.

Tavoite ”Metsistä virkistystä ja luonnontuotteita”

- Matkailun ja virkistyskäytön ei tarvitse vaikuttaa metsänhoitoon laajoilla pinta-aloilla, koska niiden kysyntä on pistemäisesti matkailukeskusten ja taajamien lähellä.
- KEMERA-rahoituksella tulisi laajemmin tukea monikäyttöä (esim. maisemanhoitoa) ja monimuotoisuutta, jotka ovat yhteiskunnan kannalta merkittäviä tavoitteita.
- Metsäneuvontaa tulisi kehittää vastaamaan myös luontoyrittäjyyden tarpeita. Nykyisellään esim. metsätaloussuunnitelma ei ole ollenkaan yrittäjyyshenkinen.
- Monikäytön kannalta tärkeitä alueita käsitellään kuten talousmetsiä. Esimerkiksi retkeilyalueilla ja kuntien virkistysalueilla tehdään avohakkuita, vaikka varsinaisia puuntuotantotavoitteita ei olisikaan. Kuitenkin metsälain 6§ antaisi mahdollisuuden käsitellä metsiä pienaukkohakkuin, poimintahakkuin tai eri-ikäisrakenteisen metsän hakkuin. Metsänhoitoyhdistykset ja metsäkeskukset eivät nykyään suosittele näitä vaihtoehtoja metsänomistajille kuten kunnille.
- Tarvitaan työkalut virkistysarvojen ylläpitoon samalla kun metsästä halutaan hakkuutuloja. Nykyään on hyväksyttävä standardiohjeet tai oltava tekemättä mitään. Väliwyöhykettä ei ole. Seurauksena on, että löytyy kaupunkilaismetsänomistajien hoitamattomia metsiä. Tarvitaan ohjeita ja ratkaisuja, joilla on positiivinen sävy ja leima. Hakkuun jälkeen pitää voida mennä metsään ja olla tyytyväinen lopputulokseen.
- Metsänhoitosuunnitelma, jossa muu kuin puuntuotanto on päätavoite, maksaa enemmän kuin perinteiden suunnitelma. Tukea ei ole saatavilla.
- Rajapinta jokamiehenoikeuksien ja maanomistajan luvalla tapahtuvan liiketoiminnan välillä on epäselvä ja vaatisi selkeyttämistä: aihe on potentiaalinen konfliktialue, joka vaatisi pohdintaa. Voi olla ettei ohjeistamista tarvitakaan, mutta KMO:ssa tämä asia olisi syytä tarkistaa*.
- Metsähallitusta koskevista laissa ja asetuksissa on yritystoiminta ja elinkeinollinen kehittäminen monelta osin sivuutettu.
- Metsähallituksen tulostavoitteessa on metsätalouden reunaehdoksi asetettava poronhoidon lakiin perustuva erityisasema.
- Seurantatyöryhmän konkreettinen ehdotus virkistysarvokaupasta on torpedoitu metsäneuvostossa.
- Luontoyrittäjyydessä tarvitaan alan tiedotusta ja oman alan erityisten yrityspalvelujen tarjoamista. Lisäksi alalle olisi koottava yritystoimintaa ja vientivalmiuksia kehittävät valmennusohjelmat.
- Etelä-Suomen metsien suojeluohjelmaan voitaisiin valita alueita, joilla on myös suuri merkitys ihmisten virkistyskäytölle ja luontoharrastukselle. Uhanalaisten lajien ohella siis valittaisiin sosiaalisesti tärkeitä alueita.
- Valtioneuvoston tulisi linjata valtion metsien käyttöä ottaen huomioon eri arvot, matkailumahdollisuudet ja pitkän aikavälin tavoitteet.
- Etelä-Suomen kansallispuistoverkoston kehittämistarpeet seuraavien 20–30 vuoden aikana tulisi arvioida sekä luonnonsuojelun että monikäytön kannalta.

* YM pohtii luonnonkäyttölain tarpeellisuutta. Laki esim. takaisi yksityisille metsänomistajille, että jokamiehenoikeuksista koituva rasitus pysyisi kohtuullisena.

3.6 METSÄOSAAMISTA VAHVISTETAAN

KMO:n tavoitteena on parantaa metsäosaamista vahvistamalla edelleen tutkimukseen, koulutukseen ja kansainvälistymiseen perustuvaa metsäalan innovaatiotoimintaa.

3.6.1 Valitut toimenpiteet

KMO:n konkreettisin toimenpide tiedon tuottajien ja käyttäjien vuorovaikutuksen lisäämiseksi on metsäalan innovaatiofoorumin (tulevaisuusfoorumin) perustaminen. Foorumin tehtäväksi KMO:ssa määritellään innovaatioiden synnylle ja käyttönotolle tärkeiden kehittämistavoitteiden määrittely, metsäalan asiantuntijoiden ja asiakkaiden yhteenkokoaminen ja tulevien tietotarpeiden ennakointi. Lisäksi KMO:n seurantaraporteissa mainitaan useita osaamisen kehittämiseen liittyviä hankkeita kuten metsäkeskusten Metsän oppimispolku-hanke, WoodWisdom II - tutkimusohjelma, PuuSuomi - toimintaohjelma sekä Puutuotealan verkostomallisen osaamiskeskuksen ja PuuEurooppa - kampanjan yhteistyön ja koordinaation tiivistäminen.

3.6.2 Tavoitteen saavuttaminen

KMO:n metsäosaamista koskeva tavoite on luonteeltaan melko yleinen. Tavoitteessa ei pyritä erityisiin konkreettisiin saavutuksiin metsäosaamisessa, vaan tavoitteena on vahvistaa nykyistä metsäosaamista. Yleisesti tarkasteltuna osaaminen on jo nyt yksi Suomen metsäsektorin vahvuuksista. Tavoitteen saavuttamista onkin tässä yhteydessä arvioitu haastattelujen avulla kartoittamalla tutkimukseen, koulutukseen ja kansainvälistymiseen liittyviä kehittämistarpeita, joiden perusteella metsäosaamista voitaisiin edelleen vahvistaa. Lisäksi arvioidaan erikseen metsäalan tulevaisuusfoorumin toimintaa sekä metsä- ja ympäristöviestintää.

Ylemmän korkeakouluasteen koulutus

Haastattelujen perusteella metsäalan (metsätalous ja metsäteollisuus) ylemmän korkeakouluas-

teen (yliopistot ja korkeakoulut) koulutuspaikkoja on tällä hetkellä riittävästi, paitsi puutuoteteollisuudessa ja erityisesti puurakentamisessa, jonka osalta koulutusta tulisi vahvistaa. Tällä hetkellä metsäalan ylempi korkeakoulutus on melko yksipuolisesti suuntautunutta joko teknisen, taloudellisen tai biologisen perustietämyksen opetukseen. Lisäksi koulutus painottuu voimakkaasti tuotantoketjun alkupäähän. Näiden alojen osalta metsäalan ylemmän korkea-asteen koulutus ja siihen liittyvä osaaminen onkin kokonaisuutena hyvällä tasolla.

Metsäalan ylemmässä korkeakoulutuksessa tulisi nykyistä enemmän kannustaa poikkitieteellistä lähestymistapaa. Koulutusta tulisi monipuolistaa ja painopistettä tulisi siirtää enemmän tuotantoketjun loppupäähän, jotta koulutus antaisi paremmat valmiudet toimia metsäalan muuttuvassa toimintaympäristössä. Metsätalouden ylemmässä korkeakoulutuksessa tulisi nykyistä monipuolisemmin korostaa sekä yhteiskuntatieteellistä, liiketoiminnallista että luonnonsuojelubiologista näkökulmaa. Puutuoteteollisuudessa tulisi lisätä yhteistyötä puurakentamisen, puutekniikan ja arkkitehtuurin välillä. Sidosryhmien mukaan myös muotoilua ja design-koulutusta tulisi kehittää. Massa- ja paperialan ylempää korkeakoulutusta tulisi kehittää siten, että koulutus antaisi paremmat valmiudet hyödyntää kemiallisteknisiä prosesseja myös muiden tuotteiden kuin massan ja paperin valmistuksessa.

Haastattelujen perusteella metsäalan ylemmässä korkeakoulutuksessa tulisi yleisesti lisätä johtamiseen, projektityöskentelyyn ja asiakaslähtöisyyteen liittyvää koulutusta, jotta valmituneilla olisi jo varhaisessa vaiheessa edellytyksiä kehittää uutta elinkeinotoimintaa ja tuoda uutta näkökulmaa metsäalalle perinteiden omaksumisen sijasta. Lisäksi yhteistyötä yliopistojen ja korkeakoulujen ulkopuolisten organisaatioiden kanssa tulee kehittää myös jatkossa, jotta metsätalouden ylempi korkeakoulutus vastaisi työelämän tarpeita mahdollisimman hyvin.

Alemman korkeakouluasteen koulutus

Metsäalan alemman korkeakouluasteen (ammattikorkeakoulut) koulutuspaikkoja pidettiin työelämän tarpeisiin verrattuna riittävänä. Ammattikorkeakoulujen opetus on viime vuosina siirtynyt lähemmäs tiedekorkeakoulujen opetusta, mikä on heikentänyt työvoiman saatavuutta työnjohtotehtävissä sekä metsätaloudessa että -teollisuudessa. Näin ollen opetuksen siirtyminen lähemmäs tiedekorkeakoulujen opetusta ei välttämättä palvele metsäsektoria, sillä jotkut näkevät eron alemman korkeakouluasteen ja keskiasteen koulutuksen (opistot) välillä jo kasvaneen liian suureksi.

Keskiasteen koulutus

Metsäteollisuudessa suorittavassa työssä työvoiman saatavuus on haastateltavien mukaan tällä hetkellä hyvä, ja ammatillinen koulutus vastaa pääosin teollisuuden tarpeita. Sen sijaan metsätaloudessa ongelmana on suorittavan työvoiman saatavuus. Koulutuspaikkoja on eräillä aloilla vaikea saada täyteen ja suuri osa metsätalouden ammattiin valmistuneista siirtyy työelämässä pois metsäalalta. Työikäisen väestön määrä kääntyy laskuun 2010-luvulla, joten metsätalous (ja myös metsäteollisuus) joutuu tulevaisuudessa kilpailemaan vähenevästä työvoimasta muiden toimialojen kanssa.

Metsätalouden suorittavan työn houkuttelevuus on nuorten keskuudessa jo nyt heikko, joten ammatillisen työvoiman saatavuus metsätaloudessa muodostuu tulevaisuudessa yhä keskeisemmäksi haasteeksi. Metsätalouden tulisi parantaa imagoaan työllistäjänä nuorten keskuudessa. Imagon parantamiseksi ei riitä myönteinen viestintä, vaan metsäalan työoloja on myös pyrittävä parantamaan esimerkiksi kehittämällä metsäpalveluyritysten toimintaedellytyksiä. Mikäli kotimainen työvoima ei riitä kattamaan metsätalouden työvoimapulaa, on rekrytoimista ja koulutusta suunnattava maan rajojen ulkopuolelle esimerkiksi Venäjälle ja Baltiaan.

Tutkimus

Suomessa metsäalan tutkimukseen on haastattelujen perusteella panostettu enemmän kuin muissa maissa. Metsäala on tällä hetkellä yksi parhaiten resurssoituja tutkimuksen aloja Suomessa ja tutkimus on yleisesti ottaen runsasta ja laadukasta.

KMO:ssa korostettiin asiakaslähtöisyyttä metsäntutkimuksessa. Haastatteluissa tuli kuitenkin ilmi, että metsätalouden tutkimus pohjautuu yhä useissa tapauksissa aikaisemmissa selvityksissä esiin tulleisiin jatkotutkimustarpeisiin. Tutkimusta toteutetaan paljon tutkijoiden oman mielenkiinnon ja tarkoitusperien pohjalta, ei niinkään käytännön toimijoilta tulleiden tarpeiden ja signaaleiden perusteella. Yhteistyötä tutkimuksen, elinkeinoelämän ja hallinnon kanssa tulee kehittää tutkimuksen suunnittelussa, jotta metsätalouden tutkimus palvelisi paremmin käytännön tarpeita.

Sidosryhmien mukaan metsäalan tutkimus on tällä hetkellä painottunut melko yksipuolisesti metsäalan eri osa-alueille. Suomesta puuttuu koko metsäklusterin kattava tutkimusstrategia, joka moniulotteisesti kattaisi metsäalan eri osa-alueet ja joka ulottuisi myös metsäalan ulkopuolisiin sektoreihin. Keskeisten eurooppalaisten metsäorganisaatioiden yhteistyössä kehittämä hanke (A Technology Platform Initiative by the European Forest-Based Sector, julkistettu 15.2.2005) eurooppalaisen metsäsektorin kehittämiseksi on esimerkki koko sektorin käsittävästä ja yli sektorin ulottuvasta tutkimusstrategiasta Euroopan tasolla. Maa- ja metsätalousministeriö ja/tai KMO voisi olla aloitteellinen koko metsäklusterin kattavan tutkimusstrategian kehittämisessä.

Metsätalouden tutkimusta tulisi koulutuksen tavoin monipuolistaa lisäämällä muun muassa sosioekonomisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen osuutta. Samalla resursseja tulisi kohdentaa nykyistä selkeämmin tietyille metsäntutkimuksen ydinalueille. Haastatteluissa tuli ilmi, että metsäntutkimuksessa on jonkin verran tarpeetonta päällekkäisyyttä niin kotimaisten

kuin myös ulkomaisten tutkimuslaitosten välillä. Synergian edistämiseksi metsäntutkimuksen resurssien koordinoitua sekä yhteistyötä eri tutkimuslaitosten ja yliopistojen kesken tulee kehittää sekä kotimaassa että kansainvälisellä tasolla.

Metsäteollisuudessa tutkimuksen ja tuotekehityksen osuus yritysten liikevaihdosta on muihin teollisuuden aloihin verrattuna melko vähäinen. Haastatteluiden yhteydessä esitettiin, että erityisesti kemiallisessa metsäteollisuudessa elinkeinoelämän kehittäminen tapahtuu liikaa olemassa olevien tuotantoprosessien kehittämisen puitteissa. Ennakoivaa ja tulevaisuuteen suuntautuvaa tutkimusta sekä puuraaka-ainetta hyödyntävien innovaatioiden kehittämistä tulisi korostaa nykyistä enemmän metsäalan tutkimuksessa erityisesti kemiallisessa metsäteollisuudessa. Puututeollisuudessa uusien tuotteiden ja puun käyttökohteiden kehittämiseen tähtäviä hankkeita tulisi ylläpitää myös jatkossa.

Kansainvälistyminen

Osaamistavoitteeseen sisältyvä kansainvälistymiseen perustuvan innovaatiotoiminnan vahvistaminen on käsitteenä melko laaja. Tässä yhteydessä yritystoimintaan liittyvä kansainvälistyminen on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Kansainvälistymisen tarkastelu rajoittuu näin ollen metsäalan koulutukseen ja tutkimukseen.

Metsäalan koulutuksen osalta kansainvälinen toiminta on tällä hetkellä aktiivista muun muassa ylemmän korkeakouluasteen opiskelijavaihdon osalta. Haastateltavien mukaan merkittävä haaste kansainvälistymisen edistämiseksi on, miten osaamisen vientiä koulutuksen muodossa voitaisiin nykyisestä kehittää sekä korkeakoulu- että ammattikoulutasolla. Yliopistot ja korkeakoulut voivat kansainvälistymisen suhteen toimia alempiin koulutusasteisiin verrattuna melko itsenäisesti, kun taas ammatillisten oppilaitosten osalta kansainvälisen yhteistyön kehittäminen edellyttää julkisen vallan panostusta ja hallitusten välistä yhteistyötä. Puutavaralajimenetelmän yleistyminen erityisesti Venäjällä ja saksankielisillä alueilla lisää ammattitaitoisen metsäkonekuljettajien

tarvetta näillä alueilla, jolloin suomalaisella koulutusaamisella on tilaus erityisesti koneelliseen puunkorjuuseen liittyvässä koulutuksessa. Kansainvälistä koulutusyhteistyötä tulisi vastaavasti parantaa myös toisinpäin ulkomaisen työvoiman rekrytoimiseksi Suomeen, mikäli työvoimapula metsätalouden suorittavassa työssä pahenee.

Metsäalan tutkimuksessa tutkimuksen laatua arvioidaan pääasiassa kansainvälisellä tasolla, mikä osaltaan edistää kansainvälistymistä metsäalan tutkimuksessa. Sidosryhmien mukaan suomalaiset tutkijat osallistuvat melko aktiivisesti kansainvälisiin tutkimushankkeisiin ja ulkomaisia tutkijoita työskentelee myös Suomessa metsäntutkimuksen parissa. Kansainvälistä tutkimusyhteistyötä tulisi kuitenkin kehittää erityisesti Suomen lähialueiden kanssa. Esimerkiksi Ruotsin ja Suomen ja myös osittain Venäjän metsäsektoreiden samankaltaisuutta voisi nykyistä paremmin hyödyntää metsäalan tutkimuksessa.

Metsäalan tulevaisuusfoorumi

Metsäalan tulevaisuusfoorumi kehittyi KMO:ssa esitetystä ajatuksesta perustaa metsäalan innovaatiofoorumi. Keväällä 2003 toimintansa aloittaneen hankkeen päätavoitteeksi muodostui innovoinnin sijasta ennakointi. Metsäalan tulevaisuusfoorumi on kansainvälisesti tarkasteltuna eräänlainen pilottihanke, sillä vastaavaa toimintamallia ei ole aiemmin kokeiltu muualla.

Metsäalan tulevaisuusfoorumin tavoitteena on tukea kansallisen metsäpolitiikan ja muiden metsäalan tulevaisuuden kannalta relevanttien politiikan lohkojen kehittämistä sekä tarjota metsäalan toimijoille heidän omaa tulevaisuus- ja strategiatyötään tukevia uusia impulsseja, aineistoja ja työkaluja. Tarkoituksena oli kehittää työkalu, joka on tiiviisti kytköksissä KMO:n kehittämiseen ja joka olisi jatkuva metsäpolitiikan tuki. Joidenkin haastateltavien mukaan kytkentä politiikkaan on kuitenkin jäänyt verrattain löyhäksi, vaikka tämä oli alun perin motivoiva lähtökohta tulevaisuusfoorumin perustamiselle. Organisaatioiden strategiatyön osalta metsäalan tulevaisuusfoorumi on osallistunut muun muassa

metsähallituksen ja metsäkeskusten strategiatyön kehittämiseen.

Alkuperäisessä suunnitelmassa painotettiin käytännön toimijoiden tiivistä osallistumista foorumin toimintaan. Metsäalan tulevaisuusfoorumista muodostui kuitenkin tutkija- ja asiantuntijavetoinen foorumi, jossa sidosryhmien roolin on katsottu jääneen marginaaliseksi. Lisäksi haastatteluiden yhteydessä mainittiin, että tulevaisuusfoorumin toimeenpanon viivästyminen on osaltaan heikentänyt sidosryhmien sitoutumista ja luottamusta foorumin toimintaan. Foorumin työskentelystä tiedottaminen ja vuorovaikutus sidosryhmien kanssa ovat jääneet melko vähäiseksi seminaareista ja uutiskirjeistä huolimatta. Lisäksi foorumin eri työryhmiin osallistuvien henkilöiden tunnettavuus on melko heikko.

Tulevaisuusfoorumin lähtökohdaksi valittiin painopistealueet (metsäteknologia, metsänhoito, ympäristö, metsäteollisuus ja sosiaalinen kestävyys) nykyisestä metsäalan rakenteesta, mikä on koettu keskeiseksi foorumin toimintaa rajoittavaksi tekijäksi. Tämän hetkisen toimintamallin perusteella tarkastelu keskittyy nykyisen metsäteollisuuteen perustuvan sektorin kehittymiseen eikä riittävästi huomioi puun vaihtoehtoisten käyttökohteiden ja muiden metsään perustuvien elinkeinojen merkitystä. Haastattelujen perusteella nykyinen toimintamalli osittain rajoittaa tulevaisuuden ennakkointia pitkällä aikavälillä sekä johtaa osittain sulkeutuneeseen metsäsektorin tarkasteluun.

Yleisesti haastateltavat kokivat tulevaisuusfoorumin perustamisen edistyksellisenä ja merkittävänä toimenpiteenä koko metsäalan kannalta, minkä vuoksi foorumin toimintaan kohdistuu runsaasti odotuksia metsäalan eri toimijoiden osalta. Kokonaisuutena tarkasteltuna on havaittavissa, että ennakkointi eri metsäalan organisaatioiden toiminnassa on jonkin verran lisääntynyt viime vuosina. Jatkossa metsäalan tulevaisuusfoorumia ja sen toimintaa on kehitettävä, jotta foorumilla olisi paremmat edellytykset palvella metsäalan eri toimijoita. Joidenkin sidosryhmien mukaan metsäalan tulevaisuusfoorumin resursse-

ja tulisi kohdistaa nykyistä enemmän tulevaisuuteen kohdistuvien tutkimusaiheiden etsimiseen, ei niinkään selvitysten tekemiseen tai tuottamiseen.

Viestintä

Viestinnän kehittäminen on KMO:ssa sisällytetty metsäosaamiseen. Haastatteluissa korostettiin, että viestintä tulisi KMO:n kehittämisessä nähdä omana strategisena tavoitteenaan, jonka merkitys tulevaisuudessa kasvaa. Viestinnän keinot metsäalalla ovat myös kehittyneet merkittävästi viime vuosikymmenenä. Yksityiskohtana mainittakoon, että Suomen asema edelläkävijänä KMO:n toteuttamisessa tulee usein esille kansainvälisillä foorumeilla.

Haastateltavien mukaan kansainvälisen metsä- ja ympäristöviestinnän kannalta on ratkaisevan tärkeää, miten hyvin ja millä tasolla informaatio Suomen ja metsäteollisuustuotteiden markkinoinnin välillä kulkee. Usein metsäteollisuustuotteiden markkinoinnin tärkeä viestinnän rajapinta toimii etääntyneenä puuntuotannon alkujuurilta. Tutkimuksen ja julkaistavan materiaalin liikkuvuutta tuotantoketjun loppupäähän tulee tehostaa metsäteollisuustuotteiden markkinoinnissa.

Sidosryhmien mukaan metsäalan viestinnän eräs keskeisimmistä ongelmista on viestinnän yksipuolisuus. Usein metsäviestinnässä lähdetään metsäalan omista lähtökohdista. Viesti ja vastaanottaja eivät kohtaa, jos vastaanottaja ei ole kiinnostunut viestistä. Lisäksi viestintää ovat usein leimanneet kiistat ja erimielisyydet eri yksityiskohdista, mikä on heikentänyt metsä- ja ympäristöviestinnän ensisijaisen sanoman painoarvoa ja ymmärrettävyyttä.

Haastatteluissa ehdotettiin, että viestinnän osalta yhteistyötä muiden maiden metsäviestittäjien kanssa tulisi kehittää. Yhteiset viestit tulisi yhdenmukaistaa, jotta ne vahvistaisivat toisiaan. Yhdenmukaista viestintää tulisi erityisesti kehittää EU:n tasolla, sillä tulevaisuudessa EU:n ohjaava rooli jäsenmaiden metsätaloudessa voi muodostua nykyistä voimakkaammaksi.

3.6.3 Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset

Tavoitteen toteutuminen

Metsäosaamista koskeva tavoite on luonteeltaan melko yleinen, mikä jonkin verran vaikeuttaa tavoitteen toteutumisen konkreettista arviointia. Yleisesti metsäosaaminen on Suomessa korkealla tasolla ja se on yksi metsäsektorin keskeisimmistä vahvuuksista. Metsäosaamista koskevan tavoitteen yhteydessä pyrittiinkin kartoittamaan niitä koulutukseen, tutkimukseen ja kansainvälistymiseen sekä myös metsäalan tulevaisuusfoorumiin ja metsäalan viestintään liittyviä osa-alueita, joita tulisi entisestään kehittää. Näistä keskeisimmät olivat:

- koulutuksen ja tutkimuksen laaja-alalistaminen ja monipuolistaminen
- koulutuksen ja tutkimuksen painopisteen siirtäminen lähemmäs tuotantoketjun loppupäättä
- yhteistyön lisääminen elinkeinoelämän, metsäalan tutkimuksen ja koulutuksen sekä myös hallinnon kanssa
- tutkimusresurssien allokoinnin ja koordinoinnin kehittäminen sekä kotimaisten että ulkomaisten tutkimuslaitosten välillä
- metsäalan tulevaisuusfoorumin kytkeminen lähemmäs käytännön toimijoita
- viestinnän ja tiedonkulun kehittäminen puun tuotannon ja lopputuotemarkkinoiden välillä

Keinovalikoiman riittävyys

Metsäosaamiseen liittyvä tavoite koskettaa useita metsäalan eri tahoja, joten metsäosaami-

sen korkea taso on usean eri organisaation (sekä yksityisen että julkisen sektorin) pitkäjänteisen työn tulos. KMO on osaltaan vaikuttanut joidenkin osaamistavoitteeseen liittyvien tahojen toimintaan, esimerkiksi opetusministeriössä / opetushallituksessa KMO on edistänyt muun muassa metsäalan perustutkinnon kehittämistyötä. MMM:n ja KMO:n keskeinen panos metsäosaamisen kehittämiseen on tulevaisuusfoorumin perustaminen, joka on KMO:n toimintakauden aikana ollut toiminnassa noin kaksi vuotta.

Yleisesti metsäosaamiseen liittyvää tavoitetta pidettiin erittäin tärkeänä KMO:n tavoitteena. Tavoitetta tulisi kuitenkin pyrkiä selkiyttämään ja mahdollisuuksien/tarpeen mukaan konkretisoimaan. Lisäksi tulisi koulutuksen, tutkimuksen ja kansainvälistymisen lisäksi pohtia muita mahdollisia aihealueita, joita tulisi tiiviimmin kytkeä osaamistavoitteen yhteyteen (esim. uudet metsään perustuvat elinkeinot).

Tulevaisuuden ennakointi koettiin keskeiseksi osaamisen kehittämiseen liittyväksi tekijäksi, mikä liittyy läheisesti metsäalan tulevaisuusfoorumin toimintaan. Tärkeimmiksi metsäalan tulevaisuusfoorumin kehittämistarpeiksi koettiin vuorovaikutuksen kehittäminen metsäfoorumin ulkopuolisten tahojen kanssa sekä pitkän aikavälin ja perinteisen metsäsektorin ulkopuolelle ulottuvien tulevaisuussignaaleiden ja tutkimustarpeiden kartoittaminen. Vuorovaikutuksen tulisi olla monipuolista kattaen toimijoita julkisella ja yksityisellä sektorilla, valtakunnallisella ja alueellisella tasolla sekä perinteisellä metsäklusterilla ja sen ulkopuolisilla toimialoilla. Vuorovaikutusta tulisi erityisesti kehittää yksityisen sektorin, alueellisen tason ja perinteisen metsäklusterin ulkopuolisten toimijoiden kanssa.

Kehittämisehdotukset

Tavoite	Tavoitetta ”metsäosaamista vahvistetaan” tulisi mahdollisuuksien / tarpeen mukaan konkretisoida nykyisestä. Tavoitteen yhteydessä tulisi määrittää koulutukseen, tutkimukseen ja kansainvälistymiseen (ja muuhun metsäosaamisen alueeseen) liittyvät yksityiskohtaiset tavoitteet ja konkreettiset toimenpiteet näiden tavoitteiden saavuttamiseksi.
Keinot	KMO:n / MMM:n tulisi ottaa aktiivinen rooli metsäosaamisen vahvistamisessa muun muassa kehittämällä ja koordinoimalla koko metsäklusterin kattavaa ja perinteisen metsäklusterin ulkopuolelle ulottuvaa tutkimusstrategiaa.
Seuranta	Tiedon keruuta ja seurantaan MMM:n ulkopuolisten hallinnonalojen toteuttamista toimenpiteistä KMO:n edistämiseksi tulee tehostaa ja yhtenäistää.
Lisäselvitykset	-

Sidosryhmien kommentteja

Alla olevaan laatikkoon on koottu valittuja sidosryhmien kommentteja.

Tavoite ”Metsäosaamista vahvistetaan”

- TEKES-kortti on metsäalalla vielä hyödyntämättä esimerkiksi metsäpalveluyritystoiminnan kehittämisessä.
- Suomessa metsäntutkimuksessa on tabuja, joita ei saa tutkia. Tutkimustuloksia painetaan piiloon, jos ne eivät sovi metsätalouden tarkoitusperiin.
- Tulevaisuuden tuotteiden kehittäminen vaatii monialaosaamista.
- Kansainvälisellä yhteistyöllä on oltava tavoite. On paljon yhteistyötä, jota tehdään vain yhteistyön vuoksi.
- Tulevaisuusfoorumin lähtökohtana on pidetty metsäsektorin ja sen ennalta määrättyjen osa-alueiden kehittymistä. Tämän sijasta tulisi pohtia, mihin klustereihin metsä voisi tulevaisuudessa kuulua ja mikä rooli metsällä olisi eri klustereissa.
- Metsäviestintä on tähän asti ollut reaktiivista, kun sen tulisi olla proaktiivista.
- Intiaanit opettavat lapsilleen, että ennen metsästyksen aloittamista on osattava ajatella miten saalis ajattelee. Tätä opetusta tulisi soveltaa myös metsäalan viestinnässä.

3.7 SUOMI ON AKTIIVINEN KANSAINVÄLISESSÄ METSÄPOLITIIKASSA

KMO:n tavoitteena on edistää kestävää metsätaloutta aktiivisella kansainvälisellä metsäpolitiikalla, tutkimus- ja koulutusyhteistyöllä sekä metsä- ja ympäristöviestinnällä. Koska tutkimusta, koulutusta ja viestintää on käsitelty edellisessä luvussa, keskitytään tässä luvussa metsäpolitiikkaan.

3.7.1 Valitut toimenpiteet

Tavoite on ymmärretty siten, että Suomi osallistuu aktiivisesti kansainvälisten prosessien ja järjestöjen työhön (YK:n metsäfoorumi, biodiversiteettisopimus, ilmastoprosessi, Euroopan metsäministerikonferenssit sekä Pohjoinen ulottuvuus) sekä EU:n metsäpolitiikkaan ja tekee kahdenvälistä metsäyhteistyötä valittujen maiden kanssa (Venäjä, Kiina, Meksiko, Brasilia, Indonesia). Keskeisessä roolissa ovat myös kansainvälisestä metsäpolitiikasta viestiminen sidosryhmille ja näiden näkemysten kuuleminen. Lisäksi on linjattu, että Suomen tavoite on pysyä merkittävänä metsäalan kehitysyhteistyön toteuttajana.

3.7.2 Tavoitteen saavuttaminen

Suomi on tavoitteen mukaisesti osallistunut kansainväliseen, EU-tason ja kahdenväliseen yhteistyöhön sekä rahoittanut prosesseja ja hankkeita. Ajankohtaisia asioita on käsitelty kansainvälisen metsäpolitiikan neuvottelukunnan sekä kansainvälisen metsäprojektin ministeriryhmän ja virkamiestyöryhmän puitteissa. Tietoa on aktiivisesti levitetty myös suuremmalle yleisölle kansainvälistä metsäpolitiikkaa koskevien julkaisujen avulla (MMM 2002a, 2004b).

Suomen kannat ovat karkeasti yksinkertaistaen olleet seuraavat (MMM 2004b):

- YK:n metsäfoorumi: Suomi toimii metsäso-
musneuvottelujen aloittamisen ja laillisesti si-
tovie sopimusvaihtoehtojen puolesta. Mikäli
laajaa poliittista yhteisymmärrystä metsäso-

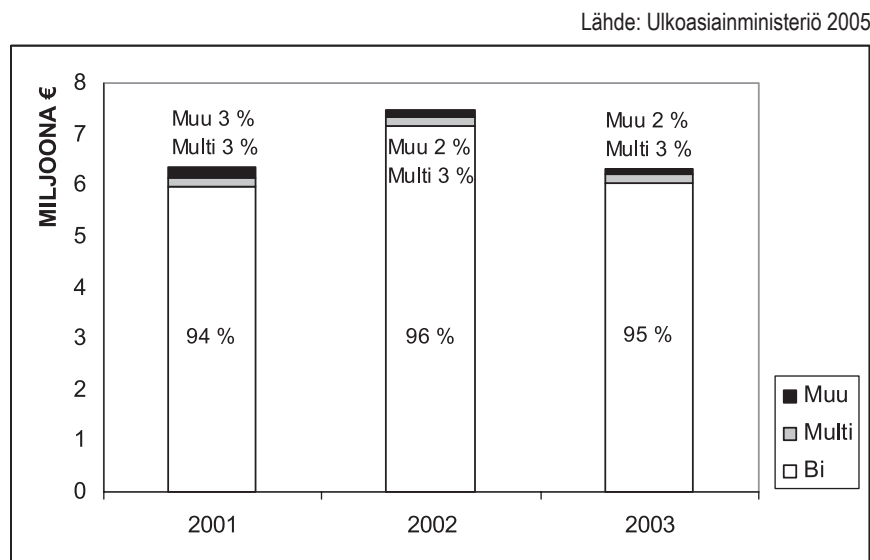
muksen tarpeellisuudesta ei saavuteta, Suomi
toimii metsäfoorumin työn jatkamiseksi ja
vahvistamiseksi.

- Biodiversiteettisopimus: Suomi on korostanut
mm. olemassa olevien kriteeri- ja indikaat-
toriprosessien tulosten hyödyntämistä sekä
kansallisten metsäohjelmien roolia biologista
monimuotoisuutta koskevista strategioista.
Suomi toimii siten, että myös jatkossa kukin
maa voi päättää itsenäisesti, miten se toteut-
taa omat biodiversiteettisopimuksen metsiä
koskevat suositukset lähtökohtansa huomi-
oottaen.
- Ilmastoprosessi: Suomen tavoitteena on jär-
jestelmä, joka kannustaa puun käyttöön,
kestävään metsien käsittelyyn ja bioenergian
käyttöön sekä vähemmän ympäristöystäväl-
listen materiaalien korvaamiseen puulla.
- EU-metsäpolitiikka: Suomi pyrkii metsäasi-
oiden parempaan näkyvyyteen ja koordinaa-
tioon EU:ssa. Ensisijaisesti metsäpolitiikasta
tulee päättää edelleen kansallisella tasolla.
Ajankohtaisia EU:n metsäkysymyksiä ovat
EU:n metsästrategian uudistaminen, EU:n
kannat globaaleihin metsäkysymyksiin, lait-
tomat hakkuut ja kauppa, maaseudun kehit-
täminen ja metsätalouden tuki, metsäasiat
ympäristökysymyksinä (LIFE+) sekä kasvin-
suojeludirektiivin toimeenpano.
- Lähialueyhteistyö: Suomen kiinnostuksen
kohteena ovat etenkin metsätalouteen, puu-
kauppaan ja investointeihin liittyvät kysy-
mykset Venäjän kanssa sekä Luoteis-Venäjän
metsäsektorin koulutuksen kehittäminen.

KMO:n ohjelmakauden saavutuksiksi voidaan
lukea esim.

- EU:n puheenjohtajuuden menestyksellä hoi-
taminen metsäasioissa (1999)
- Aktiivisuus kansainvälisessä metsäpolitiikka-
dialogissa, mm.
 - vaikuttaminen YK:n metsäfoorumin ja po-
litiikkaprosessin syntyyn
 - vaikuttaminen kansallisten metsäohjelmien
asemaan FAO:ssa ja Maailmanpankissa

- kansainvälisten ja maakohtaisten aloitteiden rahoittaminen sekä tukeminen henkilöresurssein
 - Arvostetun metsäasiantuntijamaan aseman saavuttaminen (mistä osoituksena mm. suomalaisten saamat kansainväliset tehtävät, kuten YK:n metsäfoorumin puheenjohtajuus ja merkittävät asemat CEI-Bois:ssa, CEPI:ssä ja CEPF:ssä)
 - Forest and Poverty -workshopin järjestäminen (2002)
 - Wienin metsäministerikonferenssin päätöslauselmiin vaikuttaminen (2003)
 - Forest Academy Finland -foorumi eurooppalaisen metsäalan yhteistyön parantamiseksi (2003-4)
 - Aktiivisuus European Tropical Forest Advisory Groupissa (ETFAG)
 - Suomi on metsäalan kehitysyhteistyössä kuudenneksi suurin avunantajamaa
- Suomi on tukenut kehitysmaiden toimia metsiä koskevien sitoumusten toimeenpanossa vuosina 2001–2003 noin 6–7,5 miljoonalla eurolla vuosittain (Kuva 3-16), mikä on noin 6,5 % ympäristörahoituksesta ja noin 2 % kaikista ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyömaksatuksista.

Bi=kahdenvälinen rahoitus, Multi= monenkeskinen rahoitus ja Muu= tutkimusrahoitus ja kehitysmaiden osallistumiskulujen maksatukset.

Kuva 3-16. YK:n Metsäfoorumin päämääriä tukeva Suomen kehitysyhteistyörahoitus vuosina 2001–2003.

3.7.3 Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset

Tavoitteen toteutuminen

Suomi on ollut aktiivinen ja näkyvä kansainvälisessä metsäpolitiikassa. Tulosten tarkempi arviointi on kuitenkin vaikeaa varsinkin konsensusperiaatteella etenevien kansainvälisten prosessien osalta.

Haastatelluilta kerättyjen kommenttien mukaan suomalaisten vahvuuksia metsäpolitiikkadialogissa ovat laaja kestävä metsätalouden sekä yksityismetsätalouden kokemus ja osaaminen sekä tämän tiedon jakaminen kansainvälisillä areenoilla, riittävät henkilöresurssit sekä kehitystavoitteisiin sopivat kannanotot. Heikkouksina mainittiin, että Suomi on hyvin puolustava metsien biodiversiteettikysymyksissä ja on jäänyt metsäsopimuksen hupenevien kannattajamaiden joukkoon pitäen siitä kiinni joustamattomasti. Lisäksi kommentteista kävi ilmi, että vastaajien mielestä pienenä maana Suomen on oltava eturintamassa ja toimittava osana EU:ta, jotta sen mielipiteillä on merkitystä. Toisaalta pidettiin valitettavana myös sitä, että EU:n heterogeenisyys usein vesittää EU:n kannat.

Tulevaisuudessa Suomelta toivottiin lähinnä nykyisten toimien jatkamista. Kehittämis ehdotuksina mainittiin entistä laajemman joukon kuuleminen kannanmuodostuksessa, korkeamman profiilin ottaminen ITTO:ssa, lisääntyvä yhteistyö Itämeren alueen ja Keski- ja Itä-Euroopan maiden kanssa sekä rohkeampi EU-metsäpolitiikan tekeminen.

Kehitysyhteistyötä tarkasteltaessa on havaittavissa, etteivät kehitysyhteistyön määrärahat ole kehittymässä Suomen kehityspoliittisen ohjelman mukaisesti 0,7 % tasolle BKT:sta vuoteen 2010 mennessä. Vuonna 2004 määrärahojen taso jäi 0,34 %:iin. Lisäksi ulkoasiainministeriön havaintojen mukaan kehitysyhteistyön ympäristörahoitus (johon metsärahoitus kuuluu) näyttää laskevan. Tämä on ristiriidassa Suomen kehityspoliittisen ohjelman ympäristömyönteisyyden kanssa (Ulkoasiainministeriö 2005).

Keinovalikoiman riittävyys

Kansainvälistä metsäpolitiikkaa tehdään MMM:ssä ja UM:ssä virkatyönä. KMO ei ole tuonut kansainväliseen toimintaan lisäresursseja.

Kehittämisehdotukset

Tavoite	KMO:ssa tulisi harkita, voiko kansainvälisen metsäpolitiikan osalta tavoitteita asettaa toiminnan tuloksille ja/tai tasolle. Tavoitteeksi voidaan esimerkiksi asettaa, että Suomi tarjoaa osaamistaan kansainvälisissä prosesseissa tai että kansainvälisten metsäpolitiikkaprosessien päätökset otetaan huomioon kansallisella tasolla soveltuvin osin. Myös tavoitetason asettamista metsäalan kehitysyhteistyön määrärahoille tulisi harkita.
Keinot	-
Seuranta	Seurannassa tulisi raportoida Suomen prosesseihin ja kokouksiin osallistumisen lisäksi, miten Suomi on vaikuttanut (eri aihepiirit, niihin liittyvät Suomen kannat ja saavutetut tulokset) ja mitä rahoittanut (prosessit, kehitysyhteistyöhankkeet). Seurannassa voitaisiin myös nostaa esille teemoja ja kysymyksiä, joiden merkityksen uskotaan kasvavan tulevaisuudessa.
Lisäselvitykset	-

Sidosryhmien kommentteja

Alla olevaan laatikkoon on koottu valittuja sidosryhmien kommentteja.

Tavoite ”Suomi on aktiivinen kansainvälisessä metsäpolitiikassa”

- Suomen metsäpolitiikka on maailman edistyksellisimpiä ja Suomi tarjoaa muille maille hyvän esimerkin siitä, kuinka metsäsasioita koordinoidaan kansallisella tasolla.
- Tavoitteen suhteen on edistytty hyvin ja Suomi on ollut aktiivinen EU:n metsäpolitiikassa.
- Suomella on intressejä valvottavana EU:n metsästrategiassa ja -politiikassa. Tähän on jatkossa satsattava lisää.
- Suomen aktiivisuus EU:n metsäpolitiikassa hiipunut merkittävästi viime vuosina. Nyt pitäisi valmistella metsäagenda EU:n puheenjohtajakautta varten (2006).
- Laittomat hakkuut tulisi nostaa KMO:n agendalle.
- Metsäsopimusta ei tarvita jos biodiversiteettisopimus toteutetaan.
- Suomelta odotetaan selkeätä ja vastuullista toimintaa ja tietotuotantoa liittyen kestävän metsätalouden harjoittamiseen ja edistämiseen kansainvälisesti (esim. yritysten yhteiskuntavastuuraportointi)
- Suomella on paljon annettavaa kansallisiin metsäohjelmiin liittyvän osaamisen muodossa.
- On aistittavissa, että metsäteollisuusyritykset vaikuttavat Suomen kantoihin.
- Sellutehdasinvestointien ja niihin liittyvien vientitukien ympäristöllisten ja sosiaalisten suojatoimien on väitetty olevan heikkoja.
- Jatkossa kehitysyhteistyön metsä- ja luonnonvarakysymykset tulisi integroida köyhyyden vähentämistavoitteisiin.

4 PROSESSIT JA TOIMINTATAVAT

4.1 PROSESSIARVIOINNIN LÄHTÖKOHDAT

Kansallisen metsäohjelman toimintaa käsittelevässä arviointiosuudessa on tehtävämäärittelyn mukaan keskeistä se, kuinka KMO noudattaa eurooppalaisille metsäohjelmille sovittuja periaatteita ja kriteereitä (ns. Wienin periaatteet). On huomattava, että KMO valmistui vuonna 1999 ja päätökset ns. Wienin periaatteiden (MMM 2004c) noudattamisesta tehtiin vuonna 2003. Arviointi siis kohdistuu ajallisesti myöhemmin päätettyjen periaatteiden toteutumista aiemmin aloitetussa KMO-prosessissa. Toinen arviointiasetelmassa huomioitava seikka on se, että Wienin periaatteet ovat EU-tasolta valtio- ja aluetasolle asti ulottuva poliittisen ohjauksen väline. Tämän ulottuvuuden ohjausvaikutuksen arviointi onkin prosessiarvioinnin päätehtäviä.

Ohjelmaproessin arvioinnissa käsitellään myös KMO:n toimivuutta sekä kansalliselta että alueelliselta tasolta tarkasteluna. Alueelliset metsäneuvostot ovat KMO:n alueellisia edistäjiä ja toteuttajia. Myös AMN:jen toimintaa ja asemaa alueellisena kehittäjänä arvioitiin.

Arviointiaineistoina on käytetty KMO-dokumentteja, toimijoille suunnattuja kyselyjä ja haastatteluja. Kyselyaineistoa on käsitelty mm. kuiluanalyysillä, jossa vastaajat arvottavat esitetyt teemat niiden merkityksen ja nykytilan mukaan. Merkityksen ja tilan numeerinen erotus osoittaa, kuinka suuri kuilu näiden kahden ulottuvuuden välillä on. Tässä arvioinnissa on käytetty painotettua kuiluanalyysiä, jossa edellä kuvatulla tavalla tuotettu merkityksen ja tilan numeerinen erotus on vielä kerrottu merkityksen arvolla. Tällä menettelyllä on haettu eroja muuten varsin pieleen vastausten jakautumaan.

Aluksi (luku 4.2) prosessiarvioinnissa käsitellään eurooppalaisen ohjauksen toteutumista ns. Wienin periaatteiden valossa. Menetelmänä on em. kuiluanalyysi. Toisessa vaiheessa (luvut 4.3 ja 4.4) arvioidaan KMO -prosessin yleisempää etenemistä.

4.2 KMO:N OHJELMALLISUUS OSANA EUROOPPALAISTA METSÄPOLITIIKKAA

KMO:n taustadokumenttien mukaan Suomen kansallisen metsäohjelman taustalla on kansainvälinen metsää ja luontoa suojelemaan pyrkivä ohjausnäkökulma. Voidaan kiteyttää, että kestävä kehityksen periaatteet pyrkivät ohjaamaan kansallista metsäohjelmaa. Kansallisen metsäohjelman perusajatuksena on toisaalta suhteuttaa eurooppalaista/globalia metsäpolitiikkaa suomalaiseen ympäristöön. Samalla KMO:lla on ajatuksena tarjota suomalaisen metsäpolitiikan hyviä käytäntöjä kansainvälisille foorumeille osaksi globaalin politiikan sisälön tuottamista.

KMO:n poliittinen prosessi on ollut pitkä ja se on noudattanut tavanmukaista kansainvälisten sopimusten rakentamiskaavaa. Seuranta- ja arviointiraporteissa todetaan, että suomalainen osallistuvuus ja toiminta kansainvälisten metsätavoitteiden toteutuksessa on kunnianhimoista ja jopa tietä näyttävää.

4.2.1 Wienin periaatteet

Seuraavassa käydään lyhyesti läpi Wienin neljännen metsäministerikonferenssin päätöslauselmassa VI kansallisille metsäohjelmille määritellyt eurooppalaiset periaatteet ja COST E19-ohjelmassa esitettyjen keskeisten kriteerien sisältö. Periaatteiden on tarkoitus olla kansallisella tasolla koko KMO-prosessin läpäiseviä teemoja.

1. Osallistuminen

Osallistuminen tarkoittaa vapaaehtoista toimintaa, jossa ihmiset henkilökohtaisesti tai organisoituina ryhminä voivat vaihtaa tietoja, ilmaista mielipiteitä ja omia näkökantojaan sekä voivat vaikuttaa siihen, mihin lopputulokseen käsiteltävässä asiassa päästään ja mitä päätöksiä asiassa tehdään.

2. Kokonaisvaltaisuus ja sektorienvälisyys

Kansallisissa metsäohjelmissa käytetään kokonaisvaltaista ja monialaista ratkaisumallia ottaen huomioon metsäsektorin vaikutukset muihin toimialoihin ja vastaavasti muiden toimialojen vaikutukset metsäsektoriin.

3. Toteutus kumppanuuksien avulla

Metsäpoliittisten toimenpiteiden toteuttamisessa kansallisten metsäohjelmien yhteydessä voidaan käyttää hyväksi hallitusten, yrityssektorin ja kansalaisyhteiskunnan välistä yhteistyötä.

4. Jatkuvasti kehittyvä pitkän aikavälin prosessi

Kansalliset metsäohjelmat ovat pitkällä aikavälillä kehittyviä prosesseja, jotka sovitetaan jatkuvasti heijastamaan uutta tietämystä ja muutoksia luonnon olosuhteissa, taloudellisessa ja yhteiskuntapoliittisessa ympäristössä.

5. Henkisten ja aineellisten voimavarojen vahvistaminen

Kansallista metsäohjelmaa koskevassa prosessissa voidaan käyttää hyödyksi sen suunnitteluun ja toteutukseen osallistuvien henkilöiden ammattitaitoa ja erityisosaamista mikäli sovelletaan tarkoituksenmukaisia osallistumismalleja ja -mekanismeja.

6. Yhdenmukaisuus kansallisen lainsäädännön ja kansallisten menettelytapojen kanssa

Kansalliset metsäohjelmat heijastavat kansallisia ja/tai alueellisia tarpeita ja prioriteetteja tavalla, joka on yhdenmukainen kansallisen, alueellisen ja paikallisen lainsäädännön, toimintaperiaatteiden ja strategioiden kanssa.

7. Yhdentäminen kansallisiin kestävä kehityksen strategioihin

Kansallista metsäohjelmaa koskevassa prosessissa metsien kestävä hoito ja käyttö kaikissa ulottuvuuksissaan otetaan huomioon osana yleistä kestävä kehitystä.

8. Yhdenmukaisuus kansallisten sitoumusten kanssa tunnustamalla metsiin liittyvien kansainvälisten aloitteiden ja sopimusten välinen synergia

Metsiin liittyvien aloitteiden ja sopimusten yhteensovittamistarpeet jakautuvat kolmelle tasolle: kansalliselle, alueelliselle ja kansainväliselle. Kansallisten metsäohjelmien tavoitteena on vahvistaa metsiin liittyvien aloitteiden ja sopimusten yhdenmukaisuutta ja niiden välistä synergiaa jokaisessa maassa sekä tunnistaa soveltuvien osien vaatimukset ja tavoitteet yhteistyöaloitteille ja -toiminnoille.

9. Yhdenmukaisuus kansallisten sitoumusten kanssa tunnustamalla metsiin liittyvien kansainvälisten aloitteiden ja sopimusten välinen synergia

Suotuisten edellytysten luominen metsien kestävä hoidolle ja käytölle saattaa myös vaatia institutiонаalisia ja metsäpolitiikan/muiden menettelytapojen uudistamista, mukaan lukien toimintatapojen hajauttaminen, maanomistusolojen järjestely sekä ristiriitojen ratkaisumenettelyt.

10. Ekosysteemilähestymistapa

Kansallisten metsäohjelmien kehittämisessä, toteuttamisessa, seurannassa ja arvioinnissa otetaan huomioon ekosysteemilähestymistapa.

11. Tietoisuuden lisääminen metsäasioissa

Metsät edesauttavat merkittäväällä tavalla yhteiskunnan yleistä hyvinvointia sekä maaseudulla että kaupunkialueilla. Kansalliset metsäohjelmat ovat tärkeä väline metsäsektorin näkyvyyden parantamiseksi sekä yleisen tietoisuuden ja ymmärryksen lisäämiseksi metsien yhteiskunnalle tarjoamista monista hyödyistä.

Aineistonhankinnassa nämä yksitoista periaatetta muotoiltiin noin neljänkymmenen väittämän muotoon (keskimäärin neljä väittämää periaatetta kohden; painotus kuitenkin neljässä ensimmäisessä periaatteessa). Vastaajat ottivat väittämiin kantaa asteikolla 1–5.

4.2.2 KMO:n kansainvälinen ohjaus

Valtakunnan tason toimijoiden edustajien (31 vastaajaa) näkemys KMO:n kansainvälisestä toimintatavasta ja kansainväliseen haasteeseen vastaamisesta oli selvä. Vastaajien mielestä KMO on yhdenmukainen kansainvälisten sitoumusten kanssa. Lisäksi teema koetaan hyvin tärkeäksi KMO -prosessissa. Vastaajat ovat samalla sitä mieltä, että teema on hoidettu KMO -prosessissa niin hyvin, että kehittämisen tarvetta ei ole.

Vastaajat kokivat myös, että KMO:n mahdollisuus edistää metsiin liittyvien aloitteiden ja sopimusten yhteensovittamista alueellisella, kansallisella ja kansainvälisillä tasoilla on tärkeää. Sen sijaan vastaajien kokemaa tyytyväisyyttä teeman asiantilaan tällä hetkellä on kertaluokkaa alhaisempi kuin koettu tyytyväisyys KMO:n kansainväliseen haasteeseen vastaamiskykyyn.

Alueason toimijoiden edustajat (14 vastaajaa) korostivat KMO:n mahdollisuutta edistää metsiin liittyvien aloitteiden ja sopimusten yhteensovittamista alueellisella, kansallisella ja kansainvälisillä tasoilla. Alueasolla teema nousi tärkeämmäksi kuin valtakunnan tasolla.

4.2.3 Eurooppalaisten periaatteiden toteutuminen KMO-prosessissa

Suoritetussa kyselytutkimuksessa selvitettiin edellä esitettyjen Wienin periaatteiden sopivuutta ja toimivuutta KMO:n nykyiseen toteutusvaiheeseen. Kysymyksillä haluttiin selvittää, onko KMO-prosessi pysynyt mukana kansainvälisessä poliittisessa muutoksessa.

Seuraavassa taulukossa on käyty läpi kategorisesti läpi sekä valtakunnan että alueason vastaajien näkemykset yhdentoista Wienin periaatteen toteutumisesta KMO -prosessissa. On huomattava, että periaatteet ovat laajoja ja osin päällekkäisiäkin kokonaisuuksia.

Onnistumisia on saavutettu osallistumiseen, yhteistyöhön ja kumppanuuteen, osaamiseen, yhdenmukaisuuteen kansallisten sitoumusten kanssa ja ekosysteemilähestymistavan huomioimiseen liittyvissä periaatteissa.

Kehittämistarpeet kohdistuvat osittain samoihin periaatteisiin kuin onnistumistenkin kohdalla. Ne koskevat osallistumiseen, yhteistyöhön ja kumppanuuteen sekä tiedon tuottamiseen liittyviä periaatteita.

Laillisuuteen, yhdentymiseen kansallisiin kestävän kehityksen periaatteisiin ja menettelytapojen uudistamiseen liittyvien periaatteiden kohdalla ei koettu saavutetun merkittäviä onnistumisia, mutta ei myöskään tunnistettu suurempia kehittämistarpeita.

Taulukko 4-1. Yhteenveto vastaajien näkemyksistä (Wienin periaatteiden toteutuminen KMO-prosessissa).

WIENIN PERIAATE	NÄKÖ-KULMA	ONNISTUMINEN	KEHITTÄMISTARVE
1. Osallistuminen	Kansallinen	Osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet	Ristiriitatilanteiden ratkaisumekanismit
	Alueellinen	Tutkimustiedon hyödyntämismahdollisuus, osallistumisen ja vaikuttamisen rakenteet, osallistumisprosessi	Ristiriitatilanteiden ratkaisumekanismit
2. Kokonais-valtaisuus ja sektorienvälisyys	Kansallinen	Yhteistyömekanismit metsäsektorin sisällä	KMO:n vaikuttavuus muiden sektoreiden linjauksiin
	Alueellinen	Yhteistyömekanismit metsäsektorin sisällä	
3. Toteutus kumppanuuksien avulla	Kansallinen		Resurssien suuntaaminen KMO:n linjausten mukaisesti, eri tahojen yhteistyön hyödyntäminen KMO-prosessissa
	Alueellinen		Resurssien suuntaaminen AMO:n linjausten mukaisesti
4. Jatkuvasti kehittyvä pitkän aikavälin prosessi	Kansallinen	KMO:n arviointimenettelyn oikea-aikaisuus	Seurantatiedon hyödyntäminen KMO:n ohjauksessa, toimijoiden pitkän aikavälin sitoutuminen, KMO:n seurantaa palveleva tiedonkeruu
	Alueellinen	KMO:n arviointimenettelyn oikea-aikaisuus, arviointitiedon hyödyntäminen KMO:n ohjauksessa, ennakoitavuutypisen tiedon hyödyntäminen AMO-prosessissa	AMO:n seurantaa palveleva tiedonkeruu, toimijoiden pitkän aikavälin sitoutuminen, pitkän aikavälin poliittinen sitoutuminen
5. Henkisten ja aineellisten voimavarojen vahvistaminen	Kansallinen		
	Alueellinen	Osaamisen hyödyntämisen mekanismit	
6. Yhdenmukaisuus kansallisen lain-säädännön ja kansallisten menettelytapojen kanssa	Kansallinen		
	Alueellinen		
7. Yhdentyminen kansallisiin kestävän kehityksen strategioihin	Kansallinen		
	Alueellinen		
8. Yhdenmukaisuus kansallisten sitoumusten kanssa	Kansallinen	KMO:n yhdenmukaisuus kansainvälisten sitoumusten kanssa	
	Alueellinen		
9. Institutionaalinen ja menettelytapojen uudistus	Kansallinen		
	Alueellinen		
10. Ekosysteemi-lähestymistapa	Kansallinen	Ekosysteemi-lähestymistavan huomioiminen KMO:ssa	
	Alueellinen	Ekosysteemi-lähestymistavan huomioiminen AMO:ssa	
11. Tietoisuuden lisääminen metsäasioissa	Kansallinen		
	Alueellinen		AMO:n kyky tuottaa riittävästi tasapuolista tietoa metsäpolitiikkaan ja metsien hoitoon liittyvistä asioista

4.2.4 Johtopäätökset ja kehittämisehdotukset

Johtopäätökset

Suomen metsäsektorin kansainvälinen luonne ja painoarvo ovat hyvin sisäistettyjä valtakunnan tason sisältopolitiikassa. Poliitiikan tekijöiden (valtakunnan taso) voidaan todeta onnistuneen tässä tehtävässä.

Aluetasolla, siis suorittajatasolla, ei pidetä niinkään tärkeänä suoraan kansainväliseen paineeseen vastaamista. Sen ohella aluetoimijat (aluevastuussa olevat toimijat) näkevät tärkeänä koko ketjun (alue - Suomi - Eurooppa) yhteensovittamista. On ilmeistä, että aluetoimijat tuntevat Eurooppa- tasolta tulevan politiikan vaikuttavuuden.

Pääosin kehittämistarpeet kohdistuvat seuraaviin Wienin periaatteisiin ja aihepiireihin:

- Osallistuminen (ristiriitatilanteiden ratkaisumekanismit)
- Kokonaisvaltaisuus ja sektorienvälisyys (KMO:n vaikuttavuus muiden sektoreiden linjauksiin)
- Toteutus kumppanuuksien avulla (resurssien suuntaaminen KMO:n/AMO:jen linjausten mukaisesti)
- Jatkuvasti kehittyvä pitkän aikavälin prosessi (seurantatiedon hyödyntäminen, toimijoiden pitkän aikavälin sitoutuminen)
- Tietoisuuden lisääminen metsäasioissa.

Vaikka näissä periaatteissa on saavutettu myös onnistumisia, tulee jatkossa keskittyä erityisesti näiden periaatteiden sisältä löytyvien haasteiden ratkaisemiseen.

Kehittämisehdotukset

KMO-prosessissa tulee keskittyä edellä esitettyjen viiden eniten kehittämistarvetta omaavan periaatteen edistämiseen.

4.3 KMO:N OHJELMALLISUUS OSANA SUOMALAISTA METSÄPOLITIIKKAA

4.3.1 KMO:n rakenne

KMO:n rakenne on sellainen, että ohjelma pystyy periaatteessa hoitamaan sille asetetut tehtävät: KMO yhdistää kansainväliset odotukset ja alueiden tarpeet siten, että kansallinen poliittinen päätöksenteko kykenee osallistumaan prosessiin. Lisäksi KMO on luonut, ja jatkuvasti vahvistaa, toimintatapoja, joilla alueet voivat helpommin keskustella kansallisen tason, siis politiikan laatijoiden kanssa. Sen sijaan tuotannonalan liiketoiminnan kehittämiseen ja kannattavuuden parantamiseen tähtäävät voimavarat ovat ohjelmassa hyvin rajalliset.

KMO:n prosessin osaksi on luotu tulevaisuussuuntautunut toiminto (Metsäalan tulevaisuusfoorumi), jonka tehtävänä on ennakoida toimialan tulevaisuutta päätöksenteon ja linjausten pohjaksi. Uutta tietoa haetaan kehittämishankkeilla.

Kehittämisen-, koe- ja testausalustana toimii METSO - monimuotoisuusohjelma, jonka avulla tuotetaan ja perustellaan uusia käytäntöjä.

Linjaava päätöksenteko on metsäneuvoston (kansallisen tason Metsäneuvosto ja alueellisen tason Metsäneuvostot) tehtävänä. Ohjelman koordinoinnista vastaava MMM tuottaa aikajoin seuranta- ja arviointiaineistoja.

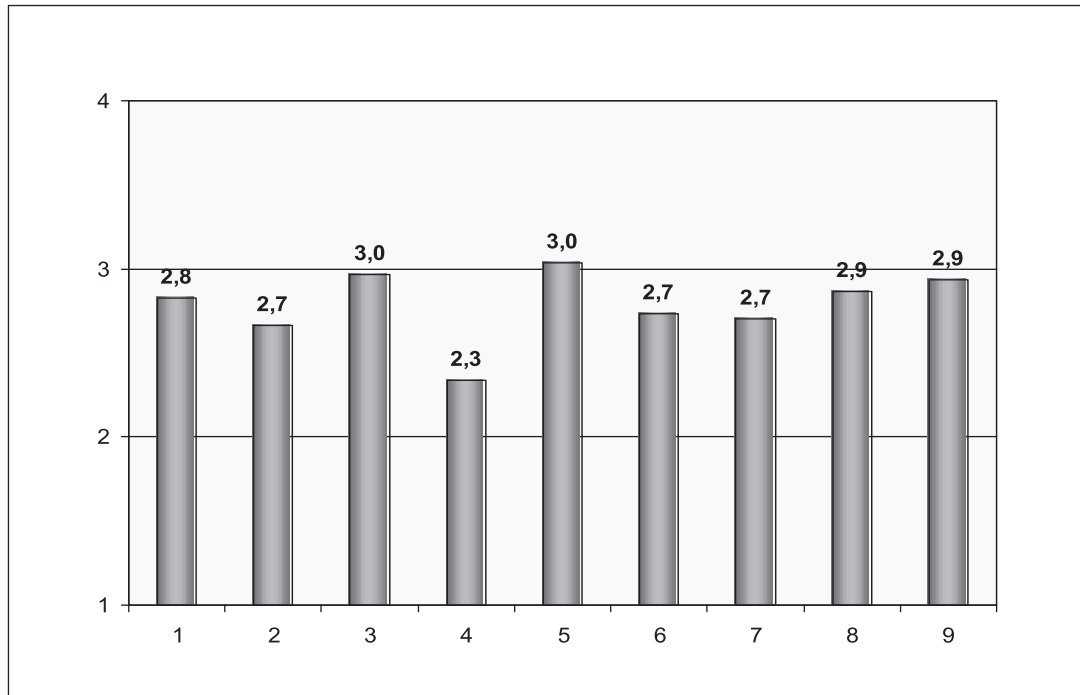
KMO:n toiminta- ja vastuukenttä on laaja. Prosessien läpi katsottuna suurin uhka ohjelman toteutuksessa on sille laaditun toimintatavan aitous. Onko ohjelma sillä tavalla prosessinomainen, että toimijoiden sitoutuminen on riittävä, prosessin ja tulosten seuranta on ajantasainen ja päätöksenteko on aidosti ongelmia ratkova?

On toisaalta ymmärrettävää, että kyseessä on hyvin laajan ja rakenteellisesti raskaan toimialan (klusterin) kehittäminen, jolloin muutaman vuoden seuranta-aika ei ole kokonaisuuden kannalta hyvä. Tavoitteet eivät voi olla lyhyellä aikavälillä kovin mittavia. Tämän vastapainona tulee tarkas-

teluun prosessin tarvitsemat panokset. KMO:n kohdejoukko toimii entisillä ja omilla resursseillaan. Ohjelmalla pyritään suuntamaan toimintoja uudelleen, lisäämään erillisprojekteilla toimialan tietovarantoa ja lisäämään tiedon liikumista ja käytettävyyttä päätöksenteossa.

4.3.2 KMO:n toimivuus

KMO:n yleistä toimivuutta, siis prosessin sujuvuutta, mitattiin kyselyssä yhdeksällä väitteellä. Lisäksi vastaajille annettiin mahdollisuus tehdä esityksiä prosessin kehittämiseksi. Seuraavassa kaaviossa kuvataan vastaajien näkemykset.

1. KMO:n laatimisprosessi on toimiva
2. KMO:lla on riittävä painoarvo suhteessa metsäsektorin valtakunnalliseen merkitykseen
3. KMO-prosessi on edistänyt ministeriöiden välistä yhteistyötä metsäsektoriin liittyvissä kysymyksissä
4. Tulevaisuusfoorumilla on keskeinen merkitys KMO:n edistämisessä
5. METSO:lla on keskeinen asema KMO:ssa
6. KMO ohjaa riittävästi AMO:ia
7. AMO:t toteuttavat hyvin KMO:aa
8. AMO:t huomioidaan KMO:n laatimisessa
9. KMO mahdollistaa alueellisten erityispiirteiden huomioimisen AMO:issa

Kuva 4-1. KMO:n toimivuus (Asteikko: 1=täysin eri mieltä, 2=jokseenkin eri mieltä, 3=jokseenkin samaa mieltä ja 4=täysin samaa mieltä).

Vastaajat suhtautuivat esitettyihin väittämiin positiivisesti. KMO:n laatimisprosessia pidettiin toimivana ja ohjelmalla katsottiin olevan kuta kuinkin riittävä painoarvo suhteessa metsäsektorin valtakunnalliseen merkitykseen. Vastaajat olivat selvästi sitä mieltä, että KMO:n toteuttamiseen liittyvä prosessi on edistänyt ministeriöiden välistä yhteistyötä metsäsektoriin liittyvissä kysymyksissä.

Tulevaisuusfoorumilla ei katsottu tällä hetkellä olevan erityistä, korostunutta merkitystä KMO:n edistämisessä. Sen sijaan METSO:n asema metsäohjelmassa nähtiin keskeiseksi.

KMO:n katsottiin ohjaavan alueellisia metsäohjelmia kohtuullisen hyvin. Vastaajat katsoivat myös alueellisten metsäohjelmien toteuttavan KMO:ta varsin hyvin. Alueelliset metsäohjelmat huomioidaan hyvin KMO:n laadinnassa ja

KMO:n katsottiin mahdollistavan alueellisten erityispiirteiden riittävän huomioimisen alueellisissa metsäohjelmissa.

4.3.3 KMO:n haasteet ja onnistumiset valtakunnan tasolta arvioituna

Kuvassa 4-2 esitetään kansallisen tason (31 vastaajaa) vastaajien priorisoinnit KMO -prosessin tärkeimmistä teemoista ja vähemmän tärkeistä teemoista sekä kuvassa 4-3 tärkeimmistä kehittämishaasteista ja onnistumisista. Tarkastella haluttiin monipuolistaa arviointia ja tuoda esille KMO-AMO -prosessin kehittämisen kannalta oleellisia toiminnallisia kokonaisuuksia ilman suoraa kytkentää Wienin periaatteisiin.

Vastaajat arvottivat 41 väitteen tärkeyttä ja nykyistä tilaa. Numeerisia arvotuksia täydennettiin kyselyn vapaiden vastausten analysoinnilla.

Avoimessa palautteessa nousi esille haasteena myös tarve metsiin liittyvien arvojen sekä metsistä saatavien taloudellisten hyötyjen nykyistä selkeämmästä esiin nostamisesta. Metsistä saatavien tuotannollisten ja ei-tuotannollisten hyötyjen sekä arvojen esille tuomisessa korostettiin realistisuuden vaatimusta.

Kuvassa 4-4 esitetään väitteet, joissa vastausten perusteella tyytyväisyyden/toimivuuden ja aihepiirin tärkeyden välinen "kuilu" on suurin (punaiset pylväät) ja pienin (siniset pylväät).

Tärkeimmät teemat	Vähemmän tärkeät teemat
• Toimijoiden sitoutuminen / sitouttaminen (poliittinen ja toiminnallinen sitoutuminen) • Lainsäädännön ja tehtyjen sitoumusten (kansallinen ja kansainvälinen) noudattaminen • Myönteisen ilmapiirin rakentaminen toimialalle • Toimijoiden yhteistoiminnan lisääminen	• Toimintakulttuurin kehittäminen • Kansalaisvaikuttaminen • Osallistuminen • Toiminnan arviointi

Kuva 4-2. KMO-prosessin tärkeimmät ja vähemmän tärkeät teemat vastaajien mukaan.

Kuva 4-4 (viereinen sivu). Valtakunnallisen kyselyn suurimmat ja pienimmät kuilut.

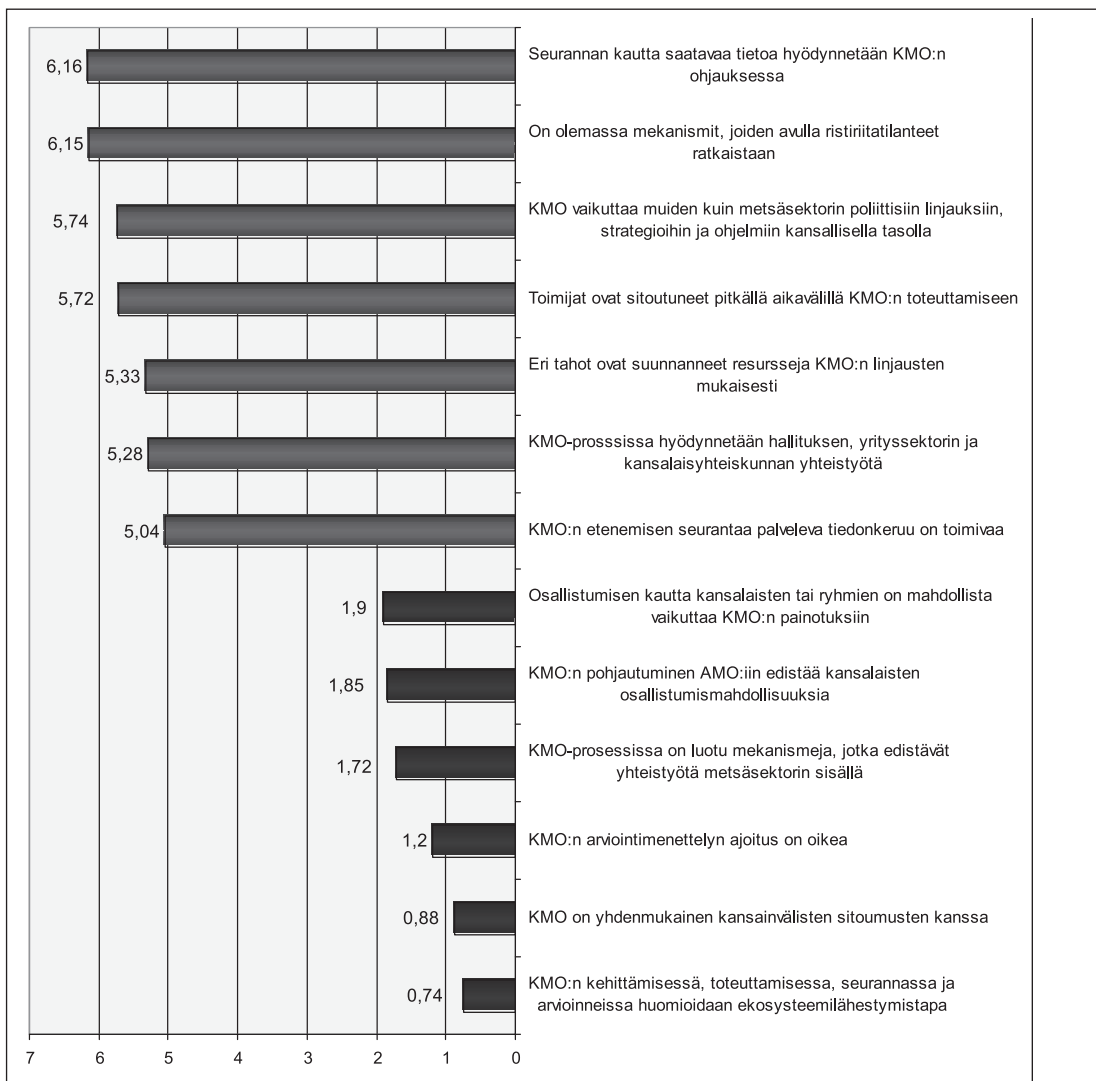
Suurimmat haasteet

- Tiedon hankinta ja toiminnan seuranta
 - tulevaisuussuuntautuneisuuden tärkeys ja siihen liittyvä ennakointi- ja tutkimustiedon hyväksikäytön tehostaminen sekä tätä kautta saatava strategisen otteen vahvistuminen
 - seurannan tulosten pohjalta tehtävien johtopäätösten tekeminen ja asiantuntijoiden käytön lisääminen
- Ristiriitatilanteiden ratkaisu
- KMO:n vaikuttavuus muiden kuin metsäsektorin linjauksiin
- Toimijoiden sitoutuminen (eri hallinnonalojen ja sidosryhmien välisen sitoutumisen ja yhteistyön kehittäminen)
- Hallinnon, yritysten ja kansalaisjärjestöjen kolmikanta

Kunnossa olevat teemat

- Poliittinen sitoutuminen
- Osallistuminen
- Lain ja tehtyjen linjaratkaisujen yhdenmukaisuus; legaalinen tasapaino
- Metsäsektorin sisäinen yhteistoiminta
- Ympäristöajattelun korostaminen

Kuva 4-3. KMO-prosessin suurimmat haasteet ja onnistumiset vastaajien mukaan.

4.3.4 Johtopäätökset ja kehittämisehdotukset

Johtopäätökset

KMO:n ohjelmallisuus on hahmotettavissa varsin toimivaksi nimenomaan kansainvälisen ohjauksen näkökulmasta.

Kun prosesseja suhteutetaan ohjelman kansallisiin tavoitteisiin, havaitaan ainakin yksi epäsuhta. Ohjelman suora ohjausvaikutus teollisuuteen on vähäinen. Ohjelman liiketaloudelliset tavoitteet realisoituvat kuitenkin puuta käyttävän teollisuuden globaalin kilpailukyyn kautta. KMO:n epäsuora vaikutusketju tulisikin olla ohjelmassa selvemmin esillä.

Valtakunnan tasolta katsottuna KMO nähdään varsin positiivisena ja toimivana kokonaisuutena. Eri tavoilla tuli kuitenkin esille joitakin yksiselitteisiä johtopäätöksiä prosessin parantamiseksi. Kiteytettynä johtopäätöksenä on, että KMO:aa tulee kehittää määrätietoisesti reagoivan ja ohjattavan kehittämisohjelman suuntaan. Tässä korostuvat strategisen suunnittelun vahvistaminen, toteutuksen kehittäminen, varsinkin ennakkointitiedon tuottaminen ja lopulta ohjausmekanismien kehittäminen.

On ilmeistä, että Tulevaisuusfoorumin asema on tällä hetkellä jäsentymätön. Foorumi ei ole kyennyt ottamaan prosessissa sille kuuluvaa roolia KMO:n ja varsinkin sen ohjausprosessin tarvitseman tiedon tuottajana ja linjausten tekijänä. Foorumilta kaivataan skenaariopohjaisia strategiataarkasteluja, joita vasten KMO-prosessissa mukana olevat tahot voivat peilata omaa toimintaansa.

KMO:n tuloksekkaan toiminnan kannalta haasteina ovat tiedon hankinta ja toiminnan

seuranta sekä ohjelman luonteeseen keskeisesti kuuluvan kolmikannan kitkatekijät ja toimialan sisäisen verkoston riittämätön toiminta lähinnä sitoutumisen osalta.

Kehittämisehdotukset

Ohjelmassa eriytetään tavoitteiltaan selvästi kestäväen kehityksen globaalin toimintatavan kehittäminen suomalaisen metsätoimialan kehittämisen tavoitteista.

Ohjelman metsäteollisuuteen kohdistuvan ohjausvaikutuksen hahmottamiseksi tulee ohjelman suorat ja epäsuorat vaikutusketjut selventää. Tässä yhteydessä on oleellista näkökulmia ovat teollisuuden intressit, mahdollisuudet ja tehtävät KMO:n toteutuksessa.

Vaikka KMO on perusteiltaan toimiva, tulee sitä määrätietoisesti muokata kehittämisohjelman suuntaan siten, että kehittämistarpeet, panokset, toimenpiteet, tuotokset, tulokset ja vaikutukset ovat hahmotettavissa prosessissa omina loogisina kokonaisuuksinaan. Tähän liittyy myös prosessissa mukana olevien tahojen roolin ja tehtävien selkeä määrittely.

Ohjelmaperusteiseen kehittämiseen kuuluu erottamattomana osana seuranta sekä sen tuloksista tehtävien johtopäätösten prosessoiminen siten, että tarvittavien muutosten tekemiseen on olemassa riittävä tietopohja ja perusteet.

Seurantatieto ja yhdistäminen ennakkointityypiseen tietoon ovat keskeisessä asemassa KMO:n ohjausprosessin toimivuuden kannalta. Ennakkointitiedon hyödyntämisen merkitys kasvaa erityisesti silloin, kun puhutaan skenaariopohjaisista tarkasteluista. Tässä KMO:n strategista otetta vahvistavassa tehtävässä Tulevaisuusfoorumilla tulee olla nykyistä keskeisempi rooli.

Sidosryhmien kommentteja

Alla olevaan laatikkoon on kiteytetty valittuja sidosryhmien kommentteja kehittämishaasteista. Kommentit on poimittu valtakunnan tason kyselyyn osallistuneiden vastauksista.

KMO-prosessin kehittäminen

- Seurannan kautta saatavaa tietoa on perusasioiden osalta olemassa, mutta sitä ei tulkita siten, että tästä aiheutuu tarvetta tehdä muutosehdotuksia. Kun metsäteollisuuden tiedontarve on täytetty, lakkaa aktiivinen pyrkimys järjestelmän parantamiseksi. Vaikka seurannan kautta havaitaan tarvetta muuttaa jotain, esitysten tekeminen ja asioiden valmistelu vie niin pitkän ajan, että tulee vaikutelma asioiden pysähtyneisyydestä. Osin myös keskeisessä seurantatiedossa on ollut puutteita, esimerkiksi sosiaalinen kestävyys virkistyskäytössä.
- Mekanismeja ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen on olemassa, mutta jotkut tahot voivat irrottautua niistä tarvittaessa. Olisi kyettävä luomaan kaikkia osapuolia sitova ratkaisumekanismi. Omien erillisprosessien luominen olisi tässä yhteydessä tarpeen. On kuitenkin määriteltävä ristiriitojen ”taso”; ts. mitä käsitellään KMO:ssa ja mitä erikseen määritellyissä erillisohjelmissa. Joka tapauksessa asian edistämiseksi tarvitaan avointa kanssakäymistä ja keskustelua.
- KMO:n/Metsäneuvoston päätökset eivät ole sitovia, vaikka KMO:n toteutumista seurataankin. Muiden sektoreiden linjauksiin voidaan vaikuttaa hyvillä perusteluilla ja voimakkaalla osallistumisella. Kuitenkin ministeriöt tekevät päätöksensä itsenäisesti omista lähtökohdistaan. Tästä seuraa, että KMO:n vaikuttavuus ei ole riittävällä tasolla. KMO:n olisi yllettävä ministeriöiden strategisten suunnitelmien tasolle, koska tätä kautta on mahdollista aikaansaada todellista vaikuttavuutta resurssien jakautumiseen. KMO:n linjauksia tukevien erityisohjelmien laatiminen edistäisi osaltaan KMO:n vaikuttavuutta.
- Parhaiten KMO:n toteuttamiseen ovat sitoutuneet MMM ja sen alaiset organisaatiot. Muiden ryhmien sitoutuminen on vähäisempää. Kokonaisuudessaan poliittiseen ohjelmaan sitoutumisen aste on tällä hetkellä ”realistinen”. Suurteollisuus on mitä suurimmassa määrin globaali toimija, joka tarkastelee itselleen edullisimpia vaihtoehtoja maailmanlaajuisesti eikä kansallisvaltiotasolla.
- KMO:n linjaukset ovat vaikuttaneet eri tahojen resurssien suuntaamiseen rajallisesti. Ministeriöt suuntaavat resurssejaan ensisijaisesti omien strategisten linjaustensa mukaisesti ja niiden kannalta metsäpolitiikka on yksi näkökulma muiden näkökulmien joukossa. Metsäsektori pohjimmiltaan yksityisenä toimialana toimii omien intressiensä pohjalta. Jatkuva tarkoituksenmukaisten erityisohjelmien laatimisprosessi voisi olla tapa tehostaa eri tahojen resurssien suuntaamista KMO:n linjausten mukaisesti.
- KMO on sinänsä toimiva viitekehys yhteistyölle. Eri tahojen välistä yhteistyötä on kuitenkin syvennettävä, jotta päästään konkreettisten toimien tasolle. Kansalaisyhteiskunta jää helposti yhteistyön ulkopuolelle.
- On punnittava onko KMO:n painopiste politiikan- ja erikoisohjelmien teko- ja toteutusprosessissa vai uusien kehittämismahdollisuuksien etsimisessä, joiden pohjalta käynnistetään metsäneuvoston hyväksi katsomia kehittämishankkeita.

4.4 AMO:N OHJELMALLISUUS OSANA SUOMALAISTA METSÄPOLITIikkaa

4.4.1 AMO:n rakenne

Alueellisten metsäohjelmien (AMO) tehtävänä on toteuttaa KMO. Normaalin ohjelmaprosessin mukaisesti ohjelmallisen alue- tai teema-kehittämisen politiikka tehdään kansainvälisellä ja kansallisella tasolla ja toimenpiteet tehdään alueellisella ja paikallisella tasolla. KMO:n toteutusprosessissa alueelliset metsäohjelmat ovat siis avainasemassa.

Aluenäkökulman tulkinnessa on huomattava KMO:n kaksijakoinen rakenne.

- KMO toimii yhdeltä osaltaan kansainvälisesti koordinoitun kestävän kehityksen politiikan edistämisvälineenä
- KMO näyttäytyy myös Suomen metsätalouden ja osittain metsäteollisuuden kehittämisvälineenä. Kansallisessa kehittämisympäristössä merkittävää kehittämispanostusta toimialalle tulee KMO:n ohi.

Metsätalouden kokonaiskehittämisen kannalta alueellinen toiminta näyttää rakenteellisesti olevan kunnossa. On laadittu alueelliset ohjelmat ja ohjelmille päätöksentekuelimet (metsäneuvostot). Näiden tuottaman tiedon perusteella on rakennettu KMO, joka taas vastaa paitsi kansalliseen tarpeeseen myös kansainväliseen paineeseen.

Alueellisten metsäohjelmien rooli voidaan kiteyttää kaksijakoiseksi:

1. Ohjelmilla on vahvistettu kestävän kehityksen näkökulmaa metsätalouden suunnittelussa ja toteutuksessa; metsätalouden alueellisten toimijoiden tehtävät (vastuualue) laajenivat ohjelmien myötä.
2. Ohjelmilla osoitetaan kehittämisen keskeisiä kohteita. Selvästi uusia panoksia ei kuitenkaan ole käytettävissä, vaan panoksia käytetään kulloisenkin priorisoinnin mukaan. Uusia resursseja tulee käyttöön lähinnä pro-

jektimuotoisen toiminnan kautta. Alueelliset metsäohjelmat ovat siis jossakin määrin toiminnan ohjauksen työkaluja, toimintajärjestelmiä.

Edellä kuvatusta kaksijakoisuudesta johtuen, varsinkin toisen ulottuvuuden vuoksi, alueelliset toimijat pyrkivät hakeutumaan lähelle alueellisen kehittämisen varsinaisia työkaluja, kuten EU:n osarahoittamia tavoiteohjelmia. Tästä seuraa väistämättä tilanne, jossa metsäohjelmien toteuttajat joutuvat kahden ohjauksen alaisiksi: KMO:n ohjauksen ja alueellisten tavoiteohjelmien ohjauksen. Arvioinnin keräämä aineisto osoittaaakin selvästi tämän ohjausjärjestelmän dilemman. Aluetoimijat kantavat huolta omien tarpeittensa välittymisestä vaikuttavasti kansalliselle tasolle. Samalla kaivataan lisää välitöntä alueellista vaikuttavuutta.

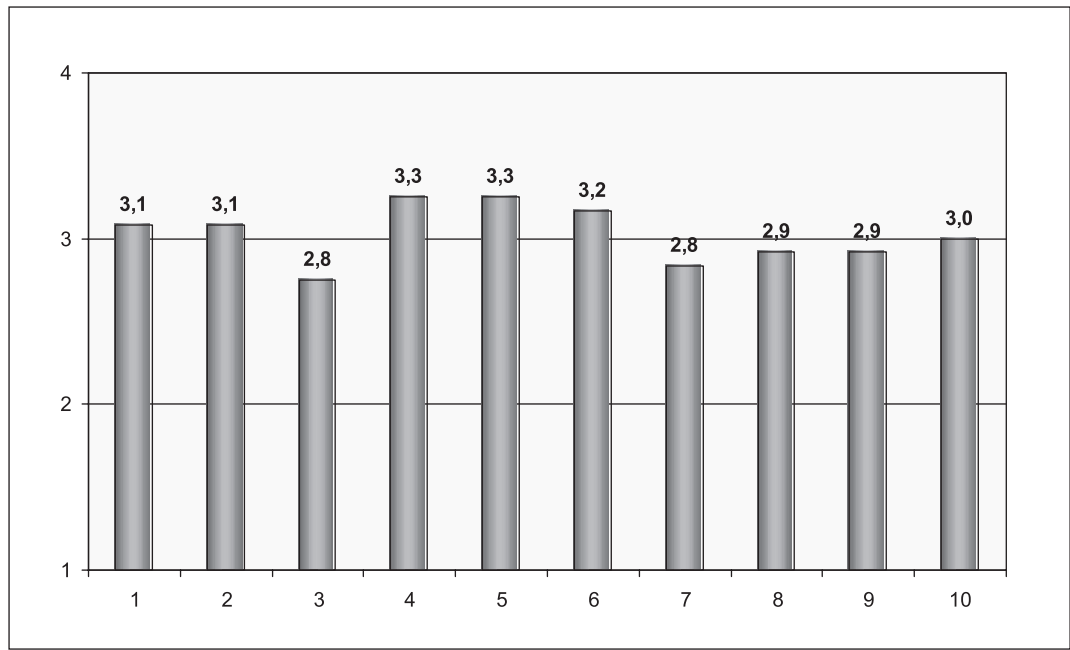
Alueellisten metsäohjelmien prosessin hallinnan (lähinnä toiminnan ohjauksessa) tekee haasteelliseksi ohjauksen kolmikantaisuus. Varsinkin kansalaisjärjestöjen tarpeiden ja näkökulmien yhteensovittaminen lisää toimintajärjestelmän vaatimustasoa.

4.4.2 AMO:n toiminta

Prosessin toimivuutta tarkastellaan AMO:ien ja AMN:jen toimivuuden sekä keskeisten teemojen, kehittämishaasteiden ja onnistumisten avulla. KMO:n suhdetta alueellisiin metsäohjelmiin ja alueellisten ohjelmien toimivuutta, siis alueprosessin sujuvuutta, mitattiin kyselyssä kymmenellä väitteellä. Vastaajien näkemykset on esitetty kuvassa 4-5.

Vastaajat suhtautuivat esitettyihin väitteisiin (KMO:aan) positiivisesti. Merkille pantavaa on myös se, että eroja suhtautumisessa väittämiin on harvinaisen vähän.

KMO:n laatimisprosessi nähtiin alueiden kannalta toimivana. Myös alueellisten metsäohjelmien katsottiin toteuttavan hyvin kansallista metsäohjelmaa. Vastaajien mielestä alueelliset metsäohjelmat huomioidaan kutakuinkin riittävästi KMO:n laatimisessa ja toisaalta nähtiin,

1. KMO:n laatimisprosessi on toimiva alueiden kannalta
2. AMO:t toteuttavat hyvin KMO:a
3. AMO:t huomioidaan riittävästi KMO:n laatimisessa
4. KMO ohjaa riittävästi AMO:ia
5. KMO antaa riittävästi liikkumavaraa alueellisten erityispiirteiden huomioimisen AMO:issa
6. AMO:n laadintaprosessi on selkeä
7. AMO:lla on riittävä painoarvo suhteessa metsäsektorin alueelliseen merkitykseen
8. AMO on selkeästi huomioitu alueellisessa kehittämiskokonaisuudessa
9. AMO ohjaa riittävästi metsäsektorilla tapahtuvaa alueellista hanketoimintaa
10. AMO täydentää alueiden kehittämisohjelmia

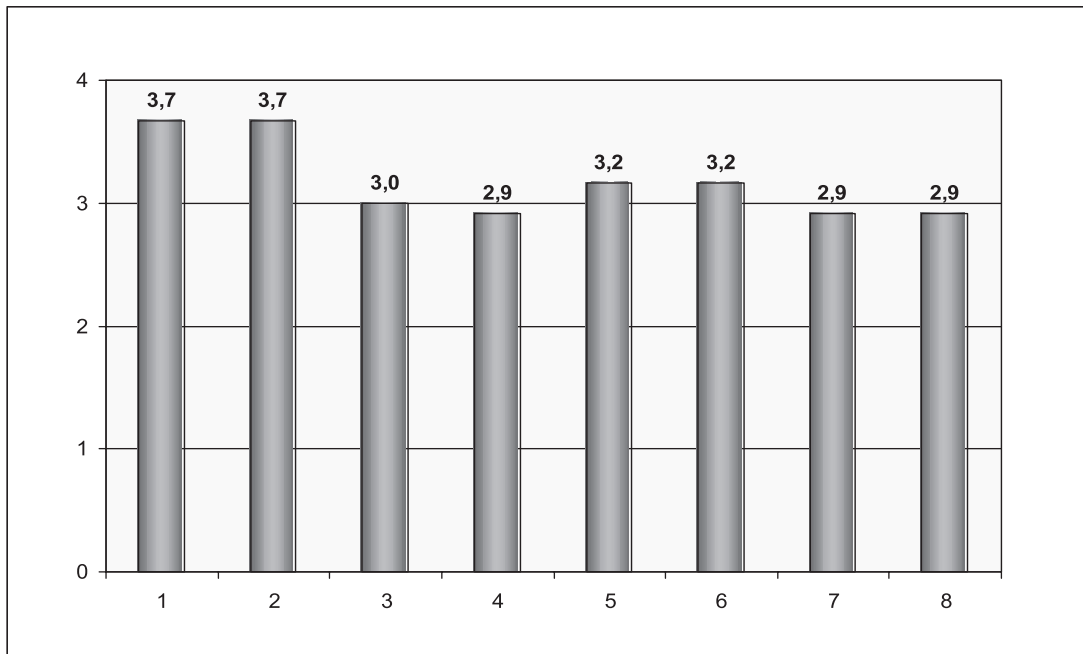
Kuva 4-5. Alueellisten metsäohjelmien toimivuus (Asteikko 1=täysin eri mieltä, 2=jokseenkin eri mieltä, 3=jokseenkin samaa mieltä ja 4=täysin samaa mieltä).

että KMO ohjaa riittävästi alueellisia metsäohjelmia. Vastaajien mielestä KMO antaa riittävästi liikkumavaraa alueellisten erityispiirteiden huomioimiseen. Myös alueellisten metsäohjelmien laadintaprosessi koettiin selkeäksi.

Vastaajat katsoivat alueellisten metsäohjelmien painoarvon olevan tasapainossa metsäsektorin alueellisen merkityksen kanssa. Alueellisten metsäohjelmien huomioiminen alueellisessa kehittämiskokonaisuudessa on myös varsin hyvällä

tasolla. Vastaajat katsoivat alueellisten metsäohjelmien ohjaavan kutakuinkin riittävästi metsäsektorilla tapahtuvaa alueellista hanketoimintaa. Alueelliset metsäohjelmat täydentävät jokseenkin hyvin alueiden kehittämisohjelmia.

Osana alueellisen toiminnan tarkastelua täsmennettiin myös alueellisten metsäneuvostojen (AMN) asemaa. Seuraavassa esitetään tiivistetty tulkinta metsäneuvostojen toimivuudesta osana alueellisia metsäohjelmia (Kuva 4-6).

1. Alueen keskeiset tahot ovat mukana AMO:n laatimisprosessissa
2. Alueen keskeiset tahot ovat mukana AMN:ssa
3. AMN:lla on riittävä painoarvo yhtenä toimijana alueellisessa kehittämistyössä
4. AMN:n asema on selkeä alueellisessa kehittämistyössä
5. AMN koordinoi AMO:n ja muiden alueellisten ohjelmien yhteensovittamista
6. AMO-prosessi on edistänyt aluekehittämistyössä mukana olevien tahojen yhteistyötä
7. AMO on integroitu osaksi maakuntasuunnitelmaa
8. AMN:sta on aidosti muodostunut koko metsäsektoria edustava toimija

Kuva 4-6. Alueellisten metsäneuvostojen toimivuus (Asteikko 1=täysin eri mieltä, 2=jokseenkin eri mieltä, 3=jokseenkin samaa mieltä ja 4=täysin samaa mieltä).

Tässäkin asiakokonaisuudessa vastaajat suhtautuivat väitteisiin positiivisesti ja erot näkemyksissä olivat pienet.

Vastaajat kokevat, että alueen keskeiset tahot ovat olleet mukana alueellisen metsäohjelman laatimisessa ja edustettuina alueellisessa metsäneuvostossa. Alueellisten metsäneuvostojen painoarvo ja asema alueellisessa kehittämistyössä yleensä ml. alueellisten kehittämisohjelmien laatiminen, on hyvällä tasolla.

Alueelliset metsäneuvostot koordinoivat onnistuneesti alueellisten metsäohjelmien ja muiden alueellisten ohjelmien yhteensovittamista. Alueellisen metsäohjelman toteuttamiseen liittyvä prosessi on selvästi edistänyt aluekehittämistyössä mukana olevien tahojen välistä yhteistyötä. Alueellisten metsäohjelmien integroiminen osaksi maakuntasuunnitelmaa on onnistunut, kuten myös alueellisten metsäneuvostojen muo-

dostuminen koko metsäsektoria edustavaksi toimijaksi.

4.4.3 AMO:n haasteet ja onnistumiset aluetasolta arvioituna

Kuvassa 4-7 esitetään alueellisen tason (14 vastaajaa) vastaajien priorisoinnit KMO - AMO -prosessin tärkeimmistä teemoista ja vähemmän tärkeistä teemoista sekä kuvassa 4-8 tärkeimmistä kehittämishaasteista ja onnistumisista. Tällä tavoin haluttiin monipuolistaa arviointia ja tuoda esille KMO-AMO -prosessin kehittämisen kannalta oleellisia toiminnallisia kokonaisuuksia ilman suoraa kytkentää Wienin periaatteisiin.

Vastaajat arvottivat 40 väitettä niiden tärkeyden ja nykyisen laatutason perusteella. Numeerisia arvotuksia täydennettiin kyselyn vapaiden vastausten analysoinnilla.

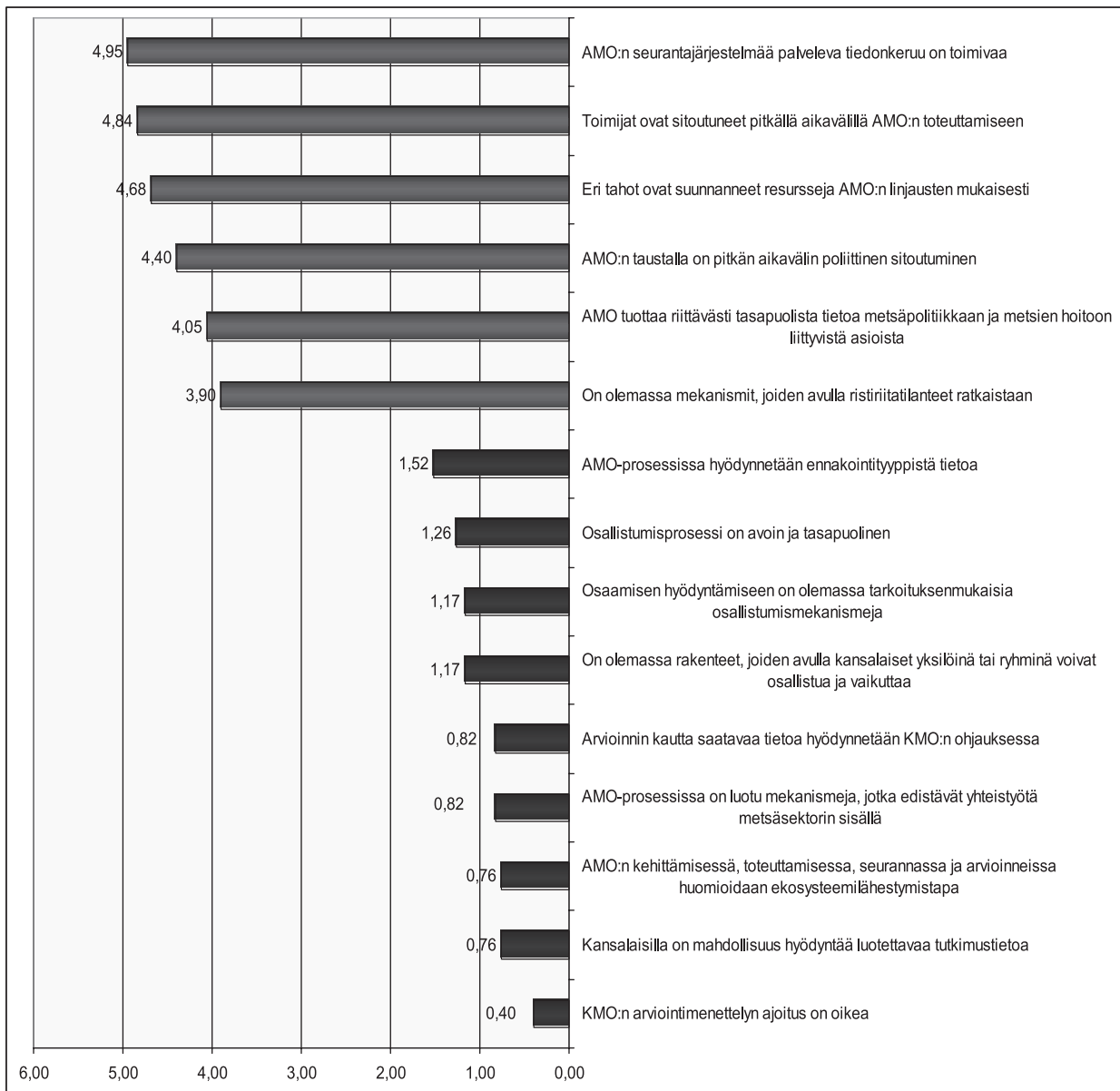
Tärkeimmät teemat	Vähemmän tärkeät teemat
• Myönteinen ilmapiiiri metsien kestäväälle käytölle • Kansalaisvaikuttaminen, osallistuminen • Seuranta ja sen tarvitseman tiedon tuottaminen • Toimijoiden ja politiikkojen sitoutuminen • Kansallisten ja alueellisten tarpeiden yhteensovittaminen	• Poliittiset linjaukset • Luonnon monimuotoisuus, ekosysteemijajattelu • Toimintakulttuurin ja kumppanuuden kehittäminen • Uuden tiedon ja osaamisen tuottaminen

Kuva 4-7. KMO-AMO -prosessin tärkeimmät ja vähemmän tärkeät teemat vastaajien mukaan.

Suurimmat haasteet	Kunnossa olevat teemat
• Toimijoiden ja poliittinen sitoutuminen • eri tahojen osallistumista ohjelman laadintaan sekä toimenpanoon tulee tehostaa • AMO tulee sovittaa nykyistä selkeämmin osaksi alueellista kehittämistoimintaa. • Prosessin seuranta ja sen tarvitsema tiedon hankinta; tiedon tuottaminen yleensä • Resurssit ja niiden suuntaaminen • Ristiriitatilanteiden ratkaiseminen • metsätalouden ja muiden metsänkäyttömuotojen sekä luonnonsuojelun intressiristiriitojen sovittelua on edelleen tehostettava. • päätöksentekoa on avattava myös muille kuin metsätaloustoimijoille	• Metsäsektorin sisäinen yhteistyö • Ekosysteemilähestymistavan huomioiminen • Osallistuminen, kansalaisten vaikutusmahdollisuus • Sisäiset (alue)verkostot

Kuva 4-8. KMO-AMO -prosessin suurimmat haasteet ja onnistumiset vastaajien mukaan.

Kuvassa 4-9 esitetään väitteet, joissa vastausten perusteella tyytyväisyyden/toimivuuden ja aihepiirin tärkeyden välinen “kuilu” on suurin (punaiset pylväät) ja pienin (siniset pylväät).

Kuva 4-9. Alueellisen kyselyn suurimmat ja pienimmät kuilut.

4.4.4 Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset

Johtopäätökset

Ohjelman rakenne alhaalta ylös on periaatteessa oikea; ohjelma noudattaa yleiseurooppalaista kehittämisformaattia. Ohjelman rakenne on sellainen, että tarvemäärittely, suunnittelu, toteutus ja ohjaus ovat periaatteessa mahdollisia.

KMO:n rakentamistapa on perusteiltaan toimiva. Tulee kuitenkin pitää huolta siitä, että alueiden erityispiirteet ja erityisluonne eivät häviä AMO:issa ”ylhäältä” tulevan ohjauksen (tiedonkeruu, raportointi) vuoksi.

Ohjelmallisen kehittämisen prosessin hallinnan kannalta on tärkeää, että suorittavalla tasolla (alueet) toimijat kokevat tekevänsä alueen ja sen elinkeinon kannalta oikeita asioita. Samalla on tärkeää, että alueilla tärkeiksi koetut asiat saavat käyttöönsä toteutukseen tarvittavat panokset.

AMO:ien alueellisen vaikuttavuuden kannalta on täysin oleellista kuinka se kyetään integroidaan osaksi ohjelmaperusteista EU-osarahoitteista kehittämiskokonaisuutta. Tässä yhteydessä alueellisten metsäneuvostojen rooli on ratkaiseva. Vaikka AMN:jen asema on varsin selkeä alueellisen kehittämisen kentässä, on havaittavissa tarvetta niiden toiminnan tason edelleen kehittämiseen.

AMN:t tarjoavat nykyisellään erinomaisen foorumin eri tahojen väliselle yhteistyölle ja näkökulmia avartavalle keskustelulle. Tästä on kuitenkin edettävä seuraavaan vaiheeseen eli konkreettiseen tekemiseen. Konkreettisuuden lisääntymisestä on olemassa positiivisia merkkejä ja tätä pyrkimystä tulee edelleen tehostaa. AMN:issa jo tehty työ mahdollistaa tämän.

AMO-prosessin hallinnan tekee haasteelliseksi ohjauksen kolmikantaisuus. Erityisesti kansalaisjärjestöjen tarpeiden ja näkökulmien yhteensovittaminen lisää toimintajärjestelmän vaatimustasoa. Yksi haaste onkin kaikkia osapuolia sitovien ongelmratkaisumenettelyjen luominen. Riittävä sosiaalinen pääoma, toimijoiden välinen luottamus, on aluetasolla tuloksekkaan toiminnan edellytys.

AMO:ien ja AMN:jen toimivuus ovat kyselyn perusteella korkealla tasolla; jopa niin korkealla, että se herättää hämmästyksiä. Vastausten perusteella KMO:n laatimisprosessi ja toteutustapa ovat onnistuneet hyvin. Myös AMN:jen asema ja painoarvo alueellaan ovat korkealla tasolla. Voidaan siis sanoa, että KMO-prosessin aluetasolla (toteuttajatasolla) nähdään ohjelma hyvin toimivana kokonaisuutena suhteessa KMO:n omiin tavoitteisiin.

Aluetasolla katsotaan kestävän kehityksen näkökulmien, kansalaistoiminnan vaikuttavuuden ja laajemminkin vuorovaikutusjärjestelmien olevan kunnossa. Kuitenkin samassa yhteydessä annetaan selviä viitteitä siitä, että ristiriitatilanteiden purkamiseen tarvitaan työkaluja ja menetelytapoja.

Kehittämistarvetta on selvästi myös toimijoiden sitoutumisessa, toiminnan resursoinnissa ja taloudellisten arvojen esille nostamisessa. Prosessin seuranta ja toimialaan liittyvän tiedon hankinta nähdään alueilla kehittämiskohteena.

KMO:n integroituminen osaksi alueellista kokonaiskehittämistä nähdään selvänä haasteena. Aluetoimijat haluavat, että keskeisen elinkeinon kehittäminen on samalla myös osa alueellista kehittämistä. Tätä pyrkimystä tukee luonnollisesti KMO:n oma ”resurssipula”, joka lisää metsäalan toimijoiden kiinnostusta alueellisia kehittämisohjelmia kohtaan.

Kehittämis ehdotukset

AMN:jen tulee systemaattisesti tavoitella nykyistä suurempaa konkreettisuuden ja vaikuttavuuden tasoa toiminnassaan. Käytännössä tämä tarkoittaa AMO:ia tukevien hankkeiden suunnittelua ja ennen kaikkea toteuttamista. Hanke suunnittelun ja konkreettisen toteuttamisen välisiä aikaviivettä on lyhennettävä.

Kolmikantaperiaate ristiriitatilanteiden ratkaisumenettelyssä lisää toimintajärjestelmän vaatimustasoa. Keskeistä on kaikkia osapuolia sitovien ongelmratkaisumenettelyjen luominen.

Ristiriitatilanteiden purkamiseen tarvittavat välineet ja rakenteet ovat periaatteessa olemassa.

Ongelmana on kehittää sellaiset ristiriitatilanteiden ratkaisumekanismit, jotka todella sitovat kaikkia osapuolia.

Toimijoiden sitoutuminen AMO:ien toteuttamisen ei ole riittävän korkealla tasolla. Todellista sitoutumista ja keskinäistä luottamusta kohottavia toimia on edistettävä. Yksi tapa edistää tätä kehitystä on panostaa systemaattisesti konkreettisten yhteishankkeiden toteuttamiseen. Tätä kautta myös eri tahojen resursointi suuntautuisi AMO:n linjausten mukaisesti.

Metsäteollisuus on saatava nykyistä kiinteämmin mukaan AMO-prosessiin.

Prosessin seuranta ja toimialaan liittyvän tiedon hankinta nähdään alueilla kehittämiskohteenä. Tarve liittyä lähinnä muun kuin metsäteollisuuden tarvitseman tiedon laadulliseen monipuolistamiseen, esim. metsätalouden aluetaloudellinen merkitys ja vaikuttavuus.

AMO:illa on varsin selkeä asema alueellisessa kehittämistoiminnassa. Tätä asemaa on edelleen vahvistettava integroimalla AMO:t tiiviisti osaksi alueellista kokonaiskehittämistä siten, että AMO:ien rooli hanketoimintaa suuntaavana ohjelmana vahvistuu.

4.5 POHJOIS-POHJANMAAN CASE

4.5.1 Pohjois-Pohjanmaan metsäneuvoston ryhmähaastattelu

Toimeksiannon mukaisesti arvioinnissa haluttiin vielä erikseen vahvistaa alueellista näkökulmaa KMO:n toteutusprosessissa. Tämä tapahtui Oulussa 18.3.2005 suoritetulla Pohjois-Pohjanmaan metsäneuvoston ryhmähaastattelulla, jossa käsiteltiin teemoja, jotka oli lähetetty etukäteen haastateltaville. Seuraavassa on kiteytys haastattelussa esiin nousseista asioista.

Teema 1. Alueellisen metsäneuvoston toiminta ja suhde kansalliseen metsäneuvostoon

- Tiedonkulku alueellisen metsäneuvoston ja kansallisen metsäneuvoston välillä toimii varsin hyvin
- Alueiden tuottama tieto on pohjana valtion tasolla tapahtuvassa suunnittelussa
- Keskeiset tavoitteet määritellään ylhäältäpäin, mutta alueet itse määrittelevät ohjelman sisällön; eri alueiden ohjelmien sisällöt ovat tosin varsin samankaltaiset
- Metsäteollisuuden sitoutuminen AMO:aan on varsin vähäinen, koska teollisuuslaitokset toimivat omien intressiensä mukaisesti
- Käytännössä toimitaan teollisuuden/markkinoiden ehdoilla.

Teema 2. Tulevaisuusfoorumin toiminta alueen näkökulmasta

- Tulevaisuusfoorumin toiminnalla voidaan katsoa olevan välillistä vaikutusta alueelle metsäsektorin yleisten edellytysten edistäjänä
- Viestintä toiminnasta ei ole onnistunut parhaalla mahdollisella tavalla
- Toimintaan olisi saatava enemmän alueellista näkökulmaa
- Tulevaisuusfoorumin tuottama tieto on liian pirstaleista ja yleisellä tasolla liikkuvaa, jotta sitä voidaan alueella hyödyntää
- Tulevaisuusfoorumin toiminnalla tulisi olla suurempi hyödynnettävyys koulutuksen näkökulmasta.

Teema 3. Kolmikantaperiaatteen (julkiset organisaatiot, yksityissektori ja kansalaisjärjestöt) toimivuus

- Kolmikantaperiaatteen avulla voidaan lieventää eri intressitahojen välisiä ristiriitoja
- Ristiriitoja aiheuttavat tilanteet tulevat pysymään akuutteina jatkossakin ja aluetasolla on opittava toimimaan tämän asian kanssa
- Alueellisen metsäneuvoston (AMN) ja järjestöjen välinen yhteistyö ja neuvottelukäytännöt ovat positiivinen asia ja menettely on tullut jäädäkseen
- Kaikin osin järjestötoiminta ei ole parlamentaarisen valvonnan piirissä, mutta tästäkään huolimatta keskusteluyhteyttä ei tule katkaista
- Joissakin asioissa metsäsektorin ja järjestöjen näkemyksissä on tapahtunut lähentymistä.

Teema 4. Alueellisen metsäohjelman ja kansallisen metsäohjelman välinen suhde

- AMO:n ja KMO:n välinen suhde on toimiva
- AMO antaa mahdollisuuden viestiä KMO:aan
- KMO antaa alueille toimintavapautta, mutta kannustaako löytämään alueellisia erityispiirteitä
- AMO:n ja KMO:n vuorovaikutuksen syntymisessä on keskeistä, että KMO:n edustajat vierailevat alueellisissa metsäneuvostoissa

Teema 5. Tutkimus- ja seurantatiedon hyödyntäminen

- Metsävaratiedot ovat pääosin kunnossa
- Räätelöityjä palveluita/metsävaratietoja tulisi olla saatavissa nykyistä paremmin ja edullisemmin (esim. eri aluetasolle kohdistuva tieto)
- Metsätalouden perustietojen saatavuus on jokseenkin kunnossa, joskin tiedollisia aukkoja on olemassa liittyen yrittäjyyteen ja luontomatkailuun (tilanne on parantumassa)
- Metsätalouden merkitys aluetaloudessa on vielä ”hämärän peitossa”
- Metsäntutkimuksen tulosten hyödyntämisessä on edelleen kehittämistä

Teema 6. Alueellisen metsäneuvoston asema

- AMN:ssa käydään hyvää ja rakentavaa keskustelua, mutta tästä on edettävä konkreettisten toimien tasolla
- Konkretiaan eteneminen on tärkeää, koska AMN:n asema ja merkitys alueella muotoutuvat konkreettisen toiminnan kautta
- AMN:n painoarvo alueella ei ole riittävä, koska sitoutuminen ei ole sillä tasolla kuin sen pitäisi olla
- AMN:n näkyvyyttä ulospäin tulisi edistää
- AMO:n ja EU-ohjelmien välinen yhteys on toimiva
- AMO:n pohjalta on syntynyt alueellista hanketoimintaa
- Konkreettiseen hanketoimintaan asti eteneminen vie kuitenkin niin paljon aikaa, että ”ulkopuolelta” tarkasteltuna AMO:n merkitystä hankkeen syntymiseen ei nähdä

4.5.2 Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset

Johtopäätökset

AMN:n ja KMN:n välinen suhde toimii varsin hyvin. Keskeistä tuon suhteen vaalimisessa on kansallisen ja aluetason toimijoiden henkilökohmainen kanssakäyminen. AMN:n roolin edelleen kehittämisen kannalta on tärkeää, että toiminnassa päästään enenevässä määrin konkreettisten toimien tasolle, koska tätä kautta AMN lunastaa paikkansa alueellisessa kehittämistoiminnassa. Metsäteollisuuden tietty sitoutumattomuus AMO:aan nähdään olemassa olevana realiteettina, mikä juontaa juurensa teollisuuden toimimisesta globaaleilla markkinoilla. AMO:n ja KMO:n välinen suhde on myös varsin toimiva.

Tulevaisuusfoorumi ei ole onnistunut viestimään itsestään ja tarjoamistaan hyödyistä riittävästi alueelle. Alueella koetaan myös, että sen tuottaman tiedon käyttökelpoisuus alueen kannalta on varsin vähäinen, johtuen tiedon pirstaleisuudesta ja yleisluontoisuudesta. Kolmikantaperiaate on varsin toimiva järjestelmä, joka on tullut alueelle jäädäkseen. Vuorovaikutus on auttanut eri osapuolia ymmärtämään toistensa näkökantoja, ja siten lieventänyt ristiriitatilanteiden vakavuutta.

Metsätalouden perustietojen saatavuus on jokseenkin kunnossa, joskin sisällöllistä parantamista on edelleenkin, esimerkiksi yrittäjyyteen ja luontomatkailuun liittyen. Myös metsätalouden aluetaloudellisista vaikutuksista tarvitaan lisätietoa. Räätelöidyn tiedon tarve on olemassa.

AMO:n ja EU-ohjelmien välinen yhteys toimii ja AMO:n pohjalta on syntynyt hanketoimintaa.

Konkreettiseen hanketoimintaan asti eteneminen on kuitenkin niin hidasta, että ulkoapäin tarkasteluna AMO:n yhteyttä hanketoiminnan syntymiseen ei havaita.

Kehittämisehdotukset

AMO:n alueellisen vaikuttavuuden lisäämiseksi ja AMN:n roolin vahvistamiseksi toiminnassa on edettävä selkeästi konkreettisen hanketoiminnan toteuttamisen tasolle.

Tulevaisuusfoorumin on kohennettava viestintäänsä alueiden suuntaan ja kyettävä jatkossa nykyistä paremmin huomioimaan alueiden tiedontarpeet. Koottuna näistä tarpeista voisi muodostaa aihioita, jotka olisivat kiinnostavia alueiden kannalta.

“Vaikeusasteestaan” huolimatta ristiriitojen ratkaisun kolmikantaperiaate on varsin toimiva

ja tarpeellinen. Järjestelmää on kehitettävä siten, että tehdyt päätökset todella sitovat kaikkia osapuolia.

Vaikka metsätalouden perustietojen saatavuus on jokseenkin kunnossa, sisällöllistä parantamistarvetta on olemassa esimerkiksi yrittäjyyteen ja luontomatkailuun liittyen. Myös metsätalouden aluetaloudellisista vaikutuksista tarvitaan lisätietoa. Räättälöidyn tiedon tarve on ilmeinen.

AMO:n ja EU-ohjelmien välisen yhteyden toimivuudesta huolimatta konkreettiseen hanketoimintaan asti eteneminen tapahtuu liian hitaasti; jopa niin, että ulkoapäin tarkasteluna AMO:n yhteyttä hanketoiminnan syntymiseen ei havaita. Tämä ei ole AMN:n kannalta toivottava tilanne, koska uskottavuus ja painoarvo vahvistuvat konkreettisen toiminnan kautta. Tästä syystä ponnisteluja konkreettisen hanketoiminnan synnyttämiseksi on tehostettava.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 OHJELMAN PÄÄTAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

Tavoitteiden saavuttamisessa on edistytty ohjelmakaudella monella osa-alueella, mutta lähes kaikissa tavoitteissa on osa-alueita, joiden toteutuminen vuoteen 2010 mennessä näyttää epävarmalta. Näiden osalta KMO:n keinovalikoimaa tulisi laajentaa.

Osa tavoitteista (”metsistä virkistystä ja luonnontuotteita”, ”metsäosaamista vahvistetaan”, ”Suomi on aktiivinen kansainvälisessä metsäpolitiikassa”) on asetettu niin yleisellä tasolla, että niiden toteutumisen yksityiskohtainen arviointi on vaikeaa.

Toteutuneet tavoitteet

”Metsäteollisuudella kasvumahdollisuuksia” - tavoitteen osalta kotimaisen puun käyttö on kasvanut tavoitteen mukaisesti vuosien 1995–1999 keskiarvoon verrattuna. Jatkossa puun käytön kasvattaminen on kuitenkin haasteellista metsäteollisuuden toimintaympäristön muutoksista johtuen.

”Metsätalous kannattaa ja työllistää” - tavoitteen osalta energiapuun käyttö on lisääntynyt pääosin tavoitteen mukaisesti. Hakkuukertymä on kasvanut tavoitteen mukaisesti vuosien 1995–1999 keskiarvoon verrattuna, mutta jatkossa hakkuukertymän kasvattaminen on haasteellista, mikäli puun käyttö ei kasva merkittävästi ja puun tuonti säilyy korkealla tasolla tai lisääntyy.

”Ekologinen kestävyys turvataan” - tavoitteen osalta on edetty mm. laatimalla ja toimeenpanemalla METSO-monimuotoisuusohjelmaa, toteuttamalla luonnonsuojeluohjelmia sekä rahoittamalla tutkimus- ja kartoitustoimintaa.

”Metsät hoidetaan hyvin” - tavoitteen osalta metsälannoitus, metsäautoteiden perusparannus ja pääpiirteittäin myös nuoren metsän hoito ovat lisääntyneet tavoitteiden mukaisesti.

”Metsistä virkistystä ja luonnontuotteita” -tavoitteen osalta voidaan todeta, että metsien

monikäytön huomioon ottaminen metsäsuunnittelussa ja metsänhoito-ohjeissa sekä toimenpiteiden toteutuksessa on lisääntynyt. (Toisaalta joidenkin sidosryhmien mielestä metsäsuunnittelua ja neuvontaa tulisi vielä monipuolistaa). Luontomatkailuelinkeino on kasvanut voimakkaammin kuin matkailu keskimäärin.

”Metsäosaamista vahvistetaan” - tavoitteen osalta voidaan todeta, että yleisesti metsäosaaminen on Suomessa korkealla tasolla. Tulevaisuusfoorumin perustaminen on positiivisesti vaikuttanut ennakoivuuteen metsäalalla.

”Suomi on aktiivinen kansainvälisessä metsäpolitiikassa” - tavoitteen mukaisesti Suomi on osallistunut kansainväliseen, EU-tason ja kahdenväliseen yhteistyöhön ja rahoittanut erilaisia prosesseja ja hankkeita. Lisäksi suomalaisia metsäalan asiantuntijoita toimii merkittävässä kansainvälisissä tehtävissä.

Puutteet tavoitteiden toteutumisessa

”Metsäteollisuudella kasvumahdollisuuksia” - tavoitteen osalta puutuotteiden viennin arvo ei ole kehittynyt tavoitteen mukaisesti mm. puutuoteteollisuuden kiristyneen kilpailun vuoksi. Lisäksi kotimaisen puun käyttö ei ole kasvanut KMO:n ohjelmakauden aikana. Pääasialliset syyt toteutuneeseen kehitykseen ovat kotimaisen puun saatavuus/hintakilpailukyky ja tuontipuun käytön kasvu sekä muutokset metsäteollisuuden toimintaympäristössä. Jatkossa KMO:n tulisi etsiä keinoja metsäsektorin ja -teollisuuden kilpailuvyön edistämiseksi.

”Metsätalous kannattaa ja työllistää” - tavoitteen osalta hakkuukertymä ei ole kasvanut KMO:n ohjelmakauden aikana. Pääasialliset syyt toteutuneeseen kehitykseen ovat samat kuin yllä mainitussa tavoitteessa. KMO:n tulisi tulevaisuudessa aktiivisesti pyrkiä puuntuotantokustannusten alentamiseen tähtääviin toimenpiteisiin.

”Ekologinen kestävyys turvataan” - tavoitteesta ollaan jäämässä jälkeen suojeluohjelmien

toteuttamisessa sekä metsätalouden typpihuuh-
touman vähentämisessä. Lisäksi KMO:ssa tavoit-
teeksi asetettua lähivuosien Etelä-Suomen, Oulun
läänin länsiosan ja Lounais-Lapin metsiensuo-
jelman tavoite-, rahoitus- ja toimintaohjelmaa ei
ole vielä laadittu. Suunnitelmat toimenpiteiden
korjaamiseksi ovat jo olemassa: YM tekee ehdo-
tuksen suojeleohjelmien toteuttamisesta syksyllä
2005, edellytyksiä vesiensuojeluun pyritään pa-
rantamaan rahoituslain uudistuksen yhteydessä
niin ikään vuonna 2005 ja päätös uuden suoje-
leohjelman tarpeesta tehdään vuonna 2007. Ta-
voitteenasettelussa olisi myös realistista todeta,
että nyt toteutettavien toimenpiteiden vaikutus ei
välttämättä ole nähtävissä ohjelmakaudella vaan
vasta pitemmällä aikavälillä.

“Metsät hoidetaan hyvin” - tavoitteen osalta
ensiharvennus ja kunnostusojitus eivät ole lisään-
tyneet tavoitteen mukaisesti. Pääasialliset syyt
ensiharvennusten osalta on tuontipuun käytön
kasvu ja kotimaisen kuitupuun hintakilpailukyky
sekä kunnostusojituksen osalta ojitetuilla soil-
la kasvaneen puun huono menekki ja siten met-
sänomistajien taloudellisten kannustimien puute.
Tavoitteen “metsät hoidetaan hyvin” yhteydessä
tulisi jatkossa huomioida metsänomistajien eri-
laiset metsänhoidolliset tavoitteet sekä metsäte-
ollisuuden ja -talouden toimintaympäristön muu-
tosten vaikutus puuntuotantostrategioihin ja eri
metsänhoitomien menetelmien tarpeellisuuteen.

“Metsistä virkistystä ja luonnontuotteita”
- tavoitteen osalta puutteita on havaittavissa
virkistys- ja retkeilyalueiden määrärahojen riit-
tävydessä sekä monikäyttöön liittyvässä tieto-
pohjassa. Lisäksi alan hallinnon vastuukysymyk-
set ovat edelleen ratkaisematta. Syitä puutte-
isiin ovat alan hajanaisuus, selkeän vastuunjaon
puuttuminen sekä tavoitteenasetannan ja keino-
valikoiman ohuus. Tulevaisuudessa KMO:n tuli-
si edesauttaa vastuunjaon syntymistä ja tuottaa
konkreettisia toimenpide-ehdotuksia alan kehit-
tämiseksi.

“Metsäosaamista vahvistetaan” - osalta tär-
keimmät kehittämissuhteet ovat koulutuksen
ja tutkimuksen monipuolistaminen ja laaja-alais-
taminen, kansainvälisen metsäviestinnän vahvis-

taminen sekä tulevaisuuden ennakkoinnin edelleen
kehittäminen.

“Suomi on aktiivinen kansainvälisessä metsä-
politiikassa” - tavoitteen osalta on havaittavissa,
etteivät kehitysyhteistyön määrärahat ole kehit-
tymässä Suomen kehityspoliittisen ohjelman mu-
kaisesti.

5.2 KANSALLISILLE METSÄOHJELMILLE MÄÄRITETTYJEN PERIAATTEIDEN NOUDATTAMINEN

Kyselytutkimukseen osallistuneilla on varsin
positiivinen kuva 11 Wienin periaatteen toteutu-
misesta KMO -prosessissa sekä valtakunnallisella
että alueellisella tasolla. Onnistumisia on saavu-
tettu osallistumiseen, yhteistyöhön ja kumppa-
nuuteen, osaamiseen, yhdenmukaisuuteen kan-
sallisten sitoumusten kanssa ja ekosysteemilähes-
tymistavan huomioimiseen liittyvissä periaatteis-
sa.

Kehittämistarpeet kohdistuvat osittain samoi-
hin periaatteisiin kuin onnistumisetkin. Kehittä-
mistarpeina havaittiin etenkin ristiriitatilanteiden
ratkaisumekanismien kehittäminen, KMO:n vai-
kuttavuuden parantaminen (muiden sektoreiden
linjaukset ja resurssien suuntaaminen KMO:n
/AMO:jen linjausten mukaisesti), toimijoiden
pitkän aikavälin sitouttaminen ja tiedon tuotta-
misen kehittäminen (seurantatiedon hyödyntämi-
nen, tietoisuuden lisääminen metsäasioissa).

5.3 KMO-PROSESSIN TOIMIVUUS

Arvioinnin perusteella KMO:ta voidaan pitää
sekä rakenteeltaan että toimintatavoiltaan varsin
onnistuneena.

Ohjelman laatiminen

KMO:n laatimisprosessia pidetään kokonai-
suutena toimivana ja myös alueellisten metsä-
ohjelmien laadintaprosessi koettiin jokseenkin
selkeäksi. Yhtenä kehittämismahdollisuutena
aluetasolla voidaan kuitenkin nähdä alueiden
omaleimaisuuden ja erityispiirteiden huomioon
ottamisen parantaminen.

Ohjelman toteuttaminen

KMO on vaikuttanut myönteiseen kehitykseen erityisesti “ekologinen kestävyys turvataan” ja “metsät hoidetaan hyvin” -tavoitteiden osalta. Sen sijaan KMO:n mahdollisuudet vaikuttaa yritystoimintaan ja siihen liittyvien tavoitteiden (metsäteollisuuden kasvumahdollisuudet ja työllisyys, luontomatkailu) toteutumiseen ovat olleet heikot. Näiden tavoitteiden (“metsäteollisuudella kasvumahdollisuuksia”, “metsätalous kannattaa ja työllistää” ja “metsistä virkistystä ja luonnon tuotteita”) osalta KMO:n keinovalikoimaa tulisi jatkossa laajentaa ja tavoitteenasettelua tarkistaa.

Väliarvioinnissa havaittiin haasteita sektorin eri toimijoiden sitoutumisessa ohjelmaan. KMO on kuitenkin edistänyt ministeriöiden välistä yhteistyötä metsäsektoriin liittyvissä kysymyksissä. Samoin alueellisen metsäohjelman toteuttaminen on selvästi edistänyt aluekehittämistyössä mukana olevien tahojen välistä yhteistyötä.

Arvioinnin perusteella KMO:n voidaan katsoa olevan rajalliset voimavarat toimenpide-ehdotusten toteuttamisen edistämiseen. Metsäohjelmaa toimeenpanevan Metsäneuvoston tai sen työtä valmistelevan sihteeristön ohjausvaikutus ei suoranaisesti yllä hanketasolle eikä ohjelman toteuttamisen valvomiseen. Jatkossa olisikin perusteltua lisätä voimavaroja toimenpide-ehdotusten toteuttamisen edistämiseen.

METSO:n asema nähtiin KMO:ssa keskeiseksi. Sen sijaan Tulevaisuusfoorumin roolissa KMO:n edistämisyssä on vielä kehitettävää.

KMO ohjaa alueellisia metsäohjelmia kohtuullisen hyvin ja myös alueelliset metsäohjelmat toteuttavat KMO:ta hyvin. Alueelliset metsäohjelmat huomioidaan hyvin KMO:n laadinnassa ja KMO mahdollistaa alueellisten erityispiirteiden huomioimisen alueellisissa metsäohjelmissa.

KMO:lla ja alueellisilla metsäohjelmilla voidaan katsoa olevan kutakuinkin riittävä painoarvo suhteessa metsäsektorin valtakunnalliseen ja alueelliseen merkitykseen. Alueellisten metsäohjelmien huomioiminen alueellisessa kehittämis-kokonaisuudessa on myös varsin hyvällä tasolla. Alueelliset metsäneuvostot ja alueelliset metsäohjelmat ohjaavat kutakuinkin riittävästi metsäsektorilla tapahtuvaa alueellista hanketoimintaa. Alueelliset metsäohjelmat täydentävät alueiden kehittämisohjelmia.

Seuranta

Ohjelmaan liittyvien muutos- ja tutkimustarpeiden ennakointi, niihin reagointi ja toimenpide-ehdotusten toteuttamisen valvonta ovat jääneet osittain puutteelliseksi. Tämä puoltaa seurannan suoraviivaistamista: seurantaan liittyvää tiedonkeruuta voitaisiin tehostaa valitsemalla tavoitteiden saavuttamista kuvaava mittaristo (Taulukko 6-1), jolloin seurantaryhmä voisi keskittyä toimenpide-ehdotusten tuottamiseen.

6 SUOSITUKSET KMO:N KEHITTÄMISEKSI

6.1 KESKEISET MUUTOKSET METSÄSEKTORIN TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄ

Suomen metsätalouden ja -teollisuuden toimintaympäristössä on tapahtunut/tapahtumassa merkittäviä muutoksia, jotka aiheuttavat haasteita sekä KMO:n että koko metsäsektorin toiminnan kehittämiseksi. Tärkeimmiksi metsäsektorin toimintaan vaikuttaviksi tekijöiksi voidaan tunnistaa seuraavat kehityssuunnat:

- Metsäteollisuuden kehityksessä on selvä epä-jatkuvuus. Tuotannon ja puun käytön kasvu Suomessa tulee jatkossa kasvamaan merkittävästi hitaammin kuin 1980- ja 1990-luvulla. Metsäteollisuuden riippuvuus tuontipuusta jatkuu ja puun tuonti kasvaa ainakin lähitulevaisuudessa.
- Metsäteollisuusyritysten kansainvälistyminen heikentää Suomen suhteellista asemaa yritysten tuotannon ja toiminnan strategisessa suunnittelussa. Suomalaisen massa- ja pape-riteollisuuden kilpailuasema säilyy vahvana vuoteen 2010 asti, mutta puutuoteteollisuuden kilpailukykyä heikentää tuotannon kasvu Venäjällä ja Itä-Euroopassa.
- Laskevien lopputuotehintojen ja metsäteollisuuden heikkenevän puustamaksukyvyn seurauksena paine raakapuuhintojen laskulle lisääntyy, minkä vuoksi metsätalouden kannattavuuden ylläpitäminen on yhä haasteellisempaa.
- Ympäristöarvojen merkitys säilyy vahvana, mikä tulee ylläpitämään paineita metsien suojelun kehittämiseksi.
- Luontomatkailu on nousemassa merkittäväksi metsää hyödyntäväksi elinkeinoksi, jolla on huomattavia aluetaloudellisia ja työllisyysvaikutuksia.
- Paine kohdistaa metsätalouden julkista rahoitusta muuhun kuin puuntuotannollisiin tarpeisiin kasvaa.

- Metsänomistajakunnan rakennemuutos lisää paineita kehittää metsäpalvelutoimintaa ja vapauttaa kilpailua metsäpalvelukentällä.
- Maaseutu kehittyy mosaiikkimaisesti menestyvien maaseutualueiden saarekkeiksi. Tiettyillä alueilla muuttoliike syrjäseuduilta taa-jamiin ja kasvukeskuksiin jatkuu, mikä heijastuu mahdollisuuksiin ylläpitää elinkeinoja, infrastruktuuria ja palveluja harvaan asutuilla alueilla.
- EU:n vaikutusvalta jäsenmaiden politiikassa lisääntyy myös metsäasioiden osalta. Metsien puuntuotannollinen merkitys EU:n metsäpolitiikassa säilyy rajallisena.

6.2 LYHYEN AIKAVÄLIN KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Nykyistä ohjelmakautta koskevat kehittämis-ehdotukset liittyvät *yhteistyön tiivistämiseen, rahoituksen turvaamiseen, lainsäädännön kehittämiseen, tutkimukseen ja tilastointiin sekä ohjelman seurantaan.*

Yhteistyön tiivistäminen

Ohjelman toimeenpanossa tulisi tiivistää eri ministeriöiden ja sektorien välistä yhteistyötä esimerkiksi eri tahojen välisin yhteishankkein.

Rahoituksen turvaaminen

Väliarvioinnissa havaitut rahoitustarpeet liittyvät tavoitteisiin “ekologinen kestävyys turvaan” ja “metsistä virkistystä ja luonnontuotteita”.

- Vuoden 2007 jälkeinen rahoitus METSO-monimuotoisuusohjelmalle tulisi turvata. Samoin on varauduttava Etelä-Suomen metsien suojelutarvearvion seurauksena mahdollisesti käynnistettäviin toimiin.
- Suojeluohjelmien toteuttaminen tulisi saattaa loppuun.

- Metsäluonnon hoidon määräraha tulisi nostaa METSOssa asetetun tavoitteen mukaiselle tasolle. Myös metsätalouden monimuotoisuusvaikutuksiin liittyvän tutkimuksen rahoittamista tulisi jatkaa.
- Virkistys- ja retkeilyalueiden määrärahat tulisi turvata asetettujen tavoitteiden mukaisesti sekä metsien virkistyskäyttöä ja luontomatkailua koskevan tutkimuksen rahoittamista jatkaa.
- Tavoitetta valtion ja yksityismetsänomistajien investoinneista tulisi muuttaa metsänhoito- ja perusparannustöiden kustannusten laskenta-perusteiden muutosta vastaavaksi, jotta tavoitteen toteutumisesta voidaan luotettavasti seurata (tai vastaavasti tilastoinnin tulisi olla vertailukelpoinen tavoitteen kanssa).
- Kunnostusohjelmien tavoite ja tarvittavat toimenpiteet tulisi kohdentaa tarkemmin alueittain.
- Metsien virkistyskäyttöä ja luontomatkailua koskevat tutkimustarpeet tulisi selvittää ja tilastointia kehittää.
- Tulevaisuutta luotaavien ja perinteisen metsäklusterin ulkopuolelle ulottuvien tutkimustarpeiden ja tulevaisuussignaaleiden kartoittamista tulisi kehittää muun muassa metsäalan tulevaisuusfoorumin kautta lisäämällä vuorovaikutusta yksityisen sektorin, alueellisen tason sekä perinteisen metsäklusterin ulkopuolisten toimijoiden kanssa.

Lainsäädännön kehittäminen

Havaitut lainsäädännön kehittämistarpeet liittyvät KEMERA-lakiin sekä metsien virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseen.

KEMERA-lakia koskevat kehittämistarpeet liittyvät mm. metsätalouden vesiensuojelun kehittämiseen, erityisen tärkeiden elinympäristöjen rajaukseen ja maisemanhoidon tukemiseen.

Lisäksi metsien virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisen ja seurannan vastuutahot tulisi määrittää pikaisesti.

Tutkimus/tilastointi

Väliarvioinnissa havaittiin seuraavat KMO:n tietopohjaa koskevat kehittämistarpeet:

- Hakkuukertymä-, puun käyttö-, puutuoteteollisuuden vienti-, ja työllisyystavoitteiden osalta tavoite- ja/tai vertailutasot tulisi selvittää.
- Ainespuuta, hakkuukertymää ja puutuoteteollisuutta koskevat määritelmät tulisi selvittää.
- KMO:n työllisyysvaikutuksista tulisi laatia lisäselvitys.
- Käytännönläheistä talousmetsien monimuotoisuustutkimusta tulisi jatkaa.
- METSO:n seurannassa tulisi selvittää ohjelman kustannustehokkuutta.

Ohjelman seuranta

Seuranta tulisi järkevöittää määrittelemällä tavoitteiden saavuttamista kuvaavat muuttujat, joiden kehittymistä seurataan nykyisessä ohjelmassa (Taulukko 6-1).

Ohjelman dynaamisuutta tulisi parantaa seurannassa tapahtuvalla jatkuvalla muutos- ja tutkimustarpeiden kartoituksella.

Seurantaryhmien työn painopistettä tulisi muuttaa toimenpide-ehdotusten kehittämisen suuntaan. Jokavuotisten seurantaraporttien sijaan voitaisiin siirtyä raportoimaan esimerkiksi joka toinen vuosi ja käyttää vapautuvat voimavarat toimenpide-ehdotusten toteutumisen edistämiseen.

Muiden hallinnonalojen sitoutumista ohjelmaan tulisi vahvistaa ja tiedon keruuta MMM:n ulkopuolisten hallinnonalojen toteuttamista toimenpiteistä tehostaa ja yhtenäistää.

Taulukko 6-1. Ehdotus nykyisen ohjelman seurannassa käytettäviksi mittareiksi.

Tavoite	Tavoitteen toteutumista kuvaavat mittarit
Metsäteollisuudella kasvumahdollisuuksia	Ainespuun käyttöPuutuoteteollisuuden viennin arvo (tai liikevaihto)
Metsätalous kannattaa ja työllistää	HakkuukertymäEnergiapuun käyttöTyöllisten määrä
Metsien ekologinen kestävyys turvataan	METSO-monimuotoisuusohjelman toteuttaminen Luonnonsuojeluohjelmien toteuttaminen Vesiensuojelun periaatepäätöksen toteuttaminen Muut toimet/saavutukset
Metsät hoidetaan hyvin	Työlajikohtaiset työmäärät
Metsistä virkistystä ja luonnontuotteita	Virkistyskäytön kysyntä ja kävijätyytyväisyys Luontomatkailun ja virkistyskäytön työpaikat Virkistyskäytön ja luontomatkailun toimenpideohjelman toteutuminen Retkeily- ja muiden virkistyspalvelujen määrärahat Metsänhoitosuosittelun ja metsäsuunnittelun kehittäminen Tietopohjan parantuminen
Metsäosaamista vahvistetaan	Koulutukseen, tutkimukseen, kansainvälistymiseen, innovaatiotoimintaan ja viestintään liittyvät toimenpiteet ja saavutukset
Suomi on aktiivinen kansainvälisessä metsäpolitiikassa	Vaikutuskanavat, kannat ja rahoitus (ml. kehitysyhteistyömäärärahat)

6.3 PIDEMMÄN AIKAVÄLIN KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Luvussa 6.1 mainituista toimintaympäristön muutoksista johtuen KMO:n uudistaminen tai kokonaisvaltainen päivittäminen vaatii huolellista valmistelua. Tämä ei ole mahdollista nopealla aikataululla, joten suosittelemme, että prosessi KMO:n kehittämiseksi käynnistetään mahdollisimman pian. Kehittämisen prosessin aikana nykyistä KMO:ta toteutettaisiin pääosin nykyisessä muodossaan.

Tärkeimmät pidemmän aikavälin kehittämis-ehdotukset liittyvät ohjelmallisuuden lisäämiseen, tavoitteenasettelun tarkistamiseen ja keinovalikoiman laajentamiseen.

Ohjelmallisuuden lisääminen

KMO tulee selkeästi rakentaa kehittämisohjelmaksi, jossa kehittämistarpeet, panokset, toimenpiteet, tuotokset, tulokset ja vaikutukset ovat omia loogisia kokonaisuuksiaan. Toimiva seuranta on erottamaton osa kehittämisohjelmaa. Palautejärjestelmän toimivuus on edellytys ohjelmassa mahdollisesti tehtäville korjauksille ja tarkennuksille. Ohjelmaprosessissa mukana olevien tahojen roolit ja tehtävät on määriteltävä selkeästi.

Tavoitteenasettelun uudistaminen ja keinovalikoiman laajentaminen

Metsäalan toimintaympäristön muutokset tulee jatkossa huomioida KMO:n tavoitteenasettelussa ja tavoitteiden saavuttamista edistävissä keino- ja toimenpidevalikoimassa. Keskeisimmät kysymykset KMO:n pidemmän aikavälin kehittämisessä liittyvät metsien eri käyttömuotojen (esim. puuntuotanto, luonnonsuojelu, virkistys) yhteensovittamiseen ja metsäteollisuuden kilpailukyyn turvaamiseen. Tärkeimmät keinot edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi ovat metsien vaihtoehtoisten käyttömuotojen, puuntuotantostrategioiden ja metsänhoitomenetelmien kehittäminen sekä puuntuotantokustannusten

alentaminen. Osaamisen edelleen parantaminen on myös tärkeää metsäsektorin ja -klusterin pitkän aikavälin ja uusien metsään liittyvien elinkeinojen kehittämiseksi. Tämä tarkoittaa esim. monipuolista, myös tuotantoketjun loppupään kattavaa metsäalan koulutusta ja tutkimusta, poikkitieteellisyys lisäämistä sekä panostusta uusien tuotteiden kehittämiseen.

Ohjelman kehittämiseen liittyvät tietotarpeet

KMO:n uudistamis/päivittämistyön tueksi tulisi kokonaisvaltaisesti selvittää vaihtoehtoisia puuntuotanto-, suojelu-, ja monikäyttöstrategioita ja skenaarioita sekä niiden taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristövaikutuksia sovittaen yhteen eri ohjelmien (KMO, BD-toimintaohjelma) tavoitteita.

Keskustelun pohjaksi tulisi toteuttaa myös muita metsätalouden ja -teollisuuden toimintaympäristön muutokseen ja muutosten ennakointiin liittyviä taustaselvityksiä seuraavista keskeisistä KMO:n tavoitteisiin vaikuttavista strategisista kysymyksistä:

- Metsäteollisuuden toimintaedellytysten turvaaminen sekä saha- ja levyteollisuuden rakenteen kehittäminen
- Infrastruktuurin ylläpitäminen/parantaminen erityisesti haja-asutusalueilla
- Suomalaisen raakapuun hinta- ja laatukilpailukyyn ylläpitäminen/parantaminen
- Metsätalouden kannattavuuden turvaaminen
- Metsänhoitomenetelmien ja neuvonnan (osaamisen) monipuolistaminen
- Metsätalouden julkisen tuen allokoinnin kehittäminen
- Metsien suojelun kehittäminen ja maankäyttöön liittyvien tavoitteiden yhteensovittaminen
- Kansainvälisen metsä- ja ympäristöviestinnän kehittäminen
- Metsäsektorin sopeutuminen ilmastonmuutokseen

Lähteet

- Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelma. http://www.mmm.fi/metso/asiakirjat/metso_toimikunnan_mietinto_020627.pdf
- Glück, P., Mendes, A., Neven, I. (Editors). 2003. What makes NFPs work? Interim Report on COST Action E19 "National Forest Programmes in a European Context." Institute of Forest Sector Policy and Economics, Vienna
- Harstela, P. (toim.). 2004. Metsähake ja metsätalous. Tutkimusohjelman loppuraportti. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 913.
- Hildén, M., Kuuluvainen, J., Ollikainen, M., Pelkonen, P. ja Primmer, E., 1999. Kansallisen metsäohjelman ympäristövaikutusten arviointi. Loppuraportti 17.9.1999
- Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI) -tutkimus (1997–2000) <http://www.metla.fi/metinfo/monikaytto/lvvi/index.htm>
- Maa- ja metsätalousministeriö 2005. Kansallinen metsäohjelma 2010. Seurantaraportti 2004. (Luonnos)
- Maa- ja metsätalousministeriö 2004a. Kansallinen metsäohjelma 2010. Seurantaraportti 2002–3. MMM:n julkaisuja 7/2004
- Maa- ja metsätalousministeriö 2004b. EU:n metsäasiat - Suomen kannat. MMM:n julkaisuja 8/2004
- Maa- ja metsätalousministeriö 2004c. Neljäs ministerikonferenssi metsien suojelemiseksi Euroopassa. Wien 28.-30.4.2003. Päätökset. MMM:n julkaisuja 12/2004
- Maa- ja metsätalousministeriö 2002a. Kansainvälinen metsäpolitiikka 1998–2000. Kansainvälisen metsäpolitiikan neuvottelukunnan raportti. MMM:n julkaisuja 4/2002
- Maa- ja metsätalousministeriö 2002b. Kansallinen metsäohjelma 2010. Seurantaraportti 2001. MMM:n julkaisuja 6/2002
- Maa- ja metsätalousministeriö 2001. Kansallinen metsäohjelma 2010. Seurantaraportti 2000. MMM:n julkaisuja 4/2001
- Maa- ja metsätalousministeriö 1999. Kansallinen metsäohjelma 2010. MMM:n julkaisuja 2/1999
- Metsäntutkimuslaitos 2004. Metsätilastollinen vuosikirja 2004
- Metsäntutkimuslaitos 2003. Metsätilastollinen vuosikirja 2003
- Metsäntutkimuslaitos 2002. Metsätilastollinen vuosikirja 2002
- Metsäntutkimuslaitos 2001. Metsätilastollinen vuosikirja 2001

- Metsäntutkimuslaitos 2000. Metsätilastollinen vuosikirja 2000
- Metsäntutkimuslaitos 1999. Metsätilastollinen vuosikirja 1999
- Metsäntutkimuslaitos 1998. Metsätilastollinen vuosikirja 1998
- Metsäntutkimuslaitos 1997. Metsätilastollinen vuosikirja 1997
- Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio 2005a. Metsäluonnon hoitohankkeet. Metsäluonnon hoitohankkeiden opastus ja koordinointi -projekti. Loppuraportti
- Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio 2005b. Talousmetsien luonnonhoidon laadun arviointi
- Silvo, K., Hämäläinen, M.-L., Forsius, K., Jouttijärvi, T., Lapinlampi, T., Santala, E., Kaukoranta, E., Rekolainen, S., Granlund, K., Ekholm, P., Räike, A., Kenttämies, K., Nikander, A., Grönroos, J. ja Rönkä, E. 2002. Päästöt vesiin 1990–2000. Vesiensuojelun tavoiteohjelman väliarviointi. Suomen ympäristökeskuksen moniste 242
- Suomalaisten elämässä. Metsähallituksen yhteiskuntavastuun katsaus 2003
- Suomalaisten elämässä. Metsähallituksen yhteiskuntavastuun raportti 2002
- Suomen ympäristökeskus 2005 (luonnos). Suomen biologista monimuotoisuutta koskevan kansallisen toimintaohjelman arviointi. Luonnokset 14.2 ja 2.3.2005
- Ulkoasiainministeriö 2005 (luonnos). Ympäristörahoitus Suomen kehitysyhteistyössä 2001–2003
- Valtion tulo- ja menoarviot 2003–2005
- Valtioneuvoston periaatepäätös toimintaohjelmasta luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi (2003)
- Valtioneuvoston periaatepäätös toimintaohjelmasta Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamiseksi. 23.10.2002
- Valtiontalouden tarkastusvirasto 2004. Kansallisen metsäohjelman toimeenpano. Tarkastuskertomus 90/2004
- Vuoristo, H., Kauppila, P., Räike, A., Ekholm, P., Rekolainen, S., Niemi, J., Kiirikki, M. ja Pitkänen, H., 2002. Vesien tila 1990–2000. Vesiensuojelun tavoiteohjelman väliarviointi. Suomen ympäristökeskuksen moniste 250
- Ympäristöministeriö 2002. Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisyöryhmä. Suomen ympäristö 535

Liite I. Tulosarviointia varten haastatellut henkilöt

Aho	Markku	UM
Bazill	John	Euroopan Komissio, DG ENV
Borkowski	Piotr	MCPFE Liaison Unit
El-Lakany	Hosny	FAO
Isoviita	Pirkko	YM
Halme	Esa	Päijät-Hämeen maakuntaliitto
Hakkarainen	Juha	MTK
Harkki	Sini	SLL
Heikurainen	Matti	MMM
Hellström	Eeva	SMY
Hilskä-Aaltonen	Marja	MMM
Karjalainen	Harri	WWF
Karvonen	Juhani	SMY
Kokkila	Taneli	MEK
Kostamo	Jouko	Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio
Kuronen	Ilpo	SLL
Niemelä	Hannu	Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio
Niemi	Asko	MTK
Niskanen	Anssi	Metsäalan tulevaisuusfoorumi
Nyrhinen	Timo	MTK
Paavilainen	Leena	Wood Wisdom
Pajuoja	Heikki	Metsäntutkimuslaitos
Pelkonen	Kari	Metsähallitus
Portin	Anders	MMM
Päivinen	Risto	EFI
Raivio	Suvi	Metsäteollisuus ry
Rutanen	Juha	Suomen luontoyrittäjyysverkosto ry/ HY-Makes
Saarenmaa	Liisa	MMM
Sahi	Antti	MTK
Savola	Keijo	Luonto-Liitto
Schildt	Ville	MMM
Seppälä	Matti	Etelä-Pohjanmaan metsäkeskus
Sievänen	Tuija	Metsäntutkimuslaitos
Suoheimo	Jouni	OPH
Sutinen	Reima	KTM
Tolonen	Jyrki	Metsähallitus
Tuunanen	Pekka	YM
Valtanen	Hannu	Metsäteollisuus ry
Virolainen	Erkki	Metsähallitus

Liite II. Prosessiarvioinnin tulokset

1. Kansallisen tason väittämät ja niiden merkitys, tila ja painotettu kuilu kuilun mukaan sortattuna

VALTAKUNNALLINEN	Painotettu kuilu	Tärkeys/merkitys	Tyytyväisyys/toimivuus
Seurannan kautta saatavaa tietoa hyödynnetään KMO:n ohjauksessa	6,16	4,40	3,00
On olemassa mekanismit, joiden avulla ristiriitatilanteet ratkaistaan	6,15	4,10	2,60
KMO vaikuttaa muiden kuin metsäsektorin poliittisiin linjauksiin, strategioihin ja ohjelmiin kansallisella tasolla	5,74	4,10	2,70
Toimijat ovat sitoutuneet pitkällä aikavälillä KMO:n toteuttamiseen	5,72	4,40	3,10
Eri tahot ovat suunnanneet resursseja KMO:n linjausten mukaisesti	5,33	4,10	2,80
KMO-prosessissa hyödynnetään hallituksen, yrityssektorin ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyötä	5,28	4,40	3,20
KMO:n etenemisen seurantaa palveleva tiedonkeruu on toimivaa	5,04	4,20	3,00
KMO huomioi muiden sektoreiden metsäsektoriin kohdistuvat vaikutukset	4,73	4,30	3,20
KMO-prosessissa on luotu mekanismeja, jotka edistävät yhteistyötä eri sektoreiden ja instituutioiden välillä	4,62	4,20	3,10
KMO-prosessissa hyödynnetään ennakointityyppistä tietoa	4,62	4,20	3,10
KMO-prosessissa hyödynnetään metsäsektoriin liittyvien eri alojen tuoreinta tietämystä	4,30	4,30	3,30
KMO vaikuttaa muiden kuin metsäsektorin poliittisiin linjauksiin, strategioihin ja ohjelmiin alueellisella tasolla	4,29	3,90	2,80
Seurantaa palveleva tiedonkeruu kohdistuu oikeisiin asioihin	4,10	4,10	3,10
Osaamisen hyödyntämiseen on olemassa tarkoituksenmukaisia osallistumismekanismeja	4,10	4,10	3,10
KMO luo myönteistä ilmapiiriä metsien kestäväälle hoidolle ja käytölle	4,05	4,50	3,60
KMO integroidaan kansalliseen kestäväan kehityksen strategioihin	3,87	4,30	3,40
KMO edistää metsäsektorin näkyvyyttä ja tietoisuutta metsäsektorin yhteiskunnallisista hyödyistä	3,87	4,30	3,40
On laadittu ohjelmia/hankekokonaisuuksia, joita eri tahot ovat yhteisesti rahoittaneet	3,60	4,00	3,10
KMO lisää tietoisuutta metsäsektoriin liittyvistä poliittisista linjauksista	3,55	4,20	3,36
Kumppanuussuhteissa on syntynyt uusia toimintamalleja	3,42	3,80	2,90
On syntynyt uutta toimintakulttuuria, jossa eri tahot oppivat toisiltaan	3,42	3,80	2,90
KMO edistää metsiin liittyvien aloitteiden ja sopimusten yhteensovittamista kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla	3,36	4,20	3,40
KMO tuottaa riittävästi tasapuolista tietoa metsäpolitiikkaan ja metsien hoitoon liittyvistä asioista	3,28	4,10	3,30
KMO edistää henkisten, aineellisten ja institutionaalisten voimavarojen kehittymistä	3,24	3,60	2,70
Arvioinnin kautta saatavaa tietoa hyödynnetään KMO:n ohjauksessa	3,20	4,00	3,20
KMO huomioi kestäväan kehityksen strategiat	3,15	4,50	3,80
On syntynyt uutta yhteistyötä tukevaa toimintakulttuuria	3,12	3,90	3,10
KMO on lisännyt muiden sektoreiden tietoisuutta metsäpoliittisista ohjelmista	3,01	4,30	3,60
Osallistumisprosessi on avoin ja tasapuolinen	2,94	4,20	3,50
Kansalaisilla on mahdollisuus hyödyntää luotettavaa tutkimustietoa	2,87	4,10	3,40
KMO-prosessissa hyödynnetään suunnitteluun ja toteutukseen osallistuvien henkilöiden osaamista	2,46	4,10	3,50
Arviointimenettely kohdistuu oikeisiin asioihin	2,40	4,00	3,40
KMO:n taustalla on pitkän aikavälin poliittinen sitoutuminen	2,35	4,70	4,20
KMO on sopusoinnussa kansallisen lainsäädännön, toimintaperiaatteiden sekä poliittisten linjausten kanssa	2,30	4,60	4,10
On olemassa rakenteet, joiden avulla kansalaiset yksilöinä tai ryhminä voivat osallistua ja vaikuttaa	2,22	3,70	3,10
Osallistumisen kautta kansalaisten tai ryhmien on mahdollista vaikuttaa KMO:n painotuksiin	1,90	3,80	3,30
KMO:n pohjautuminen AMO:iin edistää kansalaisten osallistumismahdollisuuksia	1,85	3,70	3,20
KMO-prosessissa on luotu mekanismeja, jotka edistävät yhteistyötä metsäsektorin sisällä	1,72	4,30	3,90
KMO:n arviointimenettelyn ajoitus on oikea	1,20	4,00	3,70
KMO on yhdenmukainen kansainvälisten sitoumusten kanssa	0,88	4,40	4,20
KMO:n kehittämisessä, toteuttamisessa, seurannassa ja arvioinneissa huomioidaan ekosysteemiä lähestymistapa	0,74	3,70	3,50

2. 2. Aluetason väittämät ja niiden merkitys, tila ja painotettu kuilu kuilun mukaan sortattuna.

ALUEELLINEN	Painotettu kuilu	Tärkeys/merkitys	Tyytyväisyys/toimivuus
AMO:n seurantajärjestelmää palveleva tiedonkeruu on toimivaa	4,95	4,5	3,4
Toimijat ovat sitoutuneet pitkällä aikavälillä AMO:n toteuttamiseen	4,84	4,4	3,3
Eri tahot ovat suunnanneet resursseja AMO:n linjausten mukaisesti	4,68	3,9	2,7
AMO:n taustalla on pitkän aikavälin poliittinen sitoutuminen	4,40	4,4	3,4
AMO tuottaa riittävästi tasapuolista tietoa metsäpolitiikkaan ja metsien hoitoon liittyvistä asioista	4,05	4,5	3,6
On olemassa mekanismit, joiden avulla ristiriitatilanteet ratkaistaan	3,90	3,9	2,9
AMO edistää metsiin liittyvien aloitteiden ja sopimusten yhteensovittamista kansallisella ja alueellisella tasolla	3,60	4,5	3,7
On laadittu ohjelmia/hankekokonaisuuksia, joita eri tahot ovat yhteisesti rahoittaneet	3,51	3,9	3
AMO-prosessissa hyödynnetään aluehallinnon, yrityssektorin ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyötä	3,36	4,2	3,4
AMO edistää henkisten, aineellisten ja institutionaalisten voimavarojen kehittymistä	3,36	4,2	3,4
AMO luo myönteistä ilmapiiriä metsien kestäväälle hoidolle ja käytölle	3,29	4,7	4
KMO:n pohjautuminen AMO:iin edistää kansalaisten osallistumismahdollisuuksia	3,22	4,6	3,9
AMO on sopuoinnussa kansallisen lainsäädännön, toimintaperiaatteiden sekä poliittisten linjausten kanssa	2,70	4,5	3,9
Seurannan kautta saatavaa tietoa hyödynnetään AMO:n ohjauksessa	2,64	4,4	3,8
AMO-prosessissa hyödynnetään metsäsektoriin liittyvien eri alojen tuoreinta tietämystä	2,58	4,3	3,7
AMO huomioi kestävä kehityksen strategiat	2,58	4,3	3,7
AMO lisää tietoisuutta metsäsektoriin liittyvistä poliittisista linjauksista	2,58	4,3	3,7
AMO on lisännyt muiden sektoreiden tietoisuutta metsäpoliittisista ohjelmista	2,52	4,2	3,6
Osallistumisen kautta kansalaisten tai ryhmien on mahdollista vaikuttaa KMO:n painotuksiin	2,46	4,1	3,5
On syntynyt uutta toimintakulttuuria, jossa eri tahot oppivat toisiltaan	2,40	4	3,4
On syntynyt uutta yhteistyötä tukevaa toimintakulttuuria	2,34	3,9	3,3
Kumppanuussuhteissa on syntynyt uusia toimintamalleja	2,28	3,8	3,2
AMO edistää metsäsektorin näkyvyyttä ja tietoisuutta metsäsektorin yhteiskunnallisista hyödyistä	2,20	4,4	3,9
AMO vaikuttaa muiden kuin metsäsektorin poliittisiin linjauksiin, strategioihin ja ohjelmiin kansallisella tasolla	2,10	3,5	2,9
AMO-prosessissa on luotu mekanismeja, jotka edistävät yhteistyötä eri sektoreiden ja instituutioiden välillä	2,10	4,2	3,7
Seurantaa palveleva tiedonkeruu kohdistuu oikeisiin asioihin	2,05	4,1	3,6
Arviointimenettely kohdistuu oikeisiin asioihin	2,05	4,1	3,6
AMO vaikuttaa muiden kuin metsäsektorin poliittisiin linjauksiin, strategioihin ja ohjelmiin alueellisella tasolla	1,95	3,9	3,4
Alueellinen metsäohjelma (AMO) huomioi muiden sektoreiden metsäsektoriin kohdistuvat vaikutukset	1,68	4,2	3,8
AMO integroidaan kansalliseen kestävä kehityksen strategiaihin	1,68	4,2	3,8
AMO-prosessissa hyödynnetään suunnitteluun ja toteutukseen osallistuvien henkilöiden osaamista	1,64	4,1	3,7
AMO-prosessissa hyödynnetään ennakoitavuutta tietoa	1,52	3,8	3,4
Osallistumisprosessi on avoin ja tasapuolinen	1,26	4,2	3,9
On olemassa rakenteet, joiden avulla kansalaiset yksilöinä tai ryhminä voivat osallistua ja vaikuttaa	1,17	3,9	3,6
osaamisen hyödyntämiseen on olemassa tarkoituksenmukaisia osallistumismekanismeja	1,17	3,9	3,6
AMO-prosessissa on luotu mekanismeja, jotka edistävät yhteistyötä metsäsektorin sisällä	0,82	4,1	3,9
Arvioinnin kautta saatavaa tietoa hyödynnetään KMO:n ohjauksessa	0,82	4,1	3,9
Kansalaisilla on mahdollisuus hyödyntää luotettavaa tutkimustietoa	0,76	3,8	3,6
AMO:n kehittämisessä, toteuttamisessa, seurannassa ja arvioinneissa huomioidaan ekosysteemilähestymistapa	0,76	3,8	3,6
KMO:n arviointimenettelyn ajoitus on oikea	0,40	4	3,9

Julkaisusarjassa aiemmin ilmestyneitä julkaisuja:

1/2005	Ilmastonmuutoksen kansallinen sopeutumisstrategia
ISBN 952-453-200-X
2/2005	EU-osarahoitteisten maaseudun kehittämisohjelmien vaikutukset naisten elinolosuhteisiin
maaseudulla
ISBN 952-453-210-7
3/2005	Kalastusmatkailun nykytila, kehittämishaasteet ja hanketoiminta Suomessa
ISBN 952-453-216-6
4/2005	Kansallinen metsäohjelma 2010. Seurantaraaportti 2004
ISBN 952-453-221-2

MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖ

Hallituskatu 3 A, Helsinki • PL 30, 00023 VALTIONEUVOSTO